

Procedural Rights of Juveniles Suspected or Accused in the European Union

NATIONAAL ONDERZOEKSRAPPORT | NEDERLAND

PROCEDURAL RIGHTS OF JUVENILES SUSPECTED OR ACCUSED IN THE EU
NATIONAAL ONDERZOEKSRAPPORT | NEDERLAND

Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van het Europese project: “Procedural Rights of Juveniles Suspected or accused in the EU”. Dit project is mede gefinancierd door het Justitie Programma van de Europese Unie. De inhoud van deze publicatie geeft niet per definitie de visie van de Europese Commissie weer, noch impliceert deze publicatie dat de inhoud hiervan door de Europese Commissie wordt gesteund.

Auteurs: A.E. Barendsen & M.A. Vegter, beiden jurist en werkzaam bij Defence for Children.

Bij de uitwerking van het onderzoek en samenstelling van het rapport zijn zij geassisteerd door Minon Rodenburg en Charlotte Vanderhilt.

Het onderzoek in Nederland is gecoördineerd door Defence for Children International The Netherlands – ECPAT The Netherlands. Het originele rapport is in het Nederlands opgesteld. Deze is door een externe organisatie in het Engels vertaald. De Engelse versie van het rapport is alleen digitaal beschikbaar.

Inhoudsopgave

I. Inleiding	5
II. Contextueel overzicht: Nederland	8
II.1 Beschrijving van het Nederlandse jeugdstrafrechtstelsel: een kort overzicht	8
II.1.1 Het jeugdstrafproces	9
II.1.2 Buitengerechtelijke afdoening.....	10
II.1.3 Gerechtelijke afdoening	11
II.1.4 Registratie.....	13
II.2 Niet-Nederlandse verdachte minderjarigen in Nederland: profiel	14
II.2.1 Monitor Jeugdcriminaliteit en ontwikkelingen.....	14
II.2.2 Overige data	16
III. EU Richtlijn 2010/64: het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures	20
III.1 De inhoud van de richtlijn	20
III.2 De status van de richtlijn in Nederland.....	21
III.3 Geldende regels en beleid inzake het recht op vertolking en vertaling in Nederland	21
III.4 De praktijk over het recht op vertolking en vertaling in Nederland (interviews).....	26
III.5 Positieve- en aandachtspunten ten aanzien van het recht op vertolking en vertaling voor niet-Nederlandse minderjarige verdachten	28
IV. EU Richtlijn 2012/13: het recht op informatie in strafprocedures	31
IV.1 De inhoud van de richtlijn	31
IV.2 De status van de richtlijn in Nederland.....	32
IV.3 Geldende regels en beleid inzake het recht op informatie in Nederland.....	33
IV.4 De praktijk over het recht op informatie in Nederland (interviews)	35
IV.5 Positieve- en aandachtspunten ten aanzien van het recht op informatie voor niet-Nederlandse minderjarige verdachten	36
V. EU Richtlijn 2013/48/EU: het recht op toegang tot een advocaat, het recht om een derde op de hoogte te (laten) stellen vanaf de vrijheidsbeneming en het recht om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren	38
V.1 De inhoud van de richtlijn.....	38
V.2 De status van de richtlijn in Nederland.....	41
V.3 Geldende regels en beleid inzake het recht op toegang tot een advocaat, het recht om een derde op de hoogte te laten stellen vanaf de vrijheidsbeneming en het recht om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren in Nederland.....	41
V.3.1 Huidige regels en beleid.....	42
V.3.2 Voorgestelde wijzigingen.....	44
V.4 De praktijk over het recht op toegang tot een advocaat, het recht om een derde op de hoogte te (laten) stellen vanaf de vrijheidsbeneming en het recht om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren.....	45
V.5 Positieve- en aandachtspunten ten aanzien van het recht op toegang tot een advocaat, het recht om een derde op de hoogte te laten stellen vanaf de vrijheidsbeneming en het recht om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren voor niet-Nederlandse minderjarige verdachten	46
VI. Conclusies en aanbevelingen	50
Bibliografie	53

I. Inleiding

Wanneer een minderjarige verdacht wordt van een strafbaar feit is het belangrijk dat hij het strafproces begrijpt waarin hij verwickeld raakt. Wanneer dit niet het geval is, komt zijn recht op een eerlijk proces zoals beschermd door artikel 6 EVRM in het geding. De Europese Unie heeft om deze reden meerdere richtlijnen opgesteld die minimumregels bevatten aangaande de bescherming van de procedurele rechten van personen die verdacht worden van een strafbaar feit. De richtlijnen gelden voor zowel volwassenen als minderjarigen. Het gaat in de richtlijnen om gemeenschappelijk geformuleerde minimumnormen. Deze normen moeten leiden tot een efficiëntere samenwerking en meer vertrouwen in de verschillende Europese strafrechtstelsels.

Dit rapport is geschreven in het kader van het Europese project 'Procedural Rights of Juveniles Suspected or Accused in the European Union (PRO-JUS)'. Het onderzoek dat in Nederland door Defence for Children is verricht, is eveneens in de partnerlanden verricht. Dit zijn België (Defense des Enfants Belgique), Frankrijk (Hors la Rue), Spanje (Rights International Spain) en tot slot Hongarije (Terre des Hommes Hungary). Het project wordt gecoördineerd door het Regiokantoor voor Centraal- en Zuidoost Europa van Terre des Hommes in Hongarije.

Het PRO-JUS project beoogt onderzoek te doen naar de situatie van minderjarigen die verdachte zijn in een strafrechtelijke procedure, maar niet de nationaliteit hebben van het land waarin ze verdachte zijn. Reden hiervoor is dat zij hierdoor potentieel extra kwetsbaar zijn hetgeen van invloed zou kunnen zijn op het uitoefenen van de rechten uit onderhavige Europese richtlijnen:

1. richtlijn 2010/64/EU betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures;
2. richtlijn 2012/13/EU betreffende het recht op informatie in strafprocedures;
3. richtlijn 2013/48/EU betreffende het recht op toegang tot een advocaat, het recht om een derde op de hoogte te laten stellen vanaf de vrijheidsbeneming en het recht om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren.

Met het PRO-JUS project wordt allereerst beoogd de kennis en capaciteit van de politie en juridisch professionals te vergroten om te garanderen dat de rechten van minderjarigen zonder de nationaliteit van de lidstaat in welke zij verdachte zijn worden gerespecteerd. Dit wordt gedaan door middel van vergelijkend landenonderzoek. Daarnaast beoogt het project te verzekeren dat de drie procedurele richtlijnen in het belang van *alle* minderjarigen eensluidend worden geïmplementeerd in de vijftien lidstaten. Hiertoe zullen de bevindingen uit dit onderzoek breed worden verspreid. Tevens zullen ten behoeve hiervan nationale en internationale initiatieven tot pleitbezorging worden ontplooid.

Middels dit project is onderzocht of bovengenoemde Europese richtlijnen over rechten van minderjarigen in strafprocedures in Nederland en de andere partnerlanden worden nageleefd. Hierbij is gekeken in hoeverre wet- en regelgeving, beleid en praktijk in lijn zijn met de rechten uit de genoemde richtlijnen. Het project richt zich in het geval van Nederland op niet-Nederlandse minderjarigen (minderjarigen die niet de Nederlandse nationaliteit hebben). Het doel van het onderzoek is om na te gaan of de procedurele rechten van minderjarigen die niet de Nederlandse nationaliteit hebben en die in aanraking komen met het strafrecht, voldoende zijn geborgd. Zijn de Europese richtlijnen goed omgezet in wetgeving en beleid? En belangrijker nog: zorgt de regelgeving ervoor dat de rechtspositie van de minderjarige in de praktijk voldoende is beschermd?

Kernbegrippen en definities

Advocaat/raadsman

In de richtlijn wordt gesproken over recht op toegang tot een advocaat. Hieronder wordt verstaan 'een persoon die in overeenstemming met het nationale recht gekwalificeerd en bevoegd is om aan verdachten juridisch advies te geven en juridische bijstand te verlenen'.¹ In het Wetboek van Strafvordering wordt om technische redenen gesproken over raadsman. In het Nederlandse wetsvoorstel ter implementatie van onderhavige richtlijn wordt om diezelfde reden de term raadsman gehanteerd. In dit rapport is ervoor gekozen om dichter bij de tekst van de richtlijn te

¹ Zie overweging 15 richtlijn 2013/48/EU.

Kind (<i>minderjarige</i>)	blijven en wordt de term advocaat gehanteerd.
Minderjarige (<i>kind</i>)	Iedere persoon die de leeftijd van 18 jaar nog niet heeft bereikt.
Nederlanders	Iedere persoon die de leeftijd van 18 jaar nog niet heeft bereikt.
Niet-Nederlanders	Personen met de Nederlandse nationaliteit.
Verdachten/beklaagden	Personen die niet de Nederlandse nationaliteit hebben.
	De richtlijn kent rechten toe aan verdachten en beklaagden. In Nederland vallen onder het begrip 'verdachte' ook personen die in sommige andere rechtsstelsels als beklaagden worden aangeduid. Daarom wordt in dit rapport verder enkel gesproken van 'verdachten' in plaats van 'verdachten en beklaagden'.

Uitgangspunten en vraagstelling

Een van de uitgangspunten in die onderzoek is geweest dat het voor minderjarigen moeilijk is om ervoor te zorgen dat hun rechten worden gerespecteerd en nageleefd. Enerzijds door gebrek aan juridische bekwaamheid, anderzijds vanwege hun specifieke positie als minderjarige.² Hun kwetsbaarheid³ kan gedurende een politieonderzoek of een strafrechtelijke procedure verder worden versterkt door sociale en bestuursrechtelijke omstandigheden, zoals het bezitten van een andere nationaliteit of het behoren tot een gemarginaliseerde minderheidsgroep of andere persoonlijke omstandigheden zoals het lijden aan de gevolgen van traumatische ervaringen of medische omstandigheden. Eerder onderzoek toont bijvoorbeeld aan dat er een gat zit tussen de wettelijke normen en de praktijk, de situatie van kinderen met de nationaliteit van het land waarin zij leven en vreemdelingskinderen, en de situatie in stedelijk en in ruraal gebied.⁴

Om zich te kunnen verdedigen, moet een verdachte in staat zijn om zijn advocaat in voldoende mate te begrijpen wanneer hij die raadpleegt, dient hij functioneel begrip te hebben van de procedures die tegen hem lopen en moet hij in staat zijn om ondersteuning te bieden bij de voorbereiding van de verdediging. Een taalbarrière kan dus een eerste en grote belemmering vormen. Daarnaast vereist het bepaalde competenties van een advocaat om goed om te kunnen gaan met minderjarigen, al helemaal als er ook bepaalde culturele verschillen moeten worden overbrugd.

Hoewel het moeilijk is gebleken om een nauwkeurig beeld te geven van de prevalentie van kinderen met een andere nationaliteit die verdachte zijn van strafbare feiten in de verschillende EU-lidstaten, wijzen de schattingen⁵ uit dat in de meeste lidstaten minderjarigen met een andere nationaliteit te maken krijgen met het strafrechtstelsel.

De hoofdvraag van het onderzoek luidt derhalve als volgt:

'Kunnen niet-Nederlandse kinderen die verdachte zijn in een strafrechtelijke procedure daadwerkelijk hun rechten uitoefenen die hen zijn toegekend in de EU richtlijnen 2010/64, 2012/13 en 2013/48 – zowel in theorie als in de praktijk?'

2 Golub, S. en Grandjean, A., Promoting equitable access to justice for all children. UNICEF Insights, Issue 1/2014 (2014).

3 De kwetsbaarheid van een kind is niet alleen gebaseerd op leeftijd. De kwetsbaarheid van een kind is de mate waarin een kind bedreigingen van zijn veiligheid kan vermijden of de impact daarvan kan beperken. Het beschrijft hoe de leeftijd, de fysieke, intellectuele en sociale ontwikkeling, het emotionele functioneren, de rol binnen het gezin en het vermogen zichzelf te beschermen het risico op ernstige schade kan vergroten of juist beperken. De kwetsbaarheid van een kind kent verschillende aspecten, leeftijd is er slechts een van. De volgende aspecten dienen te worden beoordeeld: het vermogen van het kind zichzelf te beschermen, de leeftijd van het kind, het vermogen van het kind om te communiceren, de kans op ernstige schade gelet op het ontwikkelingsniveau van het kind, de mate van provocatie in het gedrag of het karakter van het kind, de gedragsbehoeften van het kind, de emotionele behoeften van het kind, de bijzondere fysieke behoeften van het kind, de zichtbaarheid van het kind voor anderen/de toegang van het kind tot anderen die bescherming kunnen bieden, de samenstelling van het gezin, het fysieke voorkomen/gestalte en kracht van het kind, de weerbaarheid van het kind en het vermogen problemen op te lossen, mogelijk eerder slachtofferschap van het kind en het vermogen misbruik en verwaarlozing te herkennen.

4 Gyurkó, Sz. (ed) - Nemeth, B.: Comparative situation analysis of juvenile justice system in 20 CEE countries in accordance with the four relevant Terre des hommes scopes, Budapest, Tdh. 2016 (nog niet bekendgemaakt)

5 In Parijs werden in 2015, volgens de 'Judicial Protection of Juveniles', 2.297 zaken doorgestuurd naar de openbaar aanklager. In 1.199 zaken ging het om allochtone minderjarigen, waarbij het aantal unieke minderjarige geschat wordt op 400; bron: Service Territoriale de Milieu Ouvert Paris Center, 19 April 2016). De cijfers over 2015 in Spanje laten zien dat er 18.134 minderjarigen tussen 14 en 17 jaar zijn gearresteerd of vervolgd, onder wie 3.925 van niet-Spaanse nationaliteit (bron: Ministry of the Interior, 2015 Statistical Annual Report, p. 297, http://www.interior.gob.es/documents/642317/1204854/Anuario-Estadistico-2015_126150729_VF.pdf/808a7398-2d25-4259-b450-974dc505f2e3). In Hongarije bedroeg het totale aantal minderjarige daders in 2015 7.785 waarvan 195 van niet-Hongaarse nationaliteit (bron: ENyUBS, 2016. Ministry of Home Affairs. <http://bsr.bm.hu>). In Nederland heeft de politie in 2015 37.017 minderjarigen ondervraagd (Nationale Politie Databank). In 2014 zijn 1.380 kinderen in een justitiële jeugdinrichting geplaatst van wie 19,2 procent van buitenlandse komaf is (bron: Ministerie van Veiligheid en Justitie)

Methodologie

Het doel van het onderzoek was om inzicht te verkrijgen in de mate waarin de rechten uit drie EU-richtlijnen in Nederland geborgd zijn, specifiek ten aanzien van minderjarigen die niet de Nederlandse nationaliteit hebben. Het gaat om het recht op:

1. vertolking en vertaling in strafprocedures (2010/64/EU);
2. informatie in strafprocedures (2012/13/EU);
3. recht op toegang tot een advocaat, een derde op de hoogte te laten stellen vanaf de vrijheidsbeneming en contacten met consulaire autoriteiten (2013/48/EU).

Daarbij wilden wij inzicht verkrijgen in factoren die bijdragen aan de verwezenlijking van de rechten uit de genoemde richtlijnen, dan wel factoren die daaraan afdoen. Hiertoe is een desk research verricht en zijn semigestructureerde interviews gehouden. De informatie uit de vijf nationale rapporten is gebaseerd op data die volgens een gezamenlijk overeengekomen onderzoeksmethode is verzameld.

Desk research

In het kader van de desk research is onderzoek verricht naar nationale wet- en regelgeving die zien op de relevante rechten uit de Europese richtlijnen. Daarbij is bijvoorbeeld gekeken of de betreffende richtlijnen zijn omgezet en hoe deze zijn omgezet. Daarnaast is gekeken naar beleid dat is gericht op de borging van de rechten uit de richtlijnen. Naast onderzoek naar nationale regelgeving en beleid is ook de nodige literatuur bestudeerd die nader inzicht kon geven in de wijze waarop in Nederland wordt omgegaan met het recht op informatie, tolk en vertaling en toegang tot een advocaat.

Semigestructureerde interviews

Aanvullend op de desk research zijn er interviews gehouden en een aantal enquêtes uitgezet. Daartoe zijn vragenlijsten opgesteld. Deze zijn in gezamenlijk overleg met de projectpartners opgesteld om vergelijking van de resultaten mogelijk te maken. Het doel van de interviews was om te achterhalen of er zich in de praktijk wellicht knelpunten voordoen die niet uit de bestudering van regelgeving en beleid naar voren zijn gekomen. Tevens zijn de interviews gebruikt om te achterhalen of er factoren zijn die bijdragen, dan wel afbreuk doen aan, de borging van de rechten uit de bestudeerde Europese richtlijnen.

Respondenten

Er zijn in Nederland in totaal twaalf interviews gehouden met professionals vanuit de justitie (Openbaar Ministerie en politie), tolken en de advocatuur. Vanuit de rechterlijke macht is een bijdrage geleverd in de vorm van ingevulde enquêtes (vier). De respondenten zijn van tevoren volledig geïnformeerd over het project en het gebruik van de door hen verstrekte informatie. Een van de afspraken was daarbij dat de informatie vertrouwelijk en anoniem zou worden behandeld. Dit is ook de reden dat er geen namen of specifieke functies worden genoemd in dit rapport.

Het was de opzet van het onderzoek om ook minderjarigen als respondenten in het onderzoek te betrekken. Het bleek echter zeer ingewikkeld minderjarige ervaringsdeskundigen als respondenten aan te trekken. Via verschillende kanalen is geprobeerd om contact te krijgen met minderjarigen. In enkele gevallen werd indirect wel contact gelegd met een minderjarige, maar in die gevallen wilde de betreffende minderjarige geen medewerking verlenen aan het onderzoek. Ondanks de daartoe verrichte inspanningen zijn er uiteindelijk geen minderjarigen bereid zijn gevonden om deel te nemen aan het project. Dit is een belangrijke tegenslag in het project.

Beperkingen

Het aantal interviews dat is gehouden in het kader van dit onderzoek is beperkt. De onderzoeksgroep is te klein om gegeneraliseerde uitspraken te kunnen doen. De resultaten geven wel een indicatie van de ervaringen en inzichten van de doelgroep en schept derhalve een illustratief beeld.

Echter, vanuit de belangrijkste beperking ten aanzien van de uitvoering van het onderzoek en de resultaten is dat het niet is gelukt om minderjarige ervaringsdeskundigen te interviewen. Dit is een grote tegenslag nu hun input juist waardevolle informatie had kunnen opleveren over de uitoefening van hun rechten in de praktijk. Dit is vanzelfsprekend een belangrijke beperking van dit nationale onderzoek, omdat het van belang werd geacht juist van de minderjarigen zelf te vernemen waar zij gedurende de strafrechtelijke procedure tegenaan zijn gelopen en wat er in dat proces juist goed ging en in hun ogen onveranderd zou moeten blijven.

II. Contextueel overzicht: Nederland

II.1 Beschrijving van het Nederlandse jeugdstrafrechtstelsel: een kort overzicht

In het Wetboek van Strafrecht zijn bijzondere bepalingen opgenomen voor minderjarigen en jongvolwassenen.⁶ De algemene regel is dat deze bepalingen van toepassing zijn op minderjarigen tussen de twaalf en achttien jaar oud.⁷ Minderjarigen jonger dan twaalf jaar zijn in het Nederlandse strafrecht niet strafrechtelijk vervolgbaar (twaalf-minners).⁸ Voor hen geldt dat er sprake is van een onweerlegbaar vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid. Toch vallen twaalf-minners niet geheel buiten de werking van het strafrecht. Artikel 487 Sv bepaalt dat een aantal bepalingen van het Wetboek van Strafvordering van toepassing zijn ingeval een minderjarige onder de twaalf jaar naar redelijk vermoeden een strafbaar feit heeft begaan. Het gaat om een *limitatief* aantal opsporingsbevoegdheden en dwangmiddelen dat kan worden toegepast door politie en justitie. Kort gezegd komen deze bepalingen erop neer dat twaalf-minners kunnen worden staande gehouden, aangehouden, gefouilleerd, opgehouden voor onderzoek of verhoord en dat er voorwerpen van hen in beslag kunnen worden genomen.⁹ Ondanks het feit dat minderjarigen jonger dan twaalf jaar niet strafrechtelijk vervolgd kunnen worden voor een strafbaar feit, zijn er wel mogelijkheden in het civiele recht. Zij kunnen indien nodig hulp krijgen via de civielrechtelijke weg, al dan niet in een vrijwillig kader.

Toepassing van het volwassenenstrafrecht op zestien- en zeventienjarigen

De rechter kan ten aanzien van zestien- en zeventienjarigen beslissen om het jeugdstrafrecht buiten toepassing te houden en een sanctie uit het volwassenenstrafrecht op te leggen.¹⁰ Van deze uitzondering kan gebruik worden gemaakt indien er een grond wordt gevonden in (a) de ernst van het begane feit, (b) de persoonlijkheid van de dader of (c) de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd. De levenslange gevangenisstraf is echter uitgesloten.¹¹ Hierbij moet wel worden opgemerkt dat de PIJ-maatregel¹² kan worden omgezet in een TBS-maatregel.¹³ In paragraaf II.1.3 wordt de PIJ-maatregel nader besproken.

Toepassing van het jeugdstrafrecht op achttien- tot en met drieëntwintigjarigen

De bovengrens van het jeugdstrafrecht ligt in principe bij achttien jaar maar de rechter heeft met de invoering van het adolescentenstrafrecht per 1 april 2014 ook de mogelijkheid om het jeugdstrafrecht toe te passen op meerderjarigen van achttien tot en met drieëntwintig jaar.¹⁴ Het adolescentenstrafrecht kan worden toegepast wanneer daartoe grond wordt gevonden in (a) de persoonlijkheid van de dader of (b) de omstandigheden waaronder het feit is begaan.¹⁵

---

6 Titel VIII A Sr.

7 Art. 486 Sv. Vgl. art. 77a Sr.

8 Art. 486 Sv.

9 Artt. 486-509 Sv.

10 Art. 77b Sr.

11 Art. 77b lid 2 Sr.

12 Pij staat voor 'Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen'.

13 Art. 77c Sr.

14 Art. 77c Sr. Deze mogelijkheid bestond al maar de leeftijdsgrens is met de invoering van het adolescentenstrafrecht verhoogd naar 23 jaar. Nb: het gaat alleen om de toepassing van straffen & maatregelen.

15 Art. 77c Sr.

II.1.1 Het jeugdstrafproces

Op minderjarigen zijn in principe de reguliere bepalingen van het strafprocesrecht van toepassing, tenzij daarover in Titel II van Boek 4 Wetboek van Strafvordering ('strafvordering in zaken betreffende jeugdige personen') anders wordt bepaald.¹⁶ Het recht op rechtsbijstand, het recht op informatie en het recht op tolk en vertaling worden in het hoofdstuk hierna besproken.

Aanhouding

De politie mag een minderjarige verdachte aanhouden en maximaal zes uur vasthouden op het politiebureau.¹⁷ Hierbij tellen de uren tussen 24:00 en 09:00 niet mee.¹⁸ Feitelijk kan een minderjarige dus maximaal vijftien uur worden vastgehouden. Deze termijn kan met het oog op het vaststellen van de identiteit van de minderjarige eenmaal worden verlengd met zes uur.¹⁹ Er mogen foto's en vingerafdrukken worden genomen.²⁰ Bij minderjarigen dient de politie uit eigen beweging zo snel mogelijk een familielid of huisgenoot op de hoogte te stellen van de vrijheidsbeneming.²¹

Inverzekeringstelling

De hulpofficier van justitie kan een bevel tot inverzekeringstelling geven.²² Dit is alleen mogelijk voor feiten waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan.²³ De inverzekeringstelling kan maximaal 3 keer 24 (= 72) uur duren, waarbij een eenmalige verlenging van maximaal drie dagen mogelijk is.²⁴ Wel dient de minderjarige binnen drie dagen en vijftien uur (duur aanhouding) aan de rechter-commissaris te worden voorgeleid ter toetsing van de rechtmatigheid van de inverzekeringstelling.²⁵

Inbewaringstelling

De rechter-commissaris kan – op verzoek van de officier van justitie – een bevel tot bewaring geven.²⁶ Dit is het begin van de voorlopige hechtenis. Het doel is het voorkomen van recidive tot aan de zitting.²⁷ Voorlopige hechtenis is enkel toegestaan bij misdrijven waarop een gevangenisstraf van vier jaar of meer is gesteld én bij een aantal specifieke delicten. Het bevel kan ook worden afgegeven wanneer er dringende redenen zijn en/of er tegen de verdachte zwaarwegende bezwaren bestaan.²⁸ De voorlopige hechtenis kan maximaal veertien dagen duren.²⁹ De rechter-commissaris dient ambtshalve te toetsen of schorsing mogelijk is, eventueel onder bijzondere voorwaarden.³⁰ Minderjarigen kunnen voor het uitzitten hiervan in een justitiële jeugdinrichting worden geplaatst.

Gevangenhouding

De officier van justitie kan de rechter verzoeken een bevel tot gevangenhouding af te geven.³¹ Dit is een voortzetting van de voorlopige hechtenis. De gevangenhouding kan maximaal 90 dagen duren.³² Een bevel tot gevangenhouding kan niet voor langer dan 30 dagen worden afgegeven indien de minderjarige ter zake niet is gehoord.³³ De raadkamer dient ambtshalve na te gaan of schorsing mogelijk is.³⁴

16 Art. 488 Sv.

17 Art. 61 lid 1 Sv. Dit wordt mogelijk verlengd naar 9 uur voor feiten waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan, zie *Kamerstukken II 2015-16*, 34 159, nr. A, p. 7.

18 Art. 61 lid 4 Sv.

19 Art. 61 lid 2 Sv.

20 Art. 55c lid 2 Sv.

21 Art. 27 Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en andere opsporingsambtenaren.

22 Art. 57 Sv.

23 Art. 58 lid 1 Sv.

24 Art. 58 lid 2 Sv.

25 Art. 59a Sv.

26 Voor jongeren geldt dat zij worden voorgeleid aan een rechter-commissaris die tevens kinderrechter is: art. 492 Sv.

27 Ministerie van Veiligheid en Justitie, *Factsheet De jeugdige in het jeugdstrafprocesrecht*, maart 2014, p. 3.

28 Art. 67 Sv.

29 Art. 64 lid 1 Sv.

30 Art. 493 lid 1 Sv. Zie voor een opsomming van de bijzondere voorwaarden art. 27 Besluit tenuitvoerlegging jeugdstrafrecht. Vanzelfsprekend dienen de algemene voorwaarden uit art. 80 Sv in acht te worden genomen.

31 Art. 65 Sv.

32 Art. 66 Sv.

33 Art. 493 lid 4 Sv.

34 Art. 493 lid 1 Sv.

Nachtdetentie

Soms kunnen jongeren in aanmerking komen voor nachtdetentie, zoals bij de tenuitvoerlegging van een voorlopige hechtenis.³⁵ De minderjarige gaat overdag naar school/werk of dient een andere zinvolle dagbesteding te hebben. Gedurende de nacht verblijft de minderjarige in een opvanginrichting. De minderjarige dient een contract te ondertekenen waarin akkoord wordt gegaan met de opgelegde voorwaarden.

Raad voor de Kinderbescherming

De politie stelt de Raad voor de Kinderbescherming onverwijld in kennis van een inverzekeringstelling van een minderjarige.³⁶ De Raad voor de Kinderbescherming kan zodoende 'vroeghulp' bieden. De Raad is hiertoe niet verplicht. Rapporteert de Raad wel, dan is de officier van justitie verplicht van de rapportage kennis te nemen alvorens een vordering tot bewaring te doen.³⁷ Gaat de officier tot vervolging over bij de rechtbank dan is hij verplicht een voorlichtingsrapport van de Raad te vragen over de persoonlijkheid en levensomstandigheden van de minderjarige.³⁸

ZSM-werkwijze

Het Openbaar Ministerie hanteert sinds 2011 een nieuwe werkwijze – ZSM³⁹ – waarmee een versnelling in het afdoeningsproces wordt gerealiseerd. In de nieuwe aanpak wordt met verschillende ketenpartners samengewerkt zodat er sneller informatie beschikbaar is voor een afdoeningsbeslissing. Meer informatie over ZSM volgt in paragraaf V.3.1.

II.1.2 Buitengerechtelijke afdoening

Wanneer een minderjarige wordt verdacht en aangeklaagd voor een strafbaar feit kan het zo zijn dat dit feit buitengerechtelijk wordt afgedaan. Dat betekent dat de zaak niet voor de rechter komt, maar dat het Openbaar Ministerie of een opsporingsambtenaar zelf een straf of maatregel oplegt. De opgelegde straf of maatregel dient in het belang van een minderjarige te zijn en een passende reactie te vormen op het gepleegde feit.

Politiële Strafbeschikking (PBS)

Opsporingsambtenaren zijn bevoegd om ten aanzien van volwassenen een strafbeschikking – tot €350,- - op te leggen voor misdrijven van eenvoudige aard en waar een strafbedreiging van zes jaar of minder voor staat.⁴⁰ Ten aanzien van minderjarigen vanaf twaalf jaar geldt dat enkel een strafbeschikking met boete kan worden opgelegd bij een overtreding.⁴¹

De HALT-afdoening

HALT is een vorm van buitengerechtelijke afdoening conform art. 77e Sr. Deelname aan een HALT-project kan een strafrechtelijke veroordeling voorkomen. Dit heeft het grote voordeel dat de minderjarige een strafblad bespaard blijft. In een aantal gevallen kan een opsporingsambtenaar de minderjarige verdachte een voorstel doen om deel te nemen aan een (HALT-)project. Dit voorstel dient schriftelijk ter hand te worden gesteld.⁴² Het gaat in elk geval om zaken van eenvoudige aard, waarbij sprake is van overlast veroorzakend gedrag van geringe ernst.⁴³ In principe komen alleen 'first-offenders' die bekennen het strafbare feit te hebben gepleegd in aanmerking voor een HALT-project. De regeling is van toepassing op jongeren van twaalf tot en met achttien jaar en de deelname is vrijwillig. . Voor jeugdigen onder de 16 jaar dienen zowel bij misdrijven als overtredingen de ouders in te stemmen met doorverwijzing naar Halt.⁴⁴ Als de minderjarige het aanbod accepteert, wordt door het HALT-bureau een concreet voorstel gemaakt voor deelname aan een bepaald project. Dit bestaat veelal uit het verrichten van werkzaamheden gericht op schadeherstel of algemeen nut. Deelname aan een activiteit met een pedagogische strekking behoort eveneens tot de mogelijkheden.

³⁵ Art. 493 lid 3 Sv.

³⁶ Art. 491 lid 1 Sv.

³⁷ Art. 491 lid 2 Sv.

³⁸ Art. 494 lid 1 Sv.

³⁹ ZSM staat voor: zo Spoedig, Selectief, Slim, Samen en Simpel mogelijk.

⁴⁰ Met een maximum van €50,-.

⁴¹ Art. 257b SV & art. 3 lid 2 Wet Administratieve Handhaving Verkeersvoorschriften (WAHV).

⁴² Art. 77e lid 2 Sr.

⁴³ Zie Besluit aanwijzing HALT-feiten voor antwoord op de vraag welke feiten zich lenen voor een HALT afdoening.

⁴⁴ Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten.

De HALT-afdoening bedraagt maximaal 20 uur.⁴⁵ Elke HALT-afdoening sluit zo veel mogelijk aan bij de aard van het desbetreffende strafbare feit en de omstandigheden waaronder het is gepleegd.⁴⁶ De officier van justitie kan daartoe aanwijzingen geven. Als het project succesvol wordt afgerond, stelt de opsporingsambtenaar het Openbaar Ministerie hiervan schriftelijk op de hoogte en vindt er geen vervolging plaats.⁴⁷ Het Openbaar Ministerie geeft richtlijnen voor een uniforme afhandeling, maar het is de politie die beslist of een project naar behoren is verricht.⁴⁸ De minderjarige verdachte heeft in deze fase geen recht op een ambtshalve toevoeging van een advocaat. Ambtshalve toevoeging van een advocaat vindt alleen plaats als de officier van justitie een taakstraf oplegt van meer dan 20 uur of een boete van meer dan €115.⁴⁹ In de desbetreffende richtlijn van het Openbaar Ministerie staat dat wanneer de politie een Halt voorstel doet, de advocaat van de jeugdige op de hoogte moet worden gesteld. Indien de opsporingsambtenaar al voorafgaande aan het verhoor van de jeugdige heeft vastgesteld dat het *delict* een Halt-waardig feit betreft en de jeugdige mogelijk in aanmerking komt voor de Halt-afdoening wordt dit medegedeeld aan de advocaat, die de jeugdige rechtsbijstand zal verlenen. Dit maakt dat minderjarigen vaak niet weten dat ze, bij het weigeren van een HALT-afdoening, een vervolging riskeren.

Strafbeschikking door officier van justitie ('officiersmodel')

De officier van justitie heeft ook de bevoegdheid om een strafbeschikking uit te vaardigen.⁵⁰ Dit kan bij een overtreding of misdrijf waar niet meer dan zes jaar gevangenisstraf op staat. Vaak zal eerst een onderhoud ten parkette (OTP) worden gehouden waarbij de minderjarige en eventueel zijn ouders en advocaat worden uitgenodigd om de inhoud van de voorgenomen strafbeschikking te bespreken. De officier van justitie kan de strafbeschikking overigens ook opleggen als over de inhoud geen overeenstemming bestaat. De minderjarige kan hiertegen verzet aantekenen. Een alternatief is dat de officier de jongere toch dagvaardt. Middels de strafbeschikking kunnen alle straffen en maatregelen worden opgelegd die in art. 257a Sv worden genoemd.⁵¹ Een middels een strafbeschikking opgelegde taakstraf mag de duur van 240 uur niet overstijgen als het een werkstraf betreft en 480 uur als het een leerstraf of combinatiestraf betreft.⁵² Bij een (voorgenomen) taakstraf van meer dan 20 uur moet ambtshalve een advocaat worden toegevoegd.⁵³ De opgelegde sanctie moet door de Raad voor de Kinderbescherming worden voorbereid en ondersteund.⁵⁴ De officier kan in de strafbeschikking een aanwijzing opnemen inhoudende dat de minderjarige zich zal houden aan aanwijzingen die worden opgelegd door een gecertificeerde instelling.⁵⁵ Zo kan de nodige steun en begeleiding worden geboden. Dit is onderdeel van de jeugdreclassering dat erop toeziet activiteiten aan te bieden gericht op een adequaat aanbod van hulp en begeleiding aan minderjarigen die met politie en justitie in aanraking zijn gekomen.

II.1.3 Gerechtelijke afdoening

Er is sprake van een gerechtelijke afdoening wanneer er een proces-verbaal naar de officier van justitie wordt gestuurd en de minderjarige wordt gedagvaard om ter zitting te verschijnen. De zitting vindt in beginsel achter gesloten deuren plaats.⁵⁶ Minderjarigen zijn verplicht te verschijnen,⁵⁷ evenals de ouder(s) met gezag.⁵⁸ Van deze laatste eis kan worden afgeweken wanneer de ouder(s) met gezag geen bekende woon- of verblijfplaats heeft in Nederland of aanwezigheid niet in het belang van de minderjarige is.⁵⁹ Minderjarigen hebben ter zitting in principe dezelfde rechten als meerderjarigen.⁶⁰ Hier valt bijvoorbeeld onder de bevoegdheid om vragen te stellen aan getuigen,⁶¹ zelfstandig te antwoorden op vragen van de kinderrechter en het beroep op het zwijgrecht.⁶²

45 Art. 77 e lid 4 Sr.

46 Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt.

47 Art. 77e lid 5 Sr. Door het bericht dat het project naar behoren is afgerond vervalt het recht op vervolging.

48 Art. 77e lid 5 Sr.

49 Zie art. 77f lid 1 sub b Sr. jo. art. 489 lid 1 sub a Sv en Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten.

50 Art. 257a Sv jo. 77f Sr. Dit wordt in de praktijk nauwelijks toegepast.

51 Voor zover daarover niet anders wordt bepaald door de art. 77f jo. art. 77h e.v. Sr.

52 Aanwijzing taakstraffen, onder 'Uitgangspunten', par. 1.

53 Art. 489 lid 1 Sv.

54 Art. 77o lid 1 Sr.

55 Art. 77f lid 1 sub a Sr.

56 Art. 495b Sv (rechtbank), art. 500 lid 1 Sv (kanton), art. 501 Sv (hoger beroep).

57 Art. 495a Sv.

58 Art. 496a Sv.

59 Art. 496a lid 3 sub b en c Sv.

60 Tweede Boek, Titel VI Sv.

61 Art. 292 lid 3 Sv.

62 Art. 273 lid 2 Sv.

Raad voor de Kinderbescherming

De Raad voor de Kinderbescherming kan op de zitting aanwezig zijn wanneer daarvoor bijzondere toegang is verleend.⁶³ De Raad kan reeds uitgebrachte rapportages en bevindingen toelichten. De rechter kan aanvullend onderzoek door de Raad gelasten over de persoon en levensomstandigheden van de minderjarige verdachte.⁶⁴ Het onderzoek wordt in afwachting daarvan geschorst. Parallel aan een jeugdstrafzaak kan een civiele zaak aanhangig zijn waarin wordt gevraagd om ontheffing van de ouders uit het ouderlijk gezag of een kindbeschermingsmaatregel, zoals een ondertoezichtstelling. De strafzaak kan in afwachting van de uitkomst van die procedure worden geschorst.⁶⁵

Straffen & maatregelen

Bij veroordeling kunnen er verschillende straffen en maatregelen worden opgelegd. Binnen de wettelijke grenzen heeft de rechter een grote keuzevrijheid in sanctiesoort, -maat en -modaliteit. Net als in het volwassenenstrafrecht wordt er een onderscheid gemaakt tussen straffen en maatregelen. Strafbare feiten worden onderverdeeld in overtredingen (lichtere feiten) en misdrijven (zwaardere feiten). Voor overtredingen kan alleen een geldboete of taakstraf worden opgelegd. Voor misdrijven kan ook jeugddetentie worden opgelegd, een vrijheidsbenemende straf. Alle combinaties van straffen en maatregelen zijn mogelijk⁶⁶ en sommige straffen en maatregelen kunnen – geheel of gedeeltelijk – voorwaardelijk worden opgelegd.⁶⁷ De daarbij geldende proeftijd mag maximaal twee jaar bedragen.⁶⁸

Hoofdstraffen

De hoofdstraffen bestaan uit een geldboete, een taakstraf of jeugddetentie. De geldboete bedraagt minstens €3,- en maximaal €350,-.⁶⁹ Een taakstraf kan bestaan uit een werk- of leerstraf of een combinatie van beiden.⁷⁰ De duur van de taakstraf mag maximaal 200 uur bedragen, tenzij het een combinatie van werk- en leerstraf betreft. In dat geval is de maximumduur gesteld op 240 uur. In bepaalde gevallen is het niet toegestaan om een taakstraf op te leggen.⁷¹ Minderjarigen kunnen maximaal twaalf maanden jeugddetentie opgelegd krijgen wanneer zij jonger zijn dan zestien jaar op het moment dat zij het strafbare feit pleegden. Dit maximum ligt op 24 maanden als de minderjarige zestien of ouder was ten tijde van het plegen van het feit.⁷² Voorwaardelijke invrijheidstelling is bij een opgelegde jeugddetentie mogelijk.⁷³ Deze straffen kunnen geheel of gedeeltelijk voorwaardelijk worden opgelegd.⁷⁴ Aan een voorwaardelijke veroordeling kunnen algemene of bijzondere voorwaarden worden opgelegd.⁷⁵

Bijkomende straffen

Het Wetboek van Strafrecht kent ook bijkomende straffen. Deze kunnen ook opgelegd worden als afzonderlijke straf, zonder dat een hoofdstraf is opgelegd.⁷⁶ De bijkomende straffen zijn de **verbeurdverklaring**⁷⁷ en de **ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen**.⁷⁸

Maatregelen

Het jeugdstrafrecht kent een verscheidenheid aan maatregelen.⁷⁹ De eerste is de **PIJ-maatregel**, hetgeen staat voor 'plaatsing in een inrichting voor jeugdigen'. Deze kan worden opgelegd door de rechter wanneer bij de minderjarige ten tijde van het plegen van het feit een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens bestond. De PIJ-maatregel bestaat uit minimaal twee jaar behandeling en minimaal één jaar verplichte reclassering. Verlenging is mogelijk: maximaal twee keer met ten hoogste drie jaar.⁸⁰

63 Art. 495b lid 1 Sv.

64 Art. 498 Sv.

65 Art. 14a jo. 348-349 Sv.

66 Art. 77g Sr.

67 Art. 77x Sr.

68 Art. 77y lid 1 Sr.

69 Art. 77i Sr.

70 Art. 77m Sr. Voor details over de tenuitvoerlegging van taakstraffen wordt verwezen naar het Besluit tenuitvoerlegging taakstraffen.

71 Art. 77 ma Sr.

72 Art. 77i Sr.

73 Art. 77j lid 4 Sr.

74 Art. 77x Sr.

75 Art. 77z Sr.

76 Art. 77h Sr.

77 Art. 77h lid 3 sub a Sr.

78 Art. 77h lid 3 sub b en art. 77r Sr.

79 Art. 77h Sr.

80 Art. 77t Sr.

Als de jongere zich daarna niet houdt aan de voorwaarden van de nazorg kan de rechter een time-out opleggen. De minderjarige wordt dan tijdelijk in een jeugdinstelling geplaatst.⁸¹ De PIJ-maatregel kan onder bepaalde omstandigheden worden omgezet in een TBS-maatregel.⁸² Een PIJ-maatregel kan alleen opgelegd worden als er voor het strafbare feit een gevangenisstraf van vier jaar of meer mogelijk is of als er sprake is van specifiek omschreven delicten.⁸³ De **gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM)** is een maatregel die minimaal zes maanden duurt en maximaal één jaar. Deze kan eenmaal verlengd worden met dezelfde termijn als waarvoor die is opgelegd.⁸⁴ De GBM is bedoeld voor minderjarigen voor wie een gedragsbeïnvloedende maatregel in het kader van bijzondere voorwaarden bij een voorwaardelijke sanctie te licht wordt bevonden en een PIJ te zwaar. Er is altijd begeleiding van de jeugdreclassering tijdens deze maatregel. Indien er niet naar behoren wordt meegewerkt aan de maatregel kan de rechter vervangende jeugddetentie opleggen.⁸⁵ Voorts kan gekozen worden voor het opleggen van de maatregel **'onttrekking aan het verkeer'**⁸⁶ waarmee bepaalde zaken ontnomen kunnen worden,⁸⁷ kan de rechter bevelen tot **'ontneming wederrechtelijk verkregen voordeel'**,⁸⁸ en kan er een **schadevergoedingsmaatregel**⁸⁹ of een **vrijheidsbeperkende maatregel** worden opgelegd.⁹⁰ De vrijheidsbeperkende maatregel geeft de rechter de mogelijkheid – voor maximaal twee jaar⁹¹ - een gebiedsverbod, een contactverbod, een meldplicht op te leggen of een combinatie hiervan.⁹²

Bij een voorwaardelijke veroordeling kunnen algemene en bijzondere voorwaarden worden opgelegd.⁹³ Met name de bijzondere voorwaarden geven de jeugdstrafrechter veel ruimte om maatwerk te leveren. Aan de bijzondere voorwaarden kan elektronisch toezicht worden verbonden.⁹⁴ Het Openbaar Ministerie is belast met het toezicht op de naleving van de voorwaarden.⁹⁵ Hulp en steunbegeleiding zal doorgaans worden toebedeeld aan jeugdreclassering.⁹⁶

II.1.4 Registratie

De registratie van justitiële gegevens wordt geregeld door de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens (Wjsg). De registratie van justitiële documentatie geschiedt door de Centrale Justitiële Documentatie van het Ministerie van Veiligheid en Justitie.⁹⁷ Gegevens van misdrijven worden – afhankelijk van de maximumstraf – standaard twintig of dertig jaar bewaard.⁹⁸ Voor overtredingen is dat vijf of tien jaar.⁹⁹ De Centrale Justitiële Documentatie is eveneens verantwoordelijk voor het bijhouden van het Cliënt-Volgsysteem Jeugdcriminaliteit.

Dit systeem heeft als doel de politie, het Openbaar Ministerie en de Raad voor de Kinderbescherming te ondersteunen bij hun taken en jeugdcriminaliteit te voorkomen en te bestrijden.¹⁰⁰ Het systeem bevat gegevens over jongeren tot achttien jaar die een proces-verbaal van de politie hebben gekregen, of kinderen jonger dan twaalf jaar als zij een dergelijk proces-verbaal zouden hebben gehad als ze ouder dan twaalf jaar waren.¹⁰¹

---

81 Art. 77tb Sr.

82 Art. 77tc lid 1 Sr.

83 Art. 77s lid 1 sub a Sr.

84 Art. 77w Sr.

85 Art. 77wc Sr.

86 Art. 77h lid 4 sub c Sr.

87 Art. 36e Sr.

88 De maatregel kan samen met straffen en andere maatregelen worden opgelegd. De voorwerpen die vatbaar zijn voor onttrekking staan genoemd in artt. 36c en 36d Sr.

89 Art. 36f Sr.

90 Art. 77h lid 4 onder f Sr. De maatregel wordt beschreven in de artt. 38v-38j Sr. Ingevolge art. 77a Sr zijn ze ook van toepassing op het jeugdstrafrecht. Deze vrijheidsbeperkende maatregel strekt tot beveiliging van de maatschappij en de voorkoming van recidive.

91 Art. 38v lid 3 Sr.

92 Deze maatregel kan ook worden opgelegd wanneer artikel 9a Sr wordt toegepast.

93 Resp. art. 77z lid 1 en art. 77z lid 2 Sr.

94 Art. 77z lid 3 Sr.

95 Art. 77aa lid 1 Sr.

96 G. de Jonge & A.P. van der Linden, Handboek Strafzaken, paragraaf 69.2, p. 32 (digitaal).

97 Art. 2 Wsjg.

98 Art. 4 Wsjg.

99 Art. 6 Wsjg.

100 Art. 2 Privacyreglement Cliënt-Volgsysteem Jeugdcriminaliteit.

101 Art. 5 sub a en b Privacyreglement Cliënt-Volgsysteem Jeugdcriminaliteit.

II.2 Niet-Nederlandse verdachte minderjarigen in Nederland: profiel

Het is niet eenvoudig gebleken om data te verzamelen die specifiek zien op minderjarige verdachten met een niet-Nederlandse nationaliteit. Uit het literatuuronderzoek komen vrijwel geen cijfers naar boven die zijn toegespitst op de nationaliteit van minderjarige verdachten. Ook de personen met wie interviews zijn gehouden waren niet op de hoogte van cijfers over deze specifieke doelgroep. Eén respondent meende dat de reden voor het ontbreken van cijfers is dat de procedurele rechten van minderjarigen onvoldoende zijn gewaarborgd. Een andere respondent gaf aan dat dergelijke cijfers niet gepubliceerd worden omdat 'er altijd gedoe is over etniciteit', hetgeen politiek gevoelig kan liggen. Meerdere respondenten gaven aan de indruk te hebben dat de groep niet al te groot was. Met de data die wel is verkregen wordt hieronder een beeld geschetst van minderjarige verdachten in Nederland. Voor de duidelijkheid: deze cijfers zien dus op minderjarige verdachten in het algemeen en niet enkel op minderjarige verdachten zonder de Nederlandse nationaliteit, nu daar weinig tot geen specifieke informatie over beschikbaar is.

II.2.1 Monitor Jeugdcriminaliteit en ontwikkelingen

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) heeft onlangs, in samenwerking met het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), een rapport uitgebracht over ontwikkelingen met betrekking tot jeugdcriminaliteit in de Nederlandse samenleving.¹⁰² In hetzelfde rapport zijn politie- en justitiestatistieken gepubliceerd over alle minderjarige verdachten, veroordeelden¹⁰³ en afdoeningen tegen minderjarigen. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt naar sekse, herkomst¹⁰⁴ en generatie, opleidingsniveau, woongemeente en school- of werkparticipatie van de minderjarigen. Hierbij wordt opgemerkt dat herkomst niet hoeft samen te vallen met de nationaliteit van de verdachte. Het CBS houdt geen criminaliteitsgegevens bij per nationaliteit.

Herkomst

In 2014 zijn er in totaal 22.640 minderjarige verdachten geregistreerd.¹⁰⁵ In totaal zijn er 17.610 minderjarige jongens en 5.030 meisjes geregistreerd in verband met verdenking van een misdrijf.¹⁰⁶ Hiervan waren er 12.290 autochtoon (54%) en 10.350 allochtoon (46%).¹⁰⁷ Absoluut gezien is in de groep allochtone minderjarigen het aantal minderjarige verdachten van Marokkaanse herkomst het grootst, zo'n twaalf procent (2.710 personen).¹⁰⁸ Het aantal minderjarigen dat ten minste één keer als verdachte is geregistreerd is het hoogst voor minderjarigen met als herkomstland de (voormalige) Nederlandse Antillen of Aruba en Marokko, respectievelijk 65 en 64 van elke 1.000 minderjarigen in de betreffende herkomstgroep.¹⁰⁹ Dit is voor minderjarigen met Turkse herkomst 31 per 1000, voor westerse allochtonen 22 per 1.000 en voor autochtone minderjarigen 13 per 1.000.¹¹⁰

Opleiding

Als we kijken naar het opleidingsniveau dan valt er uit het WODC rapport te herleiden dat de meerderheid van de geregistreerde jongeren een vmbo opleiding als hoogst gevolgde opleiding heeft (44%),¹¹¹ gevolgd door mbo (21%), havo of vwo (19%) en voortgezet speciaal onderwijs (9%).¹¹² Met name minderjarigen met voortgezet speciaal onderwijs als hoogst gevolgde opleiding blijken een grote kans op registratie als verdachte te hebben.¹¹³

102 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015. In het rapport gaat het specifiek om een beschrijving en interpretatie van de ontwikkelingen van minderjarige daders en verdachten, waarbij de nadruk op de ontwikkelingen van de laatste vijf jaren, van 2010 tot 2015.

103 Het rapport spreekt over strafrechtelijke daders.

104 Definitie herkomst in het rapport: kenmerk dat weergeeft met welk land een persoon verbonden is op basis van het geboorteland van de ouders of van zichzelf. Een eerstegeneratieallochtoon heeft als herkomstgroepering het land waar hij of zij is geboren. Een tweedegeneratieallochtoon heeft als herkomstgroepering het geboorteland van de moeder, tenzij dat ook Nederland is. In dat geval is de herkomstgroepering bepaald door het geboorteland van de vader.

105 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 57.

106 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 56.

107 De herkomst van een persoon wordt in het WODC rapport bepaald aan de hand van het land waar hij of zij is geboren en het geboorteland van de ouders, waarbij opgemerkt moet worden dat in het rapport alleen minderjarigen zijn opgenomen die ook in de Basisregistratie Personen zijn geregistreerd. Illegaal verblijvende minderjarigen of minderjarige zonder vaste woon- of verblijfplaats zijn derhalve niet in deze cijfers terug te vinden, zie p. 17.

108 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 57.

109 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 57.

110 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 57.

111 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 60.

112 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 60.

113 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 61.

Minderjarigen met havo of vwo als hoogst gevolgde opleiding, blijken de laagste kans te hebben op een politieregistratie. Ook jongeren met alleen basisonderwijs hebben een relatief lage kans op een registratie, maar dit heeft ook te maken met de leeftijdsopbouw in deze groep.¹¹⁴

Inkomen en woonplaats

In het rapport wordt ook ingegaan op het verband tussen het huishoudinkomen van gezinnen en de kans dat minderjarige gezinsleden door de politie worden geregistreerd als verdachte.¹¹⁵ Het aantal verdachten is relatief hoger onder gezinnen met een lager huishoudinkomen.¹¹⁶ Het aantal minderjarige verdachten onder de huishoudens met de hoogste inkomens is relatief het laagst. Ook is er een onderscheid gemaakt naar de samenstelling van het huishouden. Van de in totaal 22.640 minderjarige verdachten in 2014 is 54% thuiswonend in een tweeoudergezin en 35% thuiswonend in een eenoudergezin.¹¹⁷ Bijna 5% woont in een instelling, zoals in een inrichting voor verstandelijk gehandicapten, een gezinsvervangend tehuis, psychiatrisch ziekenhuis of penitentiaire inrichting. Het aantal verdachten is relatief het hoogst onder minderjarigen in een instelling.¹¹⁸ In 2014 is bijna 8% van alle minderjarige verdachten woonachtig in Amsterdam, gevolgd door Rotterdam met 6%, Den Haag met 5% en Utrecht met ruim 2%. In totaal is in 2014 bijna 22% van alle minderjarige verdachten woonachtig in één van de vier grootste gemeenten.¹¹⁹

Type misdrijf

Het WODC maakt een onderscheid naar het type misdrijf waarvan minderjarigen worden verdacht. Zowel jongens als meisjes worden het vaakst geregistreerd voor een vermogensmisdrijf.¹²⁰ Het meest voorkomende geregistreeerde misdrijf onder minderjarigen is winkeldiefstal, met 5.280 incidenten. Daarna volgen misdrijven tegen de openbare orde en gezag en mishandeling met beiden 3.970 incidenten.¹²¹ Bij de jongens komen registraties in verband met vernieling of een openbare-ordemisdrijf het vaakst voor, gevolgd door een geweldsmisdrijf.¹²² Bij meisjes is dit net andersom.

114 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 61. Hierover zegt het rapport ter illustratie dat in 2013 77 van elke 1.000 jongeren in deze groep geregistreerd waren als verdachte. .

115 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 64.

116 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 65.

117 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 66.

118 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 67.

119 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 68.

120 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 71.

121 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 74.

122 Cahier 2016-1 WODC, monitor jeugdcriminaliteit, ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015, p. 71.

II.2.2 Overige data

Het CBS ontvangt cijfers van een groot aantal partijen. De meeste onderstaande cijfers zijn derhalve ontleend aan de gegevens die bij het CBS beschikbaar zijn. Overigens staan de bronnen vermeld in de voetnoten, eventueel voorzien van een toelichting over hoe de cijfers dienen te worden geïnterpreteerd.

*Minderjarige verdachten*¹²³

In onderstaande tabel staan gegevens over geregistreerde en aangehouden minderjarige verdachten van misdrijven. Deze zijn ingedeeld naar soort delict, geslacht, leeftijd en herkomst.¹²⁴

Soort delict		2006	2011	2012	2013	2014*
Totaal verdachten van misdrijven	Jongens	66.450	42.790	38.480	31.570	28.250
	Meisjes	17.540	11.690	10.340	8.820	7.640
Verdachte van vermogensmisdrijven	Jongens	28.390	19.650	18.370	15.600	14.510
	Meisjes	9.710	6.770	5.850	5.130	4.570
Verdachte van vernieling en openbare orde	Jongens	28.200	14.040	12.170	9.070	7.580
	Meisjes	3.960	2.270	2.040	1.580	1.400
Verdachte van geweldsmisdrijven	Jongens	17.720	10.470	9.700	8.330	6.880
	Meisjes	4.630	2.810	2.600	2.130	1.670
Verdachte van verkeersmisdrijven	Jongens	2.130	1.720	1.440	1.030	950
	Meisjes	260	280	220	160	170
Verdachte van drugsmisdrijven	Jongens	1.580	1.290	1.280	1.250	1.220
	Meisjes	300	130	130	120	130

* Voorlopige cijfers

*Verhoren*¹²⁵

Hieronder volgt een overzicht van het aantal minderjarigen dat bij de politie is verhoord, ingedeeld naar aantal unieke personen en aantal unieke verhoren. Tevens is onderscheid gemaakt tussen verhoren die tijdens reguliere werktijd en gehoren die buiten werktijd hebben plaatsgevonden. Hierbij is het aantal verhoren dat heeft plaatsgevonden tussen 22:00 en 06:00 apart weergegeven.

123 <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=81947ned&D1=0-1,12,18,22-23,25,54-59&D2=1-2&D3=1&D4=0&D5=7,12-15&HDR=G4,G3,G1,G2&STB=T&VW=T>, laatst geraadpleegd: 14 juli 2016.

124 Hierbij worden de volgende definities gehanteerd: (1) 'verdachte': voor het begin van de vervolging is hij degene van wie uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit wordt aangenomen, daarna is hij degene tegen wie de vervolging is gericht, (2) 'geregistreerde verdachte' een persoon wordt door de politie als verdachte van een misdrijf geregistreerd wanneer een redelijk vermoeden van schuld aan dat misdrijf bestaat, (3) 'aangehouden verdachte' geregistreerde verdachten tegen wie een proces verbaal van misdrijf is opgemaakt.

125 Bron: Landelijke database Nationale politie.

Verhoren		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Totaal aantal verhoorde minderjarigen	Reguliere werktijd	36.414	35.877	32.092	26.923	24.707	23.006
	Buiten werktijd	16.539	16.829	14.921	12.131	10.991	10.228
	Tussen 22:00 en 06:00 uur	-	-	6.176	4.914	4.107	3.783
Totaal aantal verhoren van minderjarigen	Reguliere werktijd	58.569	57.133	51.935	43.399	39.634	37.599
	Buiten werktijd	25.531	25.372	23.134	18.520	16.620	15.833
	Tussen 22:00 en 06:00 uur	-	-	8.972	6.977	5.822	5.484

*Inverzekeringstellingen*¹²⁶

Hieronder volgt een overzicht van het aantal minderjarigen dat in verzekering is gesteld, onderverdeeld naar aantal unieke personen en aantal unieke inverzekeringstellingen. Tevens is onderscheid gemaakt tussen verhoren die tijdens reguliere werktijd en verhoren die buiten werktijd hebben plaatsgevonden. Hierbij zijn de inverzekeringstellingen die hebben plaatsgevonden tussen 22:00 en 06:00 apart weergegeven.

Inverzekeringstellingen		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Totaal aantal in verzekering gestelde minderjarigen	Reguliere werktijd	6.465	6.667	6.011	5.565	5.458	5.977
	Buiten werktijd	3.987	4.073	3.795	3.431	3.374	3.641
	Tussen 22:00 en 06:00 uur	-	-	1.392	1.254	1.135	1.219
Totaal aantal inverzekeringstellingen van minderjarigen	Reguliere werktijd	7.707	8.001	7.506	6.873	6.794	7.451
	Buiten werktijd	4.501	4.596	4.414	3.943	3.891	4.200
	Tussen 22:00 en 06:00 uur	-	-	1.525	1.355	1.242	1.302

¹²⁶ Bron: Landelijke database Nationale politie.

In 2014 hebben in totaal 16.590 jongeren (tot 18 jaar) een Halt-afdoening gehad: 12.300 jongens en 4.290 meisjes.¹²⁸ In onderstaande tabel worden de gegevens over Halt-afdoeningen vanaf 2010 weergegeven, onderverdeeld naar leeftijd en herkomstland.

Leeftijd	2010	2011	2012	2013	2014
12 tot 18 jaar	17.020	17.300	17.510	16.540	16.590
12 jaar	1.180	1.160	1.160	1.060	970
13 jaar	2.630	2.540	2.570	2.330	2.290
14 jaar	3.770	3.690	3.650	3.400	3.500
15 jaar	3.910	3.850	4.060	3.620	3.520
16 jaar	3.180	3.490	3.340	3.330	3.420
17 jaar	2.120	2.300	2.430	2.500	2.670
Overig/onbekend	240	280	320	310	230

Herkomst	2010	2011	2012	2013	2014
Totaal herkomst	17.020	17.300	17.510	16.540	16.590
Autochtoon ¹²⁹	10.980	11.600	11.480	10.620	10.860
Allochtoon ¹³⁰	5.810	5.460	5.850	5.760	5.620
Niet-westerse allochtoon	4.450	4.140	4.560	4.420	4300
Marokko	1.130	990	1.140	1.120	1.120
Suriname	920	910	920	880	760
Turkije	780	670	720	720	720
Nederlandse Antillen & Aruba	420	400	460	420	430
Overige niet-westerse allochtoon ¹³¹	1.200	1.190	1.320	1.280	1.270
Westerse allochtoon ¹³²	1.360	1 320	1 290	1 340	1 320
Onbekend	230	240	180	170	110

127 [http://jeugdmonitor.cbs.nl/nl-nl/indicatoren/veiligheid-en-justitie/halt-jongeren-\(12-tot-18-jaar\)/](http://jeugdmonitor.cbs.nl/nl-nl/indicatoren/veiligheid-en-justitie/halt-jongeren-(12-tot-18-jaar)/), laatst geraadpleegd: 2 juni 2016. De gegevens over geregistreerde Halt-jongeren in deze tabel komen uit het AuraH registratiesysteem van Halt Nederland. De gegevens over de geregistreerde verdachten komen uit de landelijke politiedatabank 'Geïntegreerde Interactieve Databank voor Strategische bedrijfsinformatie' (GIDS). De gegevens over de aangehouden verdachten zijn afkomstig uit de Herkenningsdienstsysteem (HKS) van het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD). Voor meer informatie: [Verdacht van criminaliteit; allochtonen en autochtonen nader bekeken](#).

128 Een jongere die meerdere keren is verwezen naar HALT is in deze cijfers maar één keer meegenomen.

129 Persoon van wie de beide ouders in Nederland zijn geboren, ongeacht het land waar men zelf is geboren.

130 Persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen personen die in het buitenland zijn geboren (1e generatie) en personen die in Nederland zijn geboren (2e generatie).

131 Allochtoon met als herkomstgroepering een van de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije. Personen afkomstig uit de voormalig Nederlandse Antillen en Aruba vallen ook in deze categorie.

132 Allochtoon met als herkomstgroepering een van de landen in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika en Oceanië, of Indonesië of Japan. Op grond van hun sociaaleconomische en sociaal-culturele positie worden allochtonen uit Indonesië en Japan tot de westerse allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in het voormalig Nederlands-Indië zijn geboren en werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin.

*Instroom in justitiële jeugdinstellingen*¹³³

Onderstaande tabel geeft informatie over de instroom in justitiële jeugdinstellingen, onderverdeeld naar geslacht, leeftijd, verblijfstitel en geboorteland.

Instroom		2010	2011	2012	2013	2014
Instroom JJI totaal naar geslacht	Jongens	2.333	1.840	1.831	1.427	1.333
	Meisjes	149	98	87	67	58
Instroom JJI totaal naar rechtsgebied	Strafrecht	2.263	1.846	1.869	1.469	1.380
	AMV	219	92	49	25	11
Instroom JJI straf naar verblijfstitel	Voorlopige hechtenis	1.888	1.559	1.581	1.213	1.152
	Jeugddetentie	325	252	231	206	173
	PIJ	45	33	53	45	38
	Gijzeling	5	2	4	5	17
Instroom JJI totaal naar geboorteland (top 5) in %	Nederland	-	77,0	78,0	76,6	80,5
	Voormalige Nederlandse Antillen	-	2,8	2,7	4,2	2,9
	Marokko	-	2,4	2,5	3,0	2,9
	Afghanistan	-	2,1	1,9	1,5	1,4
	Suriname	-	1,1	1,1	0,5	1,1
	Overig ¹³⁴	-	13,0	12,3	12,1	10,9
	Onbekend	-	1,7	1,6	1,7	0,4

Leeftijd bij instroom JJI (%)	2010	2011	2012	2013	2014
12 jaar	0,1	0,3	0,2	0,3	0,2
13 jaar	1,3	1,8	1,0	1,5	1,1
14 jaar	55,5	6,7	5,1	4,6	5,7
15 jaar	14,4	14,4	16,0	13,8	11,9
16 jaar	28,5	27,9	27,9	25,8	20,1
17 jaar	40,8	40,1	38,7	39,1	34,6
18 jaar	4,3	4,8	6,9	9,3	14,2
19 jaar	1,9	2,0	1,8	2,2	5,8
20 jaar	1,3	0,8	1,3	1,8	3,5
21 jaar	0,6	0,6	0,5	0,7	1,8
22 jaar	0,6	0,4	0,4	0,5	0,5
23 jaar	0,0	0,1	0,2	0,1	0,3
24 jaar	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
25 jaar	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Onbekend	0,4	0,1	0,1	0,3	0,0

¹³³ Bron: Dienst Justitiële Jeugdinstellingen (2015). JJI in getal 2010-2014. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

¹³⁴ Navraag bij Dienst Justitiële Jeugdinstellingen heeft geleerd dat in deze categorie alle geboortelands vallen die minstens één, maar niet meer dan vier keer voorkomen. Het gaat om relatief kleine aantallen, waarbij in de meeste gevallen per land maar één of twee minderjarigen opgenomen zijn geweest.

III. EU Richtlijn 2010/64: het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures

III.1 De inhoud van de richtlijn

De richtlijn 2010/64/EU betreffende het recht op vertolking en vertaling (hierna: richtlijn 2010/64/EU) bevat minimumvoorschriften met betrekking tot het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures en procedures voor de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel (EAB).¹³⁵ Het doel van de richtlijn is om ervoor te zorgen dat kosteloze en toereikende taalkundige bijstandsverlening wordt gewaarborgd. Verdachten die de taal van de strafprocedure niet spreken of verstaan kunnen zo hun recht van verdediging – zoals onder meer beschermd door artikel 6 EVRM – volledig uitoefenen. Zo is een eerlijk verloop van de procedure gewaarborgd.¹³⁶ De richtlijn is van toepassing op alle personen en dus ook op minderjarigen.

Het recht op vertolking en vertaling geldt vanaf het moment dat iemand in kennis wordt gesteld van het feit dat hij¹³⁷ verdacht of beschuldigd wordt van een strafbaar feit. Het recht geldt vervolgens tot de procedure is beëindigd, dat wil zeggen totdat er definitief is bepaald dat het strafbare feit al dan niet door die persoon is gepleegd. Hieronder valt ook de strafoplegging en de uitkomst van eventuele beroepsprocedures.¹³⁸ De kosten voor vertolking en vertaling komen voor rekening van de lidstaat.

Recht op vertolking

Een verdachte die de taal van de strafprocedure niet spreekt of verstaat moet onverwijld door een tolk worden bijgestaan in *alle* fasen van de procedure.¹³⁹ Ook moet communicatie met de advocaat mogelijk worden gemaakt, voor zover dit ziet op de procedure.¹⁴⁰ Dit recht omvat ook passende bijstand aan personen die een gehoor- of spraakstoornis hebben.¹⁴¹ Er dient een procedure te zijn aan de hand waarvan wordt vastgesteld of bijstand van een tolk nodig is. Dat betekent dat er een procedure moet bestaan volgens welke getoetst wordt of de verdachte de taal van de strafprocedure spreekt en verstaat.¹⁴² Tegen het niet verlenen van de bijstand van een tolk dient geklaagd te kunnen worden.¹⁴³

Recht op vertaling van essentiële processtukken

Een verdachte die de taal van de strafprocedure niet verstaat, moet binnen een *redelijke termijn* een *schriftelijke vertaling* ontvangen van *alle essentiële processtukken*.¹⁴⁴ Onder essentiële processtukken vallen in ieder geval de beslissingen tot vrijheidsbeneming, de tenlastelegging of dagvaarding en vonnissen.¹⁴⁵ Voor wat betreft de overige stukken besluiten de autoriteiten per geval of deze als essentieel zijn aan te merken.¹⁴⁶

135 Art. 1 Richtlijn 2010/64/EU jo. overweging 32.

136 Zie overweging 17 richtlijn 2010/64/EU.

137 Waar hij staat kan ook zij worden bedoeld.

138 Artikel 1 lid 2 richtlijn 2010/64/EU. Overigens blijkt uit lid 3 dat indien volgens nationale wetgeving voor lichte strafbare feiten een sanctie kan worden opgelegd door een andere autoriteit dan een in strafzake bevoegde rechtbank – en tegen het opleggen van deze sanctie beroep bij deze rechtbank openstaat – dan is de richtlijn alleen van toepassing op de procedure voor deze rechtbank (als gevolg van het beroep).

139 Artikel 2 lid 1 richtlijn 2010/64/EU. Artikel 2 lid 7 richtlijn 2010/64/EU: wanneer het gaat om de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel moet de persoon tegen wie de procedure wordt gevoerd en die de taal in welke deze procedure wordt uitgevoerd niet spreken, tijdens de procedure vertolking worden aangeboden die voldoet aan alle eisen uit artikel 2.

140 Artikel 2 lid 2 richtlijn 2010/64/EU.

141 Artikel 2 lid 3 richtlijn 2010/64/EU.

142 Artikel 2 lid 4 richtlijn 2010/64/EU.

143 Artikel 2 lid 5 richtlijn 2010/64/EU.

144 Artikel 3 lid 1 richtlijn 2010/64/EU. Artikel 3 lid 6 richtlijn 2010/64/EU: wanneer het gaat om de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel moet de persoon tegen wie de procedure wordt gevoerd en die de taal in welke deze procedure wordt uitgevoerd niet verstaan, een schriftelijke vertaling ontvangen van het aanhoudingsbevel.

145 Artikel 3 lid 2 richtlijn 2010/64/EU.

146 Artikel 3 lid 3 richtlijn 2010/64/EU.

Wordt een verzoek om vertaling van processtukken afgewezen dan dient daartegen geklaagd te kunnen worden.¹⁴⁷ In uitzonderlijke gevallen kan een mondelinge vertaling of samenvatting van de essentiële processtukken worden verstrekt.¹⁴⁸ Dit mag alleen als dit het eerlijke verloop van de procedure niet in de weg staat.

Kwaliteit vertolking en vertaling

De vertolking en vertaling moet van voldoende kwaliteit zijn zodat de verdachte goed geïnformeerd is en in staat is zijn recht op verdediging uit te oefenen.¹⁴⁹ Daartoe dienen de lidstaten te streven naar de instelling van een register of registers van onafhankelijke vertalers en tolken die naar behoren zijn gekwalificeerd.¹⁵⁰ Dit houdt onder meer in dat zij verplicht worden de benodigde vertrouwelijkheid in acht te nemen.¹⁵¹ Wanneer de verdachte van mening is dat de kwaliteit tekortschiet moet daartegen geklaagd kunnen worden.¹⁵² Lidstaten dienen ervoor te zorgen dat degenen die verantwoordelijk zijn voor de opleiding van rechters, aanklagers en ander justitieel personeel dat betrokken is in strafzaken, bijzondere aandacht besteden aan de communicatie met bijstand van een tolk.¹⁵³

Registratieplicht¹⁵⁴

Wanneer een verdachte (a) is ondervraagd of verhoord met bijstand van een tolk, (b) een mondelinge vertaling of samenvatting van de essentiële processtukken heeft ontvangen, of (c) afstand doet van het recht op vertaling, dient dit te worden geregistreerd volgens de wettelijke registratieprocedure van de betreffende lidstaat.

III.2 De status van de richtlijn in Nederland

De richtlijn is met de wet 'Implementatie van richtlijn nr. 2010/64/EU van het Europees Parlement en de Raad van 20 oktober 2010 betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures (PbEU L 280)' van 28 februari 2013 geïmplementeerd in nationale wetgeving.¹⁵⁵ Deze wet is op 1 oktober 2013 in werking getreden.¹⁵⁶

III.3 Geldende regels en beleid inzake het recht op vertolking en vertaling in Nederland

Verdachten die de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheersen, hebben in Nederland het recht op bijstand van een tolk.¹⁵⁷ Dit was deels al geregeld, maar ten gevolge van de implementatie van de richtlijn is er een aantal wijzigingen doorgevoerd:

- er is een algemeen recht op toegang tot een tolk in de wet verankerd;
- er is een aantal specifieke situaties opgenomen in de wet waarin er een positieve verplichting rust op de overheid om ervoor te zorgen dat de verdachte kosteloze bijstand ontvangt van een tolk of vertaler;
- er is een wettelijke plicht verankerd om zorg te dragen voor vertolking en vertaling die voldoet aan bepaalde kwaliteitseisen.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de Nederlandse wet- en regelgeving inzake het recht op vertolking en vertaling. Zoals reeds aangegeven, hebben verdachten die de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheersen het recht op bijstand van een tolk.¹⁵⁸ Onder het recht op vertolking en vertaling wordt ook begrepen het recht op bijstand van een tolk aan een verdachte die niet of zeer gebrekkig kan horen of spreken.¹⁵⁹

¹⁴⁷ Artikel 3 lid 5 richtlijn 2010/64/EU.

¹⁴⁸ Artikel 3 lid 7 richtlijn 2010/64/EU.

¹⁴⁹ Artikel 2 lid 8 richtlijn 2010/64/EU en artikel 3 lid 9 richtlijn 2010/64/EU. De lidstaten dienen daartoe concrete maatregelen te nemen, zie artikel 5 lid 1 richtlijn 2010/64/EU.

¹⁵⁰ Artikel 5 lid 2 richtlijn 2010/64/EU.

¹⁵¹ Artikel 5 lid 3 richtlijn 2010/64/EU.

¹⁵² Artikel 2 lid 5 richtlijn 2010/64/EU en artikel 3 lid 5 richtlijn 2010/64/EU.

¹⁵³ Artikel 6 richtlijn 2010/64/EU.

¹⁵⁴ Artikel 7 richtlijn 2010/64/EU.

¹⁵⁵ Stb. 2013, 85.

¹⁵⁶ Dit is voor de deadline van 27 oktober 2013 uit artikel 9 richtlijn 2010/64/EU.

¹⁵⁷ Art. 27 lid 4 Sv. Vergelijk art. 23 lid 4 Sv.

¹⁵⁸ Art. 27 lid 4 Sv.

¹⁵⁹ Art. 131b Sv. Zie ook art. 3.1 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

Mededeling recht op vertolking en vertaling

Aan de aangehouden verdachte wordt – indien van toepassing voor zijn eerste verhoor – medegedeeld dat hij het recht heeft op vertolking en vertaling.¹⁶⁰ Dit moet dan worden gedaan in een voor de verdachte begrijpelijke taal en hiervan moet een melding worden gemaakt in het proces-verbaal.¹⁶¹

Communicatie met advocaat

Wanneer bijstand van een tolk nodig is om de communicatie tussen de advocaat en de verdachte mogelijk te maken, is het de verantwoordelijkheid van de advocaat om zorg te dragen voor vertolking.¹⁶² Wanneer de politie voor het verhoor van de aangehouden verdachte reeds een tolk heeft opgeroepen, stelt hij de verdachte op de hoogte van zijn recht om voorafgaand aan het verhoor te consulteren met zijn advocaat en wijst hij op de aanwezigheid van de reeds opgeroepen tolk die desgewenst ook kan worden ingezet voor het overleg met de advocaat.¹⁶³

Verhoor

Wanneer de verdachte de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheerst, dient er een tolk aanwezig te zijn bij het verhoor.¹⁶⁴ De tolk wordt opgeroepen door de ambtenaar die het verhoor afneemt, tenzij de wet anders bepaalt.¹⁶⁵ Hierbij dient hij rekening te houden met de afnameplicht de in Wet beëdigde tolken en vertalers.¹⁶⁶ Is er niet tijdig een beëdigde tolk beschikbaar dan kan een tolk worden ingezet die niet in het register is ingeschreven. Dit dient dan uitgebreid te worden vastgelegd in het proces-verbaal van het verhoor.¹⁶⁷ Wanneer de verbalisant twijfelt over de taalkeuze, of daarover van mening verschilt met de verdachte, neemt hij daarover contact op met de hulpofficier van justitie, die hierover beslist.¹⁶⁸ Als criterium voor de vaststelling of er een tolk ingeschakeld moet worden, geldt: 'de verdachte begrijpt de hem gestelde vragen of gedane mededelingen, de verdachte is in staat zijn eigen lezing te geven van de gebeurtenissen waarover zijn verklaring wordt verlangd én de verdachte is voldoende in staat daarin nuances aan te brengen'. Wanneer enkel met 'ja' en 'nee' wordt geantwoord, moet verondersteld worden dat de verdachte het Nederlands onvoldoende beheerst. Bij twijfel wordt altijd een tolk ingeschakeld.¹⁶⁹ Ook als de verdachte zelf aangeeft niet te kunnen verklaren in het Nederlands wordt een tolk ingeroepen.¹⁷⁰ Slechts indien de verbalisant of (hulp)officier van justitie in redelijkheid kan veronderstellen dat de verdachte de taal wel machtig is, blijft dit achterwege.¹⁷¹ In het proces-verbaal moet een aantekening worden gemaakt van de bijstand van de tolk.¹⁷² Wanneer is besloten dat een tolk achterwege kan blijven – ondanks het verzoek om een tolk – wordt dit gemotiveerd weergegeven in het proces-verbaal.¹⁷³

Voor wat betreft de taalkeuze geldt dat de verdachte moet worden gehoord in een taal die hij begrijpt, hetgeen niet noodzakelijkerwijs zijn moedertaal dient te zijn. Er wordt vastgesteld welk(e) ta(a)l(en)/dialect(en) de verdachte beheerst dan wel het liefst spreekt. De taalkeuze wordt gemotiveerd opgenomen in het proces-verbaal van het eerste verhoor en geldt in beginsel voor het gehele opsporingsonderzoek.¹⁷⁴

160 Artikel 27c lid 3 Sv.

161 Artikel 27c lid 4 en 5 Sv.

162 Artikel 28 lid 3 Sv. Zie ook art. 3.6 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

163 Art. 3.6 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

164 Artikel 29a lid 1 Sv. Zie ook art. 3.1 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

165 Artikel 29a lid 2 Sv. Zie ook art. 3.2 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

166 Art. 3.2 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers. Afnameplicht: art. 28 Wbvt.

167 Art. 3.7 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers. De niet beëdigde tolk dient vóór het verhoor een verklaring omtrent gedrag of een integriteitsverklaring te overleggen. Kan dit vanwege de spoedeisendheid niet van tevoren, dan geschiedt dit alsnog zo snel mogelijk na het verhoor.

168 Art. 3.2 en art. 3.5 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

169 Art. 3.3 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers. Zie ook art. 3.5 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

170 Art. 3.2 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

171 Art. 3.5 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

172 Artikel 29a lid 3 Sv.

173 Art. 3.3 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

174 Art. 3.4 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

Vertaling processtukken

Voor een aantal processtukken geldt dat de relevante onderdelen daarvan steeds – ambtshalve – schriftelijk moeten worden vertaald indien de verdachte de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheerst.¹⁷⁵ Zo geldt dat wanneer een bevel tot inverzekeringstelling is afgegeven, de verdachte zo spoedig mogelijk in een voor hem begrijpelijke taal een schriftelijke mededeling dient te ontvangen van het strafbare feit waarvan hij wordt verdacht, de grond voor het bevel tot inverzekeringstelling en de geldigheidsduur ervan.¹⁷⁶ Hetzelfde geldt voor het bevel tot voorlopige hechtenis of verlenging van de geldigheidsduur daarvan.¹⁷⁷ Voor een strafbeschikking die is uitgevaardigd wegens een misdrijf geldt dat deze wordt vertaald, althans in ieder geval de in artikel 257a lid 6 bedoelde onderdelen. Dit betreft de naam en het adres van de verdachte, een omschrijving van het feit en de kwalificatie ervan, de opgelegde sanctie, de dag waarop de strafbeschikking is uitgevaardigd, de wijze waarop verzet kan worden ingesteld en de wijze van tenuitvoerlegging.¹⁷⁸ Een strafbeschikking uitgevaardigd wegens een overtreding hoeft niet vertaald te worden. De reden die hiervoor wordt gegeven is dat van een strafbeschikking die wordt uitgevaardigd wegens een misdrijf niet zonder meer kan worden gezegd dat deze valt onder de categorie lichte strafbare feiten, zoals bedoeld in artikel 1 lid 3 van de richtlijn 2010/64/EU. De redenering is dat de richtlijn niet verplicht tot vertalingen van strafbeschikkingen omdat deze in principe vallen onder de categorie 'lichte strafbare feiten'. Omdat dat niet altijd gezegd kan worden ten aanzien van strafbeschikkingen wegens misdrijven is voor die categorie toch gekozen om die wel onder de werkingssfeer van de richtlijn te laten vallen.¹⁷⁹ Dit onderscheid tussen strafbeschikkingen wegens een overtreding en strafbeschikkingen wegens een misdrijf laat onverlet dat voor alle strafbeschikkingen geldt – dus ook voor strafbeschikkingen uitgevaardigd wegens een overtreding – dat wanneer de verdachte ingevolge artikel 257e Sv e.v. verzet aantekent tegen een uitgevaardigde strafbeschikking, de richtlijn onverkort van toepassing is op de behandeling van het verzet bij de rechter.

Tekent de verdachte verzet aan dan wordt hij schriftelijk ter terechtzitting opgeroepen conform de eisen van artikel 260 lid 5 Sv.¹⁸⁰ De verdachte die de Nederlandse taal niet of onvoldoende machtig is, krijgt onverwijld een schriftelijke vertaling van de dagvaarding verstrekt, dan wel wordt hem schriftelijk mededeling gedaan van de plaats, datum en het tijdstip waarop de verdachte ter terechtzitting moet verschijnen en ook een korte omschrijving van het feit en de volgende mededelingen: (1) de oproeping van enkele overige partijen zoals het slachtoffer of een nabestaande, (2) het recht getuigen en deskundigen te doen oproepen en de wijze waarop dit kan worden gedaan, (3) de mogelijkheid om in bezwaar te gaan tegen de dagvaarding en (4) de mogelijkheid dat de rechtbank persoonlijke verschijning voor de rechtbank kan gelasten.¹⁸¹ De inhoud van een bevel tot verlenging van de ophouding voor verhoor wordt hem mondeling medegedeeld, en hoeft dus *niet* schriftelijk te worden vertaald.¹⁸² De verdachte die de Nederlandse taal onvoldoende beheerst kan schriftelijk – en gemotiveerd – verzoeken om processtukken uit het strafdossier te laten vertalen naar een taal die hij begrijpt.¹⁸³ Tijdens het voorbereidend onderzoek wordt dit verzoek gericht aan de officier van justitie. Tegen een afwijzende beslissing kan binnen veertien dagen bezwaar worden ingediend bij de rechter-commissaris.¹⁸⁴ Tijdens het onderzoek ter terechtzitting wordt het verzoek gedaan aan de betreffende rechtbank.¹⁸⁵ Volgens de Aanwijzing bijstand van tolken en vertalers zal in veel gevallen kunnen worden volstaan met een mondelinge vertaling van (de essentie van) processtukken, waarbij het uitgangspunt geldt dat de verdachte in de gelegenheid wordt gesteld om met zijn advocaat in het bijzijn van een tolk de belangrijkste stukken door te nemen.¹⁸⁶ De verdachte kan verzoeken om een afschrift van het vonnis. In dat geval wordt aan hem schriftelijk mededeling gedaan van de beslissing van de rechter en de gevolgen daarvan voor hem. Deze schriftelijke mededeling blijft achterwege wanneer de verdachte bij de uitspraak aanwezig was en deze voor hem is vertolkt, dan wel indien aan hem reeds in een voor hem begrijpelijke taal mededeling is gedaan van het vonnis op grond van artikel 366 lid 4 Sv.¹⁸⁷ Stukken die worden verzonden naar een in het buitenland verblijvende verdachte worden vertaald in de taal van het land waarin de verdachte verblijft, wanneer aannemelijk is dat deze verdachte de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheerst.

175 Art. 4.1 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

176 Art. 59 lid 7 Sv. Zie ook art. 4.2 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

177 Art. 78 lid 6 Sv. Zie ook art. 4.2 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

178 Art. 257a lid 6 Sv. Zie ook art. 4.4 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

179 *Kamerstukken II* 2011-12, 33 355, nr. 3, p. 7.

180 Art. 257f lid 1 Sv. Zie ook art. 4.4 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers. Dit geldt ongeacht of er sprake is van een strafbeschikking wegens een overtreding of een misdrijf.

181 Art. 260 lid 5 Sv. Dit artikel is van overeenkomstige toepassing in hoger beroep, zie art. 412 Sv, en ontnemingsprocedures, zie art. 511b lid 4 Sv en ontnemingsprocedures in hoger beroep, zie art. 511g lid 2 Sv. Zie ook art. 4.3.1, art. 4.3.4 en art. 4.3.5 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

182 Art. 61 lid 8 Sv.

183 Artikel 32a lid 1 Sv. Zie ook art. 4.1 en art. 4.6 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

184 Artikel 32a lid 3 Sv.

185 Artikel 32a lid 2 Sv.

186 Art. 4.6 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

187 Vergelijk art. 4.5 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

De verdachte wordt medegedeeld dat hij kan verzoeken om vertaling van de essentie van het stuk in zijn moedertaal of een andere gekozen taal, waarbij het uitgangspunt is dat een dergelijk verzoek wordt ingewilligd.¹⁸⁸ Er wordt gebruik gemaakt van een beëdigde vertaler die is ingeschreven in het register, tenzij deze niet tijdig beschikbaar is. In dat geval kan een niet-ingeschreven vertaler worden ingezet en wordt deze keuze vastgelegd en toegelicht in het proces-verbaal.¹⁸⁹

Onderzoekshandelingen

De rechter-commissaris kan een tolk oproepen in het kader van het verrichten van bepaalde onderzoekshandelingen.¹⁹⁰ Wanneer het geen tolk betreft in de zin van de Wet beëdigde tolken en vertalers, beëdigt de rechter-commissaris de tolk voordat hij zijn werkzaamheden aanvangt.¹⁹¹

Ter zitting

De officier van justitie zorgt ervoor dat een tolk wordt opgeroepen om op de zitting te verschijnen wanneer de verdachte de Nederlandse niet of onvoldoende beheerst.¹⁹² Voor wat betreft de dagvaarding geldt dat de verdachte onverwijld een schriftelijke vertaling daarvan dient te krijgen in een taal die hij begrijpt.¹⁹³ De verdachte mag getuigen en deskundigen doen oproepen en kan daarbij bijstand van een tolk ter zitting verzoeken aan de officier van justitie.¹⁹⁴ Voor verdachten die niet of slechts gebrekkig kunnen horen of spreken wordt een daartoe geschikte tolk opgeroepen om de verdachte bij te staan.¹⁹⁵ Wanneer een tolk nodig is, wordt de zitting niet voortgezet zonder de aanwezigheid van deze tolk.¹⁹⁶ Wanneer pas ter zitting duidelijk wordt dat een tolk nodig is, beveelt de rechtbank oproeping van de tolk.¹⁹⁷ De tolk mag niet in een andere hoedanigheid aan het onderzoek deelnemen – om de onafhankelijkheid te waarborgen – en indien de tolk geen beëdigde tolk is in de zin van de Wet beëdigde tolken en vertalers, dan beëdigt de voorzitter de tolk alvorens deze zijn werkzaamheden mag starten.¹⁹⁸ De verdachte kan de tolk wraken. Over een wrakingsverzoek dient zo spoedig mogelijk te worden beslist.¹⁹⁹ De rechter is verplicht om voor de zitting aan de verdachte die ter zitting is bijgestaan door een tolk te vragen of hij bij het doen van uitspraak aanwezig zal zijn. Verklaart deze niet aanwezig te zullen zijn dan wordt voor de zitting waarin uitspraak wordt gedaan geen tolk opgeroepen. Verklaart deze wel aanwezig te zijn, dan deelt de rechter aan de tolk mede op welke datum en welk tijdstip de uitspraak wordt gedaan. Deze mededeling geldt als oproeping.²⁰⁰

Beraadslaging en uitspraak

Wanneer de verdachte tijdens de terechtzitting is bijgestaan door een tolk en deze aanwezig is bij de zitting waar uitspraak wordt gedaan, wordt de uitspraak vertolkt.²⁰¹

Kwaliteit vertolking en vertaling

De Wet beëdigde tolken en vertalers bevat bepalingen die de kwaliteit en de integriteit van beëdigde tolken en vertalers dienen te waarborgen. De Wet bepaalt dat er een register is voor beëdigde tolken en vertalers.²⁰² Het register valt onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Veiligheid en Justitie.²⁰³ De minister kan een zogenaamde 'uitwijklijst' bijhouden waar de gegevens worden bijgehouden van tolken en vertalers die beschikken over een recente verklaring omtrent gedrag en die wegens het ontbreken van opleidingen of het ontbreken van onafhankelijke deskundigen die de kennis kunnen toetsen, niet kunnen aantonen dat zij beschikken over de vereiste competenties.²⁰⁴

188 Art. 4.7 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers.

189 Art. 4.8 Aanwijzing bijstand tolken en vertalers. De niet beëdigde vertaler dient ~~wanneer~~ ~~mogelijk~~ ~~voorafgaand~~ aan het verhoor een verklaring omtrent gedrag of een integriteitsverklaring te overleggen. Kan dit vanwege de spoedeisendheid niet van tevoren, dan geschiedt dit alsnog zo snel mogelijk na het verhoor.

190 Artikel 191 lid 1 Sv.

191 Artikel 191 lid 3 Sv.

192 Artikel 260 lid 1 Sv.

193 Artikel 260 lid 5 Sv.

194 Artikel 263 Sv.

195 Artikel 274 lid 1 en 2 Sv.

196 Artikel 275 Sv.

197 Artikel 276 lid 1 Sv.

198 Artikel 276 lid 2 en 3 Sv.

199 Artikel 276 lid 4 Sv.

200 Artikel 325 Sv.

201 Artikel 362 lid 3 Sv.

202 Art. 2 Wbtv.

203 Art. 2 lid 2 Wbtv.

204 Art. 2 lid 3 Wbtv.

Competenties

De wet bepaalt dat tolken en vertalers moeten voldoen aan eisen die in secundaire regelgeving nader worden uitgewerkt. De wet geeft wel een lijst met competenties aan waarop die eisen moeten zien. Het gaat om de volgende competenties: attitude van een tolk en van de vertaler, integriteit, taalvaardigheid in de bron- en doeltaal, kennis van de cultuur van het land of gebied van de bron- of doeltaal, tolkvaardigheid en vertaalvaardigheid.²⁰⁵ Inschrijving geschiedt voor een periode van vijf jaar en kan op aanvraag van de tolk of vertaler telkens met vijf jaar worden verlengd.²⁰⁶ Beëdigde tolken en vertalers hebben een geheimhoudingsplicht ten aanzien van hetgeen zij te weten komen in het kader van hun werkzaamheden.²⁰⁷ De tolk moet – op straffe van doorhaling – binnen twee maanden na inschrijving worden beëdigd.²⁰⁸

Afnameplicht

De wet bepaalt dat een aantal diensten en instanties een afnameplicht hebben in het kader van het strafrecht en het vreemdelingenrecht. Dit betekent dat zij in beginsel uitsluitend gebruik mogen maken van beëdigde tolken of vertalers. Het gaat om de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State, de gerechten van de rechterlijke macht, het Openbaar Ministerie, de Immigratie- en Naturalisatiedienst, de politie en de Koninklijke Marechaussee.²⁰⁹ Er bestaat echter een uitwijkljst waar gebruik van kan worden gemaakt op het moment dat er geen beëdigde tolk of vertaler beschikbaar is en niet gewacht kan worden totdat deze wel beschikbaar is.²¹⁰ Afwijking van de afnameplicht wordt vastgelegd en toegelicht.²¹¹

Klachten

Klachten over de gedragingen van een tolk of vertaler kunnen worden ingediend bij een daartoe ingestelde klachtencommissie.²¹² Dat kan in Nederland bij de klachtencommissie binnen het Bureau Wbtv.²¹³ De tolk of vertaler krijgt eerst de mogelijkheid aan de klacht tegemoet te komen. Gebeurt dit naar tevredenheid dan wordt van verdere behandeling door de klachtencommissie afgezien. Klachten dienen in principe te worden ingediend binnen een jaar nadat het feit waarover wordt geklaagd heeft plaatsgevonden.²¹⁴ In 2015 zijn er negen klachten behandeld door de klachtencommissie van het Bureau Wbtv.²¹⁵ In 2014 waren dat er zestien.²¹⁶

Sancties

De inschrijving kan worden doorgehaald als er ernstige feiten of omstandigheden zijn gebleken omtrent de integriteit of vakbekwaamheid van de beëdigde tolk of vertaler.²¹⁷ De periode waarvoor de doorhaling geldt, wordt vermeld en bedraagt hoogstens tien jaar.²¹⁸ In de afgelopen jaren is er sprake geweest van acht doorhalingen.²¹⁹

---

205 Art. 3 Wbtv.

206 Art. 8 lid 1 Wbtv.

207 Artt. 29 en 32 Wbtv.

208 Art. 12 lid 1 Wbtv jo. art. 9 lid 4 Wbtv.

209 Art. 28 Wbtv.

210 Art. 28 lid 3 Wbtv.

211 Art. 28 lid 4 Wbtv. De niet beëdigde vertaler dient wanneer mogelijk voorafgaand aan het verhoor een verklaring omtrent gedrag of een integriteitsverklaring te overleggen. Kan dit vanwege de spoedeisendheid niet van tevoren, dan geschiedt dit alsnog zo snel mogelijk na het verhoor.

212 Artt. 16-27 Wbtv.

213 Het gaat hierbij in beginsel om tolken en vertalers die in het Rbtv of op de Uitwijkljst staan. De regeling geldt echter ook voor tolken en vertalers die niet in het Rbtv of op de Uitwijkljst staan, maar die een tolkdienst voor de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) hebben geleverd. De IND heeft de Klachtencommissie Wbtv van Bureau Wbtv namelijk gemachtigd om klachten over tolk- en vertaaldiensten, die geleverd zijn in opdracht van de IND, te behandelen.

214 Art. 19 lid 1 sub b Wbtv.

215 De klachten zijn ingediend door: advocaten (1); IND (1); tolk- en vertaalbureau rechtbank (1); politie (4); bemiddelaar tolk- en vertaaldiensten (1); vertaalbureau (1). Alle klachten hadden betrekking op bij het Bureau Wbtv geregistreerde tolken en vertalers.

216 De klachten zijn ingediend door: advocaten (3); IND (2); tolk- en vertaalbureau rechtbank (3); particulieren (2); collega tolk/vertaler (4). Elf klachten hadden betrekking op de afnameplicht.

217 Art. 9 lid 1 Wbtv.

218 Art. 9 lid 2 Wbtv.

219 Per jaar: 2015 (0); 2014 (6); 2013 (1); 2012 (0); 2011 (1).

III.4 De praktijk over het recht op vertolking en vertaling in Nederland (interviews)

In het kader van het onderzoek zijn er interviews gehouden met twaalf respondenten en daarnaast enquêtes met dezelfde vragen ingevuld door een viertal andere respondenten. In deze paragraaf worden de belangrijkste bevindingen daaruit weergegeven voor wat betreft het recht op vertolking en vertaling. In paragraaf IV.4 volgen de bevindingen ten aanzien van het recht op informatie en in paragraaf V.4 volgen de bevindingen ten aanzien van het recht op toegang tot een advocaat, het recht om een derde op de hoogte te laten stellen vanaf de vrijheidsbeneming en het recht om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren.

Uit de interviews komt naar voren dat er in principe geen verschil is in behandeling van minderjarige verdachten mét de Nederlandse nationaliteit en minderjarige verdachten zonder de Nederlandse nationaliteit. Dat speelt geen rol in de beslissing om een tolk of vertaler in te zetten. Er komt een wisselend beeld naar voren voor wat betreft het recht op vertolking en het recht op vertaling. Voor wat betreft het recht op vertolking is niet gebleken van problemen met het tijdig bereikbaar zijn van een tolk. Er wordt veel gebruik gemaakt van telefonische tolkdiensten waardoor er binnen een paar minuten een tolk beschikbaar kan zijn. Er zou volgens één van de respondenten een ongeschreven richtlijn zijn bij de politie dat er binnen een half uur een tolk aanwezig moet kunnen zijn. Dat tolken gewraakt worden is een uitzondering en over klachten tegen tolken is weinig bekend.

Uit meerdere gesprekken kwam naar voren dat de minderjarige in kwestie vaak goed Nederlands sprak en dat de tolk er in die gevallen meer was voor de ouders dan voor de minderjarige zelf. Over het algemeen komt het beeld naar voren dat het zekere voor het onzekere wordt genomen bij de beslissing over de inzet van een tolk:

“Als het om een verhoor gaat dan moet je ervoor zorgen dat er geen ruimte is voor twijfel.”

Het is immers ook voor de opsporingsambtenaren van belang dat de verdachte het proces goed kan begrijpen. Het Openbaar Ministerie loopt anders het risico dat er bewijs wordt uitgesloten.

Ten aanzien van het recht op vertaling is er meer kritiek. Zo komt uit de interviews naar voren dat er verdeeldheid is over de noodzaak om bepaalde stukken te vertalen en lijken de kosten die hiermee gepaard gaan hier mede debet aan.

Criteria voor selecteren tolk

Er lijkt consensus te bestaan over het feit dat er bij twijfel een tolk wordt ingeschakeld. Het wordt in de praktijk veelal aan de verbalisant overgelaten te bepalen of het nodig is een tolk in te schakelen. Dit komt overeen met hetgeen naar voren is gekomen uit de deskresearch. Dit maakt dat er verschillen kunnen ontstaan tussen regio's of zelfs binnen bepaalde politiebureaus. De Aanwijzing bijstand tolken en vertalers geeft de verbalisant handvatten door te stellen dat als criteria voor de vaststelling hebben te gelden: 'de verdachte begrijpt de hem gestelde vragen of gedane mededelingen, de verdachte is in staat zijn eigen lezing te geven van de gebeurtenissen waarover zijn verklaring wordt verlangd én de verdachte is voldoende in staat daarin nuances aan te brengen'. Wanneer enkel met 'ja' en 'nee' wordt geantwoord, moet verondersteld worden dat de verdachte het Nederlands onvoldoende beheerst. Bij twijfel wordt altijd een tolk ingeschakeld. Ook als de verdachte zelf aangeeft niet te kunnen verklaren in het Nederlands wordt een tolk ingeroepen. Het feit dat vrijwel alle respondenten aangaven dat er bij twijfel altijd werd geroepen voor een tolk, maakt dat het maar de vraag is of het ontbreken van meer specifieke criteria in de praktijk leidt tot een verslechterde rechtspositie van minderjarige verdachten.

Telefonisch versus face-to-face tolken

Er wordt verschillend gedacht over telefonisch tolken. Door een aantal respondenten is aangegeven dat telefonisch tolken weliswaar maakt dat er snel een tolk beschikbaar is maar dat het een nadeel oplevert ten aanzien van *face-to-face* tolken omdat een deel van de communicatie verloren gaat. Anderen geven aan dat een tolk in principe niets meer is dan een doorgeefluik van hetgeen gezegd wordt en dat het voor een goed opgeleide tolk niet zou moeten uitmaken of er *face-to-face* of telefonisch wordt getolkt. Eén van de respondenten gaf aan dat er gekeken wordt naar de mogelijkheden van het opzetten van een centrale waar door middel van videoverbindingen in contact kan worden getreden met een tolk omdat dit onder meer het voordeel heeft dat de non-verbale communicatie dan tot op zekere hoogte kan worden waargenomen.

Onafhankelijkheid tolken/vertrouwelijke gesprekken met advocaten

Een interessant punt dat door een aantal respondenten is opgemerkt betreft de onafhankelijkheid van tolken die zowel als tolk optreden bij een verhoor en tevens als tolk optreden bij de vertrouwelijke gesprekken tussen de minderjarige verdachte en diens advocaat. Het schijnt regelmatig voor te komen dat een tolk die is opgeroepen voor verhoor tevens wordt ingezet als tolk tijdens de consultatiebijstand die aan de minderjarige verdachte wordt verleend. Sterker: de minderjarige dient volgens de Aanwijzing bijstand van tolken en vertalers expliciet op deze mogelijkheid te worden gewezen wanneer hem wordt verteld van zijn recht op consultatiebijstand. Ook komt het voor dat deze tolk eveneens als tolk wordt ingezet als het verhoor wordt onderbroken voor overleg tussen de minderjarige verdachte en zijn advocaat. Alhoewel een tolk in theorie als niet meer fungeert dan een doorgeefluik, kan een tolk hierdoor toch in een lastig parket worden gebracht. Er kan immers informatie worden besproken tussen de advocaat en minderjarige verdachte waarvan het de bedoeling is dat deze vertrouwelijk blijft en niet moet worden gedeeld met de opsporingsambtenaren. Een verdachte is niet verplicht tot antwoorden, noch kan van de verdachte worden verwacht dat hij mededelingen doet die zijn verdediging schaden. Alhoewel een aantal tolken aangaven dat dit voor een goede tolk geen probleem moet zijn, gaven anderen mee dat het wel lastig kan zijn om dit te doen. Eén tolk die trainingen geeft aan andere tolken noemde dat een tolk met zijn gezichtsuitdrukkingen of mimiek onbedoeld altijd meer weggeeft dan gedacht. Het is daarom niet te garanderen dat er niet meer informatie wordt gegeven dan enkel de woordelijke informatie die wordt vertolkt.

Kwaliteit tolken

Om de kwaliteit van tolken te borgen is er een register in het leven geroepen waar tolken enkel kunnen worden ingeschreven wanneer aan de gestelde kwaliteitseisen wordt voldaan. Nadere kwaliteitseisen worden door de Europese richtlijn niet gesteld. Een aantal partijen hebben een afnameplicht om ervoor te zorgen dat in principe enkel registertolken worden ingezet en de kwaliteit daarmee zo goed mogelijk is. Het aantal klachten over tolken is laag, zo blijkt uit de deskresearch. Toch komt uit meerdere interviews naar voren dat men af en toe twijfels heeft bij de kwaliteit van het werk van een tolk. Zo geven een aantal advocaten aan dat een tolk soms wel heel veel extra woorden nodig lijkt te hebben om iets te vertalen, waardoor de indruk ontstaat dat er meer wordt gezegd dan enkel hetgeen vertaalt dient te worden. De moeilijkheid hierbij is uiteraard dat de advocaat de taal van de tolk vaak niet machtig is en het werk van de tolk niet goed controleerbaar is. Eveneens is interessant dat meerdere tolken hebben aangegeven dat een tolk te snel in het register geregistreerd kan worden. De opleidingseisen die worden gesteld zouden niet afdoende zijn om kwalitatief goede vertolking te garanderen. Zo is er meegegeven dat een HBO-opleiding tot tolk in schril contrast staat tot een universitaire tolkenopleiding. Eén tolk gaf aan regelmatig mee te maken dat de politie een tolk heen stuurt vanwege de slechte kwaliteit van het werk.

“Mijn kritiek op de praktijk? Ik vind dat je wel om een opleiding mag vragen. De vereisten om in het register te komen zouden aangescherpt moeten worden”

Door een aantal tolken wordt ook opgemerkt dat ook tolken kennis zouden moeten hebben van de ontwikkeling van en omgang met kinderen.

Tevens schijnt een deel van de tolken enkel door het verloop van tijd van de zogenaamde uitwijklijst te zijn opgeschoven naar het register, zonder hiervoor iets extra te hebben hoeven gedaan.

Dove of slechthorende kinderen

Het recht op vertolking voor dove of slechthorende minderjarige verdachten lijkt een uitzondering op de algemene consensus dat dit recht goed is geregeld voor minderjarige verdachten. Een doventolk geeft aan dat er bij deze kinderen veel te vaak wordt volstaan met bijstand van een familielid of kennis, terwijl deze voor het verrichten van deze tolkwerkzaamheden helemaal niet zijn toegerust. Volgens deze tolk is dit geen adequate oplossing en hebben deze minderjarige verdachten het recht op bijstand van een gekwalificeerde en gespecialiseerde doventolk. Reden hiervoor is dat er kennis dient te zijn over de (taal)ontwikkeling van deze minderjarigen, een ontwikkeling die anders verloopt dan die van horende minderjarigen.

Vertaling stukken

Ten aanzien van de vertaling van stukken lijkt er geen duidelijkheid te bestaan bij de respondenten welke stukken als essentieel dienen te worden aangemerkt. De dagvaarding wordt het meest consequent genoemd als stuk dat in ieder geval vertaald dient te worden. Over het algemeen wordt opgemerkt dat eigenlijk de meeste processtukken wel zouden kunnen worden aangemerkt als essentieel, maar dat het tegelijkertijd ondoenlijk is om alles te vertalen. Niet in de laatste plaats vanwege de daarmee gepaard gaande kosten. Het beleid is thans dat stukken tot 2500 woorden in principe vertaald worden wanneer daarom wordt verzocht. Een opsporingsambtenaar geeft aan dat alle stukken uit het procesdossier in principe relevant zijn, maar dat die zelden in het geheel worden vertaald. Je moet als minderjarige verdachte snappen waarvan je wordt verdacht. Als de advocaat de stukken goed doorneemt met de verdachte is er niet meteen een probleem. Toch wordt niet zelden verwezen naar een bepaalde pagina uit het proces-verbaal waar staat dat de verdachte een bepaalde uitspraak heeft gedaan, het is dan voor de minderjarige die geen vertaalde stukken heeft lastig om zich daartegen te verweren. Een aantal advocaten geeft te kennen dat het – vooral in grote zaken en met name bij de officier van justitie een knelpunt is “*waarbij je soms moet bedelen*” om bepaalde stukken vertaald te krijgen. Een advocaat geeft aan dat het niet altijd een probleem is dat bepaalde stukken voor de verdachte niet vertaald worden, omdat de verdachte vanwege het taalgebruik vaak nog steeds niet geholpen zijn met een letterlijk vertaling. Eén tolk geeft aan dat de beschikking zelden wordt vertaald.

Door rechters wordt aangegeven dat zij de bijstand door een tolk controleren.

“Ik controleer ook in het strafdossier of er ook in de voorfase adequate rechtsbijstand is geweest van een tolk.”

Bij onduidelijkheid of twijfel wordt navraag gedaan bij het Openbaar Ministerie, laat een rechter weten:

“Ik zie er op toe dat de minderjarige tijdens zittingen een adequate verdediging en adequate bijstand heeft van een tolk, waarbij ik in de gaten houd of de minderjarige en de tolk elkaar goed begrijpen. Ik controleer in het strafdossier of de minderjarige ook in de voorfase voorzien is van adequate rechtsbijstand en bijstand van een tolk. En als ik daar dingen tegenkom die niet afdoende zijn, of van raadslieden daar opmerkingen over krijg, ga ik daar, bijvoorbeeld aan het OM, vragen over stellen.”

III.5 Positieve- en aandachtspunten ten aanzien van het recht op vertolking en vertaling voor niet-Nederlandse minderjarige verdachten

De richtlijn 2010/64/EU over vertolking en vertaling is reeds in Nederland geïmplementeerd. Wanneer de huidige Nederlandse regelgeving- en het beleid wordt getoetst aan de bepalingen uit de richtlijn is de conclusie dat deze grotendeels voldoen aan de eisen die de richtlijn hieraan stelt. Ook uit de interviews komt een overwegend positief beeld naar voren. Er lijken in het algemeen weinig problemen te zijn met het recht op een tolk voor minderjarige verdachten. Hier is een verschil met het recht op de vertaling van stukken. Bovendien lijkt er geen verschil te zijn in behandeling van minderjarige verdachten mét de Nederlandse nationaliteit en minderjarige verdachten zonder de Nederlandse nationaliteit. Toch zijn er wel een aantal punten die de aandacht verdienen. Hieronder volgen zowel een aantal positieve punten als een aantal aandachtspunten ten aanzien van het recht op vertolking en vertaling.

Positieve punten

Ruim aanbod, tijdig beschikbaar

Het is positief dat er in Nederland een redelijk groot aanbod is aan tolken. Voor gangbare talen lijken er geen problemen te zijn om binnen korte tijd een tolk te regelen. Het scheelt hierbij dat Nederland een klein land is waardoor de afstanden makkelijk te overbruggen zijn. Tevens is er een uitgebreid netwerk voor telefonische tolken, hetgeen maakt dat de bereikbaarheid van tolken goed is. Dit wordt wellicht in de toekomst nog uitgebreid met extra mogelijkheden om via

videoverbinding in contact te komen met een tolk. Uitzonderingen zijn er soms als het gaat om talen die maar door relatief weinig personen worden gesproken. Het is de vraag of dit ooit helemaal kan worden ondervangen. De huidige vluchtelingenstroom richting Europa, waar ook Nederland mee te maken krijgt, maakt dat er een groter beroep wordt gedaan op bijstand van tolken. Uit de interviews blijkt dat deze toegenomen vraag wel merkbaar is, maar vooralsnog niet tot problemen heeft geleid.

Bewustzijn onder professionals over belang tolken

Het bewustzijn over het belang van de aanwezigheid van tolken lijkt groot. Vrijwel alle respondenten geven uit eigen beweging aan dat het van belang is dat er een tolk geregeld wordt wanneer de minderjarige verdachte de Nederlandse taal niet of niet goed beheerst. Ook vanuit de opsporingsambtenaren is dit bewustzijn groot. Dit komt ongetwijfeld ook omdat het Openbaar Ministerie er baat bij heeft dat de verdachte snapt wat hem wordt gevraagd en dat zijn verklaringen kloppen. Dit grote bewustzijn is ongetwijfeld reden dat er meermaals is gezegd: “*bij twijfel schakelen we altijd een tolk in*”.

Kwaliteitsregister

Met het instellen van een speciaal register wordt uiting gegeven aan het feit dat van tolken en vertalers mag worden verwacht dat zij voldoen aan bepaalde kwaliteitseisen. Het belang van kwalitatief goed tolk- en vertaalwerk wordt nog eens onderstreept door de afnameplicht die is ingesteld voor de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State, de gerechten van de rechterlijke macht, het Openbaar Ministerie, de Immigratie- en Naturalisatiedienst, de politie en de Koninklijke Marechaussee.

Aandachtspunten

Eisen kwaliteitsregister

Alhoewel het positief is dat er een kwaliteitsregister bestaat, biedt het enkele bestaan hiervan niet de garantie dat de geleverde diensten ook van hoge kwaliteit zijn. Uit de richtlijn volgt dat lidstaten ervoor dienen te zorgen dat de vertolking en vertaling van ‘voldoende’ kwaliteit is om een eerlijk verloop van de procedure te waarborgen. Er wordt niet nader gespecificeerd welke kwaliteitseisen gesteld moeten worden. Tevens wordt aandacht gevraagd voor het hebben van kennis over de ontwikkelingen en omgang met minderjarigen. Hiervoor kan een aanbod kunnen worden gecreëerd in de opleiding

Uit meerdere interviews met tolken komt naar voren dat zij vinden dat het thans te makkelijk is om in het register te worden geregistreerd. Er zouden onvoldoende eisen worden gesteld aan de registratie waardoor er vraagtekens gezet kunnen worden bij de meerwaarde van het register. Het aantal klachten dat er binnenkomt over tolken is gering. In het kader van dit onderzoek is niet onderzocht waar dat aan zou kunnen liggen. Het zou kunnen betekenen dat de afnemers van de tolk- en vertaaldiensten werkelijk geen klachten hebben. Het zou ook kunnen zijn dat zij deze – om wat voor reden dan ook - niet melden. Van belang is in ieder geval dat goed wordt gekeken of de eisen die thans gesteld worden voldoen. Het is van belang om een register te hebben dat goed is gevuld om zo een afdoende aanbod in huis te hebben. Tegelijkertijd moet de toegang tot het register niet zodanig makkelijk zijn dat van de kwaliteitswaarborgen niks overblijft. Op het moment dat er geen beëdigde tolk of vertaler beschikbaar is en niet gewacht kan worden totdat deze wel beschikbaar is kan nu gebruikt worden gemaakt van een tolk of vertaler van de uitwijklijst. Deze afwijking wordt vastgelegd en toegelicht. Het verdient vanuit kwaliteitsoogpunt de voorkeur om vooral duidelijk te hebben aan welke eisen een registertolk zou moeten voldoen, en hier ook streng op toe te zien. Uit één van de interviews kwam naar voren dat enkele tolken die op de uitwijklijst stonden op enig moment door enkel verloop van tijd in het register zijn ingeschreven. Zo kan niet zonder meer worden uitgegaan van de kwaliteit van registertolken.

Vaststellen noodzaak tolk

Het is vaak de verbalisant die beslist of er een tolk moet worden opgeroepen. Het bewustzijn dat het in het licht van een eerlijk verloop van het proces nodig is dat er een tolk wordt opgeroepen als de verdachte de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheerst lijkt ruimschoots aanwezig. In de praktijk lijken de respondenten het erover eens dat dit over het geheel genomen dan ook geen echte problemen oplevert. De huidige handvatten uit de Aanwijzing bijstand tolken en vertalers voor het nemen van de beslissing om al dan niet een tolk in te schakelen lijken afdoende.

De enige groep ten aanzien waarvan is aangegeven dat er niet altijd een tolk voor wordt opgeroepen wanneer dit nodig is, is voor dove of slechthorende minderjarigen. Een doventolk geeft aan dat het regelmatig voorkomt dat wordt volstaan met schriftelijke communicatie of vertolking door een kennis of familielid. Dit zou geen acceptabel alternatief moeten

zijn omdat de taalontwikkeling van deze minderjarigen anders verloopt dan die van horende minderjarigen hetgeen zich ook vertaalt naar hun schriftelijke vaardigheden. Daarnaast geldt dat de kennissen en familieleden niet zijn getraind om te tolken, waardoor niet gegarandeerd kan worden dat de informatie slechts wordt doorgegeven zonder dat daaraan een eigen interpretatie wordt gegeven. Bovendien zijn zij vaak niet op de hoogte van bepaald juridisch jargon, hetgeen in strafrechtelijke procedures wel nodig is.

Onafhankelijkheid tolk/vertrouwelijkheid communicatie met advocaat

Een ander aandachtspunt is er één die samenhangt met de vertrouwelijkheid van de communicatie tussen de minderjarige en zijn advocaat. Het komt voor dat de tolk die is ingezet bij een verhoor, tevens optreedt als tolk tijdens de vertrouwelijke gesprekken tussen de minderjarige en zijn advocaat. Alhoewel sommige tolken aangeven dat dit geen probleem is omdat zij niet meer zijn dan een doorgeefluik, geven andere tolken aan dat dit eigenlijk niet kan. Deze respondenten geven aan dat hiermee de vertrouwelijkheid van het gesprek tussen de minderjarige en zijn advocaat niet gegarandeerd kan worden.

Vertaling processtukken

Voor een aantal processtukken geldt dat de relevante onderdelen daarvan steeds – ambtshalve – schriftelijk moeten worden vertaald indien de verdachte de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheerst. De essentiële processtukken omvatten volgens de richtlijn in ieder geval beslissingen tot vrijheidsbeneming, de tenlastelegging of dagvaarding en vonnissen. Uit de interviews komt naar voren dat processtukken niet altijd worden vertaald. Een tolk geeft aan dat zij regelmatig meemaakt dat vonnissen niet worden vertaald, terwijl dit volgens de richtlijn wel moet. Onduidelijk is, of in die gevallen, het vonnis wel mondeling aan de minderjarige is medegedeeld. Indien dit het geval is, rust op de Nederlandse staat in principe geen plicht meer om het stuk te vertalen.

Over de vraag wat essentieel is, wordt verschillend gedacht. Toch valt op dat vaak wordt gezegd dat verklaringen van de minderjarige verdachte daar toch wel toe behoren. Tegelijkertijd wordt ook aangegeven dat deze zelden worden vertaald. Het is volgens de wet mogelijk om een verzoek tot vertaling in te dienen bij de officier van justitie, dan wel de rechtbank. Met name wanneer het verzoek moet worden ingediend bij de officier van justitie schijnt het verzoek niet zelden te worden afgewezen, dan wel dient er veel tijd en moeite te worden gestopt in het motiveren van het verzoek. Het huidige Nederlandse beleid is dat verzoeken om vertalingen die 2500 woorden te boven gaan altijd goed gemotiveerd moeten worden. Enkele advocaten geven aan dat het soms een taak op zichzelf is om een vertaling te regelen. Kosten spelen hierin een rol, hetgeen niet helemaal onbegrijpelijk is. Echter, dergelijke kosten mogen nooit de reden zijn dat een minderjarige verdachte wordt geschaad in zijn verdedigingsbelang.

Een ander punt is de vertaling van strafbeschikkingen, deze worden genomen door een andere autoriteit dan een in strafzaken bevoegde rechtbank. Nederland leidt uit artikel 1 lid 3 van de richtlijn af dat er strikt genomen geen verplichting bestaat tot het vertalen van strafbeschikkingen. Hierbij is de aanname dat strafbeschikkingen worden gegeven voor lichte strafbare feiten. Omdat van niet per definitie gesteld kan worden dat het bij strafbeschikkingen ten gevolge van misdrijven gaat om een licht strafbaar feit, is voor deze strafbeschikkingen geregeld dat die wel vallen onder de reikwijdte van de richtlijn. Dit in tegenstelling tot strafbeschikkingen ten aanzien van overtredingen. Tegen beiden kan verzet worden aangetekend en op dat moment bestaat de verplichting tot vertaling wel. Echter: wanneer de strafbeschikking wegens overtreding niet wordt vertaald, hoe kan dan een goed geïnformeerde keuze worden gemaakt over het instellen van verzet?

IV. EU Richtlijn 2012/13: het recht op informatie in strafprocedures

IV.1 De inhoud van de richtlijn

De richtlijn 2012/13/EU betreffende het recht op informatie in strafprocedures (hierna: richtlijn 2012/13/EU) bevat minimumnormen die van toepassing zijn op het verstrekken van informatie over rechten van en de beschuldiging tegen personen die worden verdacht of beschuldigd van een strafbaar feit.²²⁰ Het doel van de richtlijn is om ervoor te zorgen dat informatie wordt verstrekt wanneer verdachten zijn aangehouden of gedetineerd, opdat zij hun verdediging zorgvuldig kunnen voorbereiden en het recht op een eerlijk verloop van het proces is geborgd.²²¹ Het recht op informatie geldt vanaf het moment dat iemand in kennis wordt gesteld van het feit dat hij verdacht wordt of beschuldigd wordt van een strafbaar feit. Het recht geldt vervolgens tot de procedure is beëindigd, dat wil zeggen totdat er definitief is bepaald of het strafbare feit al dan niet door die persoon is gepleegd. Hieronder valt ook de strafoplegging en de uitkomst van eventuele beroepsprocedures.²²² De richtlijn is van toepassing op alle personen en derhalve ook op minderjarigen.

Informatie over rechten

Verdachten dienen onverwijld middels een schriftelijke verklaring van rechten van informatie te worden voorzien. Deze verklaring dient in begrijpelijke bewoordingen te worden opgesteld.²²³ De verklaring dient alle informatie te bevatten die hij nodig heeft om zijn verdediging te kunnen voorbereiden en die, met het oog op een eerlijk verloop van de procedure, is geboden.²²⁴ De richtlijn bepaalt dat er een recht op informatie bestaat over ten minste de volgende procedurele rechten:²²⁵

- a) het recht op toegang tot een advocaat;
- b) het recht op kosteloze rechtsbijstand;
- c) het recht op informatie over de beschuldiging;
- d) het recht op vertolking en vertaling;
- e) het zwijgrecht.

Bovengenoemde informatie dient *mondeling* of *schriftelijk* en in *eenvoudige en toegankelijke*²²⁶ bewoordingen te worden verstrekt. Hierbij dient rekening te worden gehouden met eventuele specifieke behoefte van kwetsbare verdachten.²²⁷

Schriftelijke verklaring van rechten bij aanhouding

Naast de bovengenoemde informatie die mondeling of schriftelijk kan worden verstrekt geldt voor verdachten die zijn aangehouden of gedetineerd dat zij in het bezit moeten worden gesteld van een *schriftelijke verklaring van rechten*. De schriftelijke verklaring moeten zij bij zich kunnen houden zolang de vrijheidsbeneming voortduurt.²²⁸

De schriftelijke verklaring dient naast bovengenoemde rechten (a t/m e) informatie te bevatten over:²²⁹

- f) het recht op toegang tot de stukken uit het dossier;
- g) het recht om consulaire autoriteiten te informeren;
- h) het recht op toegang tot dringende medische bijstand;
- i) het maximaal aantal uren of dagen in detentie voordat zij aan een gerechtelijke autoriteit worden voorgeleid.

²²⁰ Zie overweging 20 richtlijn 2012/13/EU. Met de term 'beschuldiging' wordt hetzelfde bedoeld als met de term 'ingestelde vervolging' in artikel 6 lid 1 EVRM, zo blijkt uit overweging 14.

²²¹ Zie overweging 22 richtlijn 2012/13/EU.

²²² Artikel 2 richtlijn 2012/13/EU. Overigens blijkt uit lid 2 dat indien volgens nationale wetgeving voor lichte strafbare feiten een sanctie kan worden opgelegd door een andere autoriteit dan een in strafzake bevoegde rechtbank – en tegen het opleggen van deze sanctie beroep bij deze rechtbank openstaat – dan is de richtlijn alleen van toepassing op de procedure voor deze rechtbank (als gevolg van het beroep).

²²³ Zie overweging 22 richtlijn 2012/13/EU.

²²⁴ Zie overweging 27 en 29 richtlijn 2012/13/EU. De richtlijn bevat een indicatief model voor een dergelijke verklaring.

²²⁵ Art. 3 richtlijn 2012/13/EU.

²²⁶ Zie ook artikel 4 lid 4 richtlijn 2012/13/EU.

²²⁷ Art. 3 lid 2 richtlijn 2012/13/EU. Zie ook overweging 26 richtlijn 2012/13/EU.

²²⁸ Art. 4 lid 1 richtlijn 2012/13/EU.

²²⁹ Art. 4 lid 2 richtlijn 2012/13/EU.

Daarnaast dient er basisinformatie in te staan over de mogelijkheden om de rechtmatigheid van de aanhouding aan te vechten, een herziening van de detentie te bekomen of om voorlopige invrijheidstelling te verzoeken.²³⁰ De schriftelijke verklaring moet zijn opgesteld in een taal die voor de verdachte begrijpelijk is. Als er geen schriftelijke verklaring van rechten beschikbaar is in een dergelijke taal, dan moet hetgeen in de verklaring staat mondeling worden meegedeeld in een taal die zij begrijpen.²³¹ Hiervoor kan een tolk worden ingeschakeld.

*Recht op informatie over de beschuldiging*²³²

Het is van belang dat de verdachte zo snel mogelijk informatie ontvangt over het strafbare feit waarvan hij of zij wordt beschuldigd. Het gaat dan om informatie over:

- a) de aard en de wettelijke kwalificatie van het strafbare feit;
- b) de aard van de betrokkenheid van de beklagde;
- c) het recht op informatie over de redenen voor hun aanhouding of detentie;
- d) het recht om onverwijld informatie te ontvangen indien er wijzigingen plaatsvinden in de verstrekte informatie.

*Het recht op toegang tot de stukken in het dossier*²³³

Verdachten hebben het recht op toegang tot de bewijsstukken in het dossier. Het gaat hierbij om een recht op alle essentiële bewijsstukken waarover de autoriteiten beschikken en die belastend of ontlastend zijn voor betrokkenen.²³⁴ De (informatie uit deze) processtukken wordt onverwijld verstrekt en is zo gedetailleerd als noodzakelijk om het eerlijke verloop van de procedure te waarborgen.²³⁵ Het is mogelijk de toegang tot bepaalde stukken te weigeren. Dit kan echter alleen wanneer het recht op een eerlijk proces hierdoor niet wordt geschonden *en* indien het geven van toegang tot die stukken het leven of de grondrechten van een andere persoon ernstig in het gedrang zouden komen. De toegang kan ook geweigerd worden indien de weigering strikt noodzakelijk is ter bescherming van een zwaarwegend belang.²³⁶ Het besluit tot weigering moet worden genomen door een gerechtelijke autoriteit of ten minste onderworpen worden aan een toetsing door een gerechtelijke autoriteit.²³⁷ Toegang tot de stukken van het dossier dient kosteloos te zijn.²³⁸

Registratieplicht

Wanneer conform deze richtlijn informatie is verstrekt, dienen de bevoegde instanties dit te registreren overeenkomstig een registratieprocedure in het nationale recht.²³⁹

IV.2 De status van de richtlijn in Nederland

De richtlijn is met de wet 'Implementatie van richtlijn nr. 2012/13/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2012 betreffende het recht op informatie in strafprocedures (PbEU L 142)' van 5 november 2014 geïmplementeerd in nationale wetgeving.²⁴⁰ Deze wet is op 1 januari 2015 in werking getreden.²⁴¹

²³⁰ Art. 4 lid 3 richtlijn 2012/13/EU.

²³¹ Art. 4 lid 5 richtlijn 2012/13/EU.

²³² Art. 6 richtlijn 2012/13/EU.

²³³ Art. 7 richtlijn 2012/13/EU.

²³⁴ Hierbij zij opgemerkt dat bepaalde stukken kunnen worden geweigerd indien het leven of de grondrechten van een andere persoon ernstig in het gedrang zou kunnen komen of indien dit strikt noodzakelijk is ter bescherming van een zwaarwegend algemeen belang, zie artikel 7 lid 4 richtlijn 2012/13/EU.

²³⁵ Art. 7 richtlijn 2012/13/EU.

²³⁶ Art. 7 lid 4 richtlijn 2012/13/EU.

²³⁷ Art. 7 lid 4 richtlijn 2012/13/EU en artikel 8 lid 2 richtlijn 2012/13/EU.

²³⁸ Art. 7 lid 5 richtlijn 2012/13/EU. Zie ook overweging 22 en 34 richtlijn 2012/13/EU. Dit laat onverlet de bepalingen in het nationale recht die voorzien in de betaling van kosten voor kopieën van documenten uit het dossier of voor verzending van stukken aan de betrokkenen of hun advocaat.

²³⁹ Zie overweging 35 richtlijn 2012/13/EU.

²⁴⁰ Stb. 2014, 433.

²⁴¹ Stb. 2014, 434.

IV.3 Geldende regels en beleid inzake het recht op informatie in Nederland

Voor verdachten in Nederland bestaat het recht op (toegang tot) bepaalde informatie. Daarnaast kunnen verdachten aan artikel 6 EVRM procedurele rechten ontleen.²⁴² Naar aanleiding van richtlijn 2013/13/EU is op 1 januari 2015 een nieuw artikel toegevoegd aan het Wetboek van Strafvordering en is de Overleveringswet gewijzigd. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de Nederlandse wet- en regelgeving die zien op het recht op informatie.

Recht op informatie over de beschuldiging

Het wetboek van Strafvordering bevat een aantal artikelen dat ziet op informatie waar een verdachte recht op heeft. Zo bepaalt artikel 27c Sv bepaalt dat aan de verdachte bij zijn staandehouding of aanhouding wordt verteld van welk strafbaar feit hij als verdachte is aangemerkt. De aangehouden verdachte wordt zo snel mogelijk na zijn aanhouding – en in ieder geval voor zijn eerste verhoor – schriftelijk mededeling gedaan van:²⁴³

- a) het recht om informatie te ontvangen over het feit waarvan hij wordt verdacht;
- b) het recht op rechtsbijstand;
- c) het recht op vertolking en vertaling;
- d) het recht om te zwijgen;²⁴⁴
- e) het recht om kennis te nemen van processtukken;²⁴⁵
- f) de termijn waarbinnen voorgeleiding voor de rechter-commissaris zal plaatsvinden;
- g) de mogelijkheden om opheffing of schorsing van de voorlopige hechtenis te verzoeken;
- h) eventuele andere rechten die zijn vastgelegd in een algemene maatregel van bestuur.

Is de verdachte niet staande gehouden of aangehouden, dan wordt de mededeling over de verdenking van het strafbare feit uiterlijk voorafgaand aan het eerste verhoor gedaan.²⁴⁶ Aan deze verdachte wordt ook voorafgaand aan zijn eerste verhoor mededeling gedaan van het recht op rechtsbijstand en het recht op vertolking en vertaling.²⁴⁷ Het recht om te worden geïnformeerd over consultatiebijstand en bijstand tijdens het politieverhoor is nader uitgewerkt in de Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor. In deze Aanwijzing staat aangegeven dat ook een vertrouwenspersoon bij het verhoor aanwezig kan zijn als de verdachte daar prijs op stelt. In de Aanwijzing staat echter geen verplichting opgenomen de verdachte te wijzen op een dergelijke mogelijkheid. Aan een verdachte die de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheerst, wordt de mededeling van rechten in een voor hem begrijpelijke taal gedaan.²⁴⁸ Zie hiervoor verder de eerdere paragrafen over het recht op vertolking en vertaling.

Informatie in dagvaarding

In de dagvaarding moet worden vermeld welk strafbaar feit aan de verdachte ten laste wordt gelegd, waar en wanneer dit feit zich zou hebben voorgedaan en waar deze gedraging strafbaar is gesteld.²⁴⁹ Tussen de dagvaarding en de dag waarop de verdachte ter zitting moet verschijnen moeten minstens tien dagen zitten.²⁵⁰ Van wijzigingen in de dagvaarding of intrekking ervan moet schriftelijk mededeling worden gedaan door de officier van justitie.²⁵¹

242 G. de Jonge & A.P. van der Linden, Handboek Strafzaken, paragraaf 72.1.3.

243 Art. 27c lid 3 Sv.

244 Zoals neergelegd in art. 29 lid 2 Sv.

245 Zoals neergelegd in de artt. 30 t/m 34 Sv.

246 Art. 27c Sv.

247 Art. 27c lid 2 Sv.

248 Art. 27c lid 4 Sv.

249 Art. 261 Sv.

250 Art. 265 lid 1 Sv.

251 Art. 266 Sv. Zie artt. 313-314 Sv voor die gevallen waarin de zaak ter zitting al heeft aangevangen.

Recht op inzage in de stukken van het dossier

De verdachte heeft het recht om kennis te nemen van de inhoud van dossierstukken.²⁵² Het gaat hierbij om de dossierstukken die de basis kunnen vormen van de te nemen beslissing.²⁵³ Toezending van dossierstukken blijft achterwege als het belang van het onderzoek hierdoor ernstig wordt geschaad.²⁵⁴ De officier van justitie is de verantwoordelijke voor het verlenen van inzage in het dossier wanneer de verdachte hierom verzoekt. De verdachte kan de rechter-commissaris verzoeken een termijn te stellen waarbinnen de officier kennisneming moet verlenen aan de verdachte, wanneer is gebleken dat de officier hiervan in gebreke is gebleven.²⁵⁵ De officier van justitie kan de kennisneming van bepaalde processtukken onthouden.²⁵⁶ Wanneer dit gebeurt moet de officier van justitie de verdachte schriftelijk laten weten dat het dossier niet volledig is en kan de verdachte binnen veertien dagen na deze mededeling bezwaar indienen bij de rechter-commissaris.²⁵⁷

Er is echter een aantal processtukken dat de verdachte niet mag worden onthouden:²⁵⁸

- de processen-verbaal van zijn verhoren;
- de processen-verbaal van de verhoren of handelingen van onderzoek waarbij de verdachte of zijn advocaat aanwezig mochten zijn;²⁵⁹
- de processen-verbaal van verhoren waarvan de volledige inhoud mondeling aan de verdachte is medegedeeld.

De verdachte kan een afschrift krijgen van de stukken waarvan kennisneming is toegestaan.²⁶⁰ De officier kan beslissen dat een afschrift achterwege blijft in het belang van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, de opsporing en vervolging van strafbare feiten of op zwaarwegende gronden ontleend aan het algemeen belang.²⁶¹ Hiervan wordt dan schriftelijk mededeling gedaan aan de verdachte.²⁶² De verdachte kan tegen een dergelijke beslissing van de officier van justitie binnen veertien dagen bezwaar aantekenen bij de rechter-commissaris.²⁶³

De kennisneming van alle processtukken mag aan de verdachte niet meer worden onthouden wanneer de dagvaarding is betekend of de strafbeschikking is uitgevaardigd.²⁶⁴ De verdachte heeft ook het recht om de officier te verzoeken stukken toe te voegen aan het procesdossier.²⁶⁵

Registratieplicht

Ambtenaren die belast zijn met de opsporing van strafbare feiten hebben de algemene plicht om hun bevindingen neer te leggen in een proces-verbaal.²⁶⁶ In het proces-verbaal wordt melding gemaakt van de mededeling van rechten.²⁶⁷

---

252 Art. 23 lid 5 Sv.

253 HR 8 juli 2003, NJ 2003, 636. Als een klager geen inzage heeft gehad in de stukken die de basis vormen voor een rechterlijke beslissing, kan er sprake zijn van een substantiële nietigheid van de beschikking.

254 Art. 23 lid 6 Sv.

255 Art. 30 lid 2 Sv.

256 Art. 30 lid 3 Sv.

257 Art. 30 lid 4 Sv.

258 Art. 31 Sv.

259 Tenzij en voor zover uit een proces-verbaal blijkt van een omstandigheid waarvan hij in het belang van het onderzoek tijdelijk onkundig moet blijven, en in verband daarmee een bevel als bedoeld in artikel 50, tweede lid, is gegeven

260 Art. 32 lid 1 Sv.

261 Art. 32 lid 2 Sv.

262 Art. 32 lid 3 Sv.

263 Art. 32 lid 4 Sv.

264 Art. 33 Sv.

265 Art. 34 Sv.

266 Art. 152 Sv.

267 Art. 27c lid 5 Sv. Zie art. 29 lid 3 Sv voor de registratieplicht van de cautie. Ook in de Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor staat vermeld dat van de mededeling van rechten aantekeningen moet worden gemaakt in het proces-verbaal.

Overleveringswet

Personen ten aanzien van wie een Europees aanhoudingsbevel uitstaat, een signalering in het Schengeninformatiesysteem staat of via Interpol een bevel strekkende tot aanhouding en overlevering uitstaat, dienen zo snel mogelijk een schriftelijke mededeling te ontvangen van hun rechten, waaronder:²⁶⁸

- het recht op een afschrift van het Europees aanhoudingsbevel;²⁶⁹
- het recht op bijstand van een advocaat;²⁷⁰
- het recht op vertolking en vertaling;²⁷¹
- het recht om gehoord te worden.²⁷²

Aan de opgeëiste persoon die de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheerst, wordt de mededeling van zijn rechten in een voor hem begrijpelijke taal gedaan.²⁷³

Additionele wijzigingen i.v.m. de implementatie van EU richtlijn 2013/48/EU

Indien de wet 'Implementatie van richtlijn 2013/48/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 oktober 2013 betreffende het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures en in procedures ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel en het recht om een derde op de hoogte te laten brengen vanaf de vrijheidsbeneming en om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren tijdens de vrijheidsbeneming (PbEU L294)' wordt aangenomen, vindt er een aantal wijzigingen plaats dat relevant is voor het recht op informatie. Zo zal dan in art. 27c lid 3 worden toegevoegd dat de verdachte het recht krijgt om een persoon in kennis te stellen van zijn vrijheidsbeneming en het recht om de consulaire post hiervan op de hoogte te stellen.

IV.4 De praktijk over het recht op informatie in Nederland (interviews)

Net als bij het recht op vertolking en vertaling valt uit de gesprekken op te maken dat er in de praktijk geen verschil wordt geconstateerd tussen de informatie die minderjarige verdachten zonder de Nederlandse nationaliteit toekomt, in vergelijking tot minderjarigen die wel de Nederlandse nationaliteit hebben.

Geen enkele respondent kon precies aangeven over welke rechten de minderjarige verdachte in ieder geval geïnformeerd dient te worden volgens de richtlijn die ziet op het recht op informatie. Door respondenten bij de politie wordt aangegeven dat er een folder beschikbaar is in een veelvoud aan talen die ook aan minderjarige verdachten worden uitgereikt. Dat wordt bevestigd door de advocaten, hoewel door hen ook wordt opgemerkt dat het uitdelen van een dergelijke folder nieuw is en nog niet zo lang gebeurt. In deze folder²⁷⁴ staat – conform de richtlijn - informatie over:

- het zwijgrecht;
- het recht op consultatiebijstand;
- het recht op een advocaat en een korte beschrijving van de rol van de advocaat;
- het recht op verhoorbijstand door de advocaat of een vertrouwenspersoon;
- het recht op vertolking- en vertaling;
- het recht om derden op de hoogte te stellen van de vrijheidsbeneming;
- het recht op contact met consulaire autoriteiten;
- de maximale duur van het verblijf op het politiebureau;
- het recht op medische hulp.

²⁶⁸ Art. 17 lid 3 Overleveringswet.

²⁶⁹ Art. 23 Overleveringswet.

²⁷⁰ Art. 30 en 62 Overleveringswet.

²⁷¹ Art. 30 Overleveringswet jo. Art. 275 en 276 Sv.

²⁷² Art. 24 Overleveringswet.

²⁷³ Art. 17 lid 3 Overleveringswet.

²⁷⁴ Informatieblad 'Je wordt verdacht van een strafbaar feit' van het de Directie Voorlichting van het ministerie van Veiligheid en Justitie, d.d. maart 2016. Dit informatieblad zou in ongeveer 20 talen beschikbaar zijn en vanaf het politiebureau te printen zijn in de gewenste taal.

Niet toegespitst op minderjarigen

Alhoewel de folder voor volwassenen goed leesbaar is, is het de vraag of dit ook geldt voor minderjarigen. Dit is een vaak gehoorde opmerking uit de interviews: begrijpen minderjarigen de informatie wel die hen wordt verstrekt? Daarnaast geven meerdere respondenten aan dat er vaak wel voldoende informatie wordt verstrekt aan de minderjarigen, maar dat zij door de stressvolle situatie waarin zij zich bevinden die informatie niet volledig verwerken. Het wordt vaak als de taak van de advocaat beschouwd om er alert op te zijn dat de minderjarige verdachte alle benodigde informatie heeft ontvangen en dat extra uitleg wordt gegeven als dat nodig is. Eén advocaat geeft aan dat hij altijd nagaat wat al aan de minderjarige verdachte is verteld. Een andere advocaat geeft aan dat de rechtbank ook altijd toetst welke informatie aan de minderjarige is verstrekt.

Een doventolk geeft aan dat er voor dove of slechthorende minderjarigen geen adequaat informatiemateriaal beschikbaar is. Zij krijgen meestal wel een folder die vergezeld gaat van de mededeling dat ze “*vooral alles moeten vertellen*”. Deze minderjarigen wenden zich bij een gebrek aan informatie doorgaans tot mensen uit hun nabije omgeving, zoals een ouder of een kennis. De respondent geeft hiermee aan dat het belangrijk is dat ook deze personen op de hoogte zijn van de rechten van de minderjarige.

Ouders/wettelijk vertegenwoordigers op de hoogte stellen

Het valt op dat in de folder, die door de politie wordt verstrekt, wordt aangegeven dat pas op het moment dat wordt beslist dat de verdachte langer op het (politie)bureau moet blijven, de politie een familielid of huisgenoot belt om te laten weten dat de verdachte wordt vastgehouden. Dat recht bestaat volgens de richtlijn echter al vanaf het moment van vrijheidsbeneming en niet pas vanaf het moment waarop wordt besloten dat de verdachte langer vast blijft zitten. Bovendien wordt dan de indruk gewekt dat het aan de politie is om te beslissen wie er gebeld wordt, terwijl het € behoudens uitzonderingen de verdachte is die mag aangeven wie hij wil dat er gebeld wordt. Uit de interviews volgt overigens dat over het algemeen ouders al gebeld zijn als de advocaat of tolk de minderjarige te spreken krijgt. Eén advocaat geeft aan dat dit wisselt en dat de huisregels van de politie nog weleens bemoeilijken dat er contact wordt gelegd tussen de minderjarige en zijn ouders/wettelijk vertegenwoordigers. Daarover wordt door deze advocaat opgemerkt dat het aan de advocaat is om daar iets aan te doen.

IV.5 Positieve- en aandachtspunten ten aanzien van het recht op informatie voor niet-Nederlandse minderjarige verdachten

De richtlijn 2012/13/EU over het recht op informatie is ook reeds in Nederland geïmplementeerd. Voor de nationale regeling inzake het recht op informatie geldt dat deze grotendeels voldoet aan de eisen die de betreffende richtlijn hieraan stelt. Uit de interviews komt naar voren dat minderjarige verdachten – weliswaar sinds kort – een folder krijgen waarin uitleg wordt gegeven over de hen toekomende rechten. Deze folder is in een groot aantal talen af te drukken op de politiebureaus en bevat de informatie die een schriftelijke verklaring van rechten volgens de richtlijn dient te bevatten. Van een verschil in behandeling op grond van het al dan niet hebben van de Nederlandse nationaliteit lijkt geen sprake.

Hieronder volgen een aantal positieve punten en een aantal aandachtspunten ten aanzien van het recht op informatie van minderjarige verdachten.

Positieve punten

Schriftelijke informatie in meerdere talen

Het voorhanden zijn van een folder waarin alle noodzakelijke rechten worden beschreven, is zeer positief. De folder schijnt op alle politiebureaus via een digitaal systeem in twintig talen beschikbaar te zijn. De folder bevat niet alleen de minimale informatie die de richtlijn vereist, maar ook aanvullende informatie over de procedure.

Toets of informatie is ontvangen

Zowel officieren van justitie als advocaten en rechters geven aan dat zij toetsen of de minderjarige verdachte informatie heeft gehad over rechten als het recht op bijstand van een advocaat of een tolk, het verloop van de procedure en het feit waarvan hij verdacht wordt. Dat deze controle door verschillende partijen in de praktijk wordt uitgevoerd, is eveneens positief. Heeft de minderjarige de informatie niet ontvangen, dan kan daar alsnog op worden gewezen.

Aandachtspunten

Informatie niet specifiek op jongeren toegespitst

De folder die voorhanden is, lijkt niet specifiek op jongeren toegespitst. Voor oudere jongeren is het wellicht nog wel te begrijpen, maar voor wat jongere verdachten is dat maar de vraag. Daar komt bij dat er geen informatiemateriaal voorhanden is voor jongeren die niet goed met schriftelijk informatiemateriaal overweg kunnen, zoals bijvoorbeeld dove of slechthorende minderjarigen. In de interviews is aangegeven dat voor hen alternatieve vormen van informatievoorziening moeten worden gehanteerd gelet op het feit dat hun taalontwikkeling anders verloopt.

Ouders/wettelijk vertegenwoordigers informeren

Uit de interviews komt het beeld naar voren dat er geen grote problemen zijn bij het op de hoogte stellen van de ouders of wettelijk vertegenwoordigers over de vrijheidsbeneming van hun minderjarig kind. Toch is door een advocaat ook gemeld dat het kunnen onderhouden van contact met ouders niet altijd soepel verloopt, mede door de huisregels van bepaalde politiebureaus. Op grond van artikel 490 jo. artikel 50 Sv zouden de ouders of voogden vrije toegang moeten hebben tot de verdachte minderjarige, tenzij er – op individueel niveau – beperkingen zijn opgelegd. Beperkingen kunnen enkel worden opgelegd wanneer deze in het belang van het onderzoek of de orde volstrekt noodzakelijk zijn.²⁷⁵

---

275 Art. 62 Sv.

V. EU Richtlijn 2013/48/EU: het recht op toegang tot een advocaat, het recht om een derde op de hoogte te (laten) stellen vanaf de vrijheidsbeneming en het recht om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren

V.1 De inhoud van de richtlijn

De richtlijn 2013/48/EU (hierna: richtlijn 2013/48/EU) bevat minimumvoorschriften betreffende (a) het recht op **toegang tot een advocaat** in strafprocedures en in procedures ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel, (b) het recht om een **derde** op de hoogte te (laten) brengen vanaf de vrijheidsbeneming en (c) om met **derden en consulaire autoriteiten te communiceren** tijdens de vrijheidsbeneming. Deze minimumvoorschriften dienen ter borging van een eerlijk proces krachtens artikel 6 van het EVRM.²⁷⁶ De richtlijn is van toepassing op alle personen en derhalve ook op minderjarigen.

De rechten uit richtlijn 2013/48/EU gelden vanaf het moment dat iemand in kennis wordt gesteld van het feit dat hij verdacht wordt of beschuldigd wordt van een strafbaar feit. Het recht geldt vervolgens tot de procedure is beëindigd, dat wil zeggen totdat er definitief is bepaald of het strafbare feit al dan niet door die persoon is gepleegd. Hieronder valt ook de strafoplegging en de uitkomst van eventuele beroepsprocedures.²⁷⁷ De richtlijn is eveneens van toepassing op personen tegen wie een Europees aanhoudingsbevel loopt, en wel vanaf het moment van aanhouding in de lidstaat die het aanhoudingsbevel uitvoert.²⁷⁸ Er wordt uitdrukkelijk gesteld dat de richtlijn in ieder geval volledig van toepassing is – ongeachte de fase van de strafprocedure – wanneer de verdachte van zijn vrijheid is beroofd.²⁷⁹

Gebruik termen advocaat – raadsman

In de richtlijn wordt gesproken over het recht op toegang tot een advocaat. Hieronder wordt verstaan 'een persoon die in overeenstemming met het nationale recht gekwalificeerd en bevoegd is om aan verdachten juridisch advies te geven en juridische bijstand te verlenen'.²⁸⁰ In het Wetboek van Strafvordering wordt om technische redenen gesproken over raadsman. In dit rapport is ervoor gekozen om dichter bij de tekst van de richtlijn te blijven en wordt de term advocaat gehanteerd.

²⁷⁶ Art. 1 richtlijn 2013/48/EU. Zie ook overweging 12.

²⁷⁷ Art. 2 richtlijn 2013/48/EU.

²⁷⁸ Art. 2 lid 2 richtlijn 2013/48/EU.

²⁷⁹ Art. 2 lid 4 sub b richtlijn 2013/48/EU.

²⁸⁰ Zie overweging 15 richtlijn 2013/48/EU.

a. Het recht op toegang tot een advocaat

Verdachte heeft recht op toegang tot een advocaat.²⁸¹

- voorafgaand aan een verhoor (consultatiebijstand);
- wanneer onderzoeks- of andere handelingen worden verricht in het kader van de bewijsgraving;²⁸²
- zo spoedig mogelijk na vrijheidsbeneming;
- binnen een redelijke termijn voordat hij voor de rechtbank moeten verschijnen.

Lidstaten dienen ervoor te zorgen dat verdachten zonder onnodig uitstel toegang krijgen tot een advocaat. In elk geval dient er toegang te zijn tot een advocaat tijdens de strafprocedure voor een rechtbank.²⁸³ Bij de uitvoering van deze richtlijn dient rekening te worden gehouden met de bepalingen van richtlijn 2012/13/EU, die voorschrijft dat verdachten onverwijld informatie krijgen over het recht op toegang tot een advocaat.²⁸⁴ Hierbij zijn lidstaten verplicht algemene informatie ter beschikking te stellen om verdachten te helpen bij het vinden van een advocaat.²⁸⁵

*Vertrouwelijkheid communicatie*²⁸⁶

Het recht op toegang tot een advocaat omvat een aantal elementen. Het eerste is om in vertrouwen – onder vier ogen – met elkaar te kunnen communiceren.²⁸⁷ Het vertrouwelijke karakter van de communicatie met de advocaat is van essentieel belang voor de daadwerkelijke uitoefening van het recht op verdediging en dient daarom ook te allen tijde gewaarborgd te zijn.²⁸⁸ De vertrouwelijkheid van de communicatie ziet niet enkel op ontmoetingen in persoon, maar tevens op briefwisselingen, telefoongesprekken en alle andere vormen van communicatie die volgens het nationale recht zijn toegestaan.²⁸⁹

*Bijstand tijdens een verhoor (verhoorbijstand)*²⁹⁰

Advocaten moeten aanwezig kunnen zijn bij het verhoor en daar ook daadwerkelijk aan kunnen deelnemen.²⁹¹ Hierbij dienen de nationale procedures te worden gevolgd, maar deze procedures mogen de essentie van het recht op bijstand niet tenietdoen.²⁹² Van de aanwezigheid dient een aantekening te worden gemaakt conform het nationale recht.²⁹³

Afstand van het recht op een advocaat

De richtlijn eist dat er in begrijpelijke bewoordingen – mondeling of schriftelijk – duidelijke en toereikende informatie wordt gegeven over de inhoud van het recht op een advocaat en tevens over de mogelijke gevolgen van het doen van afstand van dat recht.²⁹⁴ Afstand doen van het recht op een advocaat kan alleen als dit vrijwillig en ondubbelzinnig geschiedt.²⁹⁵ Er kan mondeling of schriftelijk afstand worden gedaan, mits er geregistreerd wordt dat dit is gebeurd en te allen tijde de mogelijkheid bestaat om deze beslissing te herroepen.²⁹⁶

Uitzonderlijke omstandigheden

In zeer uitzonderlijke gevallen kunnen de lidstaten in de fase van het voorbereidende onderzoek tijdelijk afwijken van de verplichting om zonder onnodig uitstel na vrijheidsbeneming te voorzien in het recht op toegang tot een advocaat. Dit kan wanneer de geografische afstand tussen de verdachte enerzijds en de advocaat anderzijds het onmogelijk maakt om dit recht onverwijld na vrijheidsbeneming te kunnen uitoefenen.²⁹⁷ Daarnaast is het – wederom in de voorbereidingsfase – toegestaan om tijdelijk af te wijken van het recht op een advocaat wanneer dit (a) dwingend nodig is om ernstige negatieve gevolgen voor het leven, de vrijheid of fysieke integriteit van een persoon te voorkomen of (b) wanneer onmiddellijk optreden door de autoriteiten nodig is om te voorkomen dat substantiële schade wordt toegebracht aan de strafprocedure.²⁹⁸

281 Art. 3 lid 2 richtlijn 2013/48/EU.

282 Zoals (meervoudige) confrontaties en reconstructies van de plaats delict, zie art. 3 lid 3 sub c richtlijn 2013/48/EU.

283 Zie overweging 19 richtlijn 2013/48/EU.

284 Zie overweging 14 richtlijn 2013/48/EU.

285 Art. 3 lid 4 richtlijn 2013/48/EU.

286 Art. 3 lid 3 sub a richtlijn 2013/48/EU.

287 Zie overweging 22 en 33 richtlijn 2013/48/EU en art. 3 lid 3 sub a richtlijn 2013/48/EU.

288 Art. 4 en overweging 33 richtlijn 2013/48/EU.

289 Art. 4 richtlijn 2013/48/EU.

290 Art. 3 lid 3 sub b richtlijn 2013/48/EU.

291 Zie overweging 25 richtlijn 2013/48/EU.

292 Zie overweging 25 richtlijn 2013/48/EU.

293 Art. 3 lid 3 sub b richtlijn 2013/48/EU. Zie ook overweging 25.

294 Art. 9 lid 1 richtlijn 2013/48/EU.

295 Art. 9 lid 1 sub b richtlijn 2013/48/EU.

296 Art. 9 lid 2 en 3 richtlijn 2013/48/EU.

297 Art. 3 lid 5 richtlijn 2013/48/EU.

298 Art. 3 lid 6 richtlijn 2013/48/EU.

Hierbij is het van belang dat tijdelijke afwijkingen niet verder mogen gaan dan strikt noodzakelijk, een beperkte geldigheidsduur moeten hebben, niet uitsluitend gebaseerd mogen worden op het type strafbaar feit of de ernst ervan en geen afbreuk mogen doen aan het globale eerlijke verloop van de procedure.²⁹⁹ Bovendien kunnen tijdelijke afwijkingen alleen worden toegestaan als de beslissing op individuele basis is genomen, behoorlijk is gemotiveerd en openstaat voor rechterlijke toetsing.³⁰⁰

b. Het recht om een derde op de hoogte te brengen van de vrijheidsbeneming en met hen te communiceren³⁰¹

Verdachten of veroordeelden moeten – zonder onnodig uitstel – minstens één persoon op de hoogte kunnen stellen van hun vrijheidsbeneming.³⁰² Voor minderjarigen geldt dat de persoon die ouderlijke verantwoordelijkheid draagt voor het kind zo snel mogelijk wordt ingelicht over de vrijheidsbeneming en de reden daarvan. Dit lijkt enkel uitzondering wanneer het niet in het belang van het kind is om die persoon in te lichten. Als deze uitzonderingssituatie aan de orde is dan dient een andere volwassene op de hoogte te worden gebracht³⁰³ en met het kind te kunnen communiceren, zoals een (ander) familielid.³⁰⁴ Lidstaten kunnen hiervan tijdelijk afwijken met het oog op dwingende of proportionele operationele vereisten.³⁰⁵ Daarvan kan sprake zijn in dezelfde gevallen als die waarin kan worden afgeweken van het recht op een advocaat, te weten wanneer het (a) dwingend nodig is om ernstige negatieve gevolgen voor het leven, de vrijheid of fysieke integriteit van een persoon te voorkomen of (b) wanneer onmiddellijk optreden door de autoriteiten nodig is om te voorkomen dat substantiële schade wordt toegebracht aan de strafprocedure.³⁰⁶ Wanneer de verdachte minderjarig is en er wordt afgeweken van het uitgangspunt dat de ouders of andere personen van de vrijheidsbeneming op de hoogte worden gesteld dan dient de autoriteit die belast is met de bescherming en het welzijn van kinderen met spoed op de hoogte te worden gesteld van de vrijheidsbeneming.³⁰⁷ Hierbij is het van belang dat afwijkingen niet verder mogen gaan dan strikt noodzakelijk, een beperkte geldigheidsduur moeten hebben, niet uitsluitend gebaseerd mogen worden op de soort of de ernst van het feit en geen afbreuk mogen doen aan het globale eerlijke verloop van de procedure.³⁰⁸ Bovendien kunnen tijdelijke afwijkingen alleen worden toegestaan als de beslissing op individuele basis is genomen door een rechterlijke instantie of een andere bevoegde autoriteit, op voorwaarde dat er een mogelijkheid bestaat om het besluit te laten toetsen door de rechter.³⁰⁹

Ten aanzien van het recht op een advocaat in een procedure ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel geldt dat deze nagenoeg gelijk is aan hierboven de geschetste situatie.³¹⁰ Vermeldenswaardig is dat de lidstaat die uitvoering geeft aan het Europese aanhoudingsbevel de plicht heeft om de aangehouden persoon zo snel mogelijk te informeren over het feit dat hij het recht heeft om een advocaat aan te wijzen in de lidstaat die het bevel heeft uitgevaardigd. Tevens is deze lidstaat verplicht om hulp te verlenen bij het vinden van een advocaat.³¹¹

Verdachten wier vrijheid is ontnomen, hebben het recht om met ten minste één persoon te communiceren. Dit recht kan enkel worden ingeperkt of uitgesteld op grond van dwingende of proportionele operationele vereisten.³¹²

c. Het recht op communicatie met de consulaire autoriteiten³¹³

Personen die geen onderdaan zijn van de lidstaat waar zij van hun vrijheid zijn ontnomen, hebben het recht om de consulaire autoriteiten van de lidstaat waarvan zij de nationaliteit hebben op de hoogte te stellen van hun vrijheidsbeneming en met hen te communiceren.³¹⁴

299 Art. 8 lid 1 richtlijn 2013/48/EU.

300 Art. 8 lid 2 richtlijn 2013/48/EU.

301 Zie art. 5 en 6 richtlijn 2013/48/EU.

302 Art. 5 lid 1 richtlijn 2013/48/EU.

303 Art. 5 lid 2 richtlijn 2013/48/EU.

304 Zie overweging 35 en 36 richtlijn 2013/48/EU.

305 Zie overweging 36 richtlijn 2013/48/EU.

306 Art. 5 lid 3 richtlijn 2013/48/EU.

307 Art. 5 lid 4 richtlijn 2013/48/EU.

308 Art. 8 lid 1 richtlijn 2013/48/EU.

309 Art. 8 lid 3 richtlijn 2013/48/EU.

310 Art. 10 richtlijn 2013/48/EU.

311 Art. 10 lid 4 en 5 richtlijn 2013/48/EU.

312 Art. 6 richtlijn 2013/48/EU.

313 Art. 7 richtlijn 2013/48/EU.

314 Art. 7 lid 1 en 2 richtlijn 2013/48/EU. Zie ook overweging 37 richtlijn 2013/48/EU. Indien verdachten twee of meer nationaliteiten hebben, kunnen zij kiezen welke consulaire autoriteiten op de hoogte moeten worden gebracht en met welke consulaire autoriteiten zij wensen te communiceren.

Zij hebben het recht om door hun consulaire autoriteiten te worden bezocht, contact met hen te onderhouden en met hen te corresponderen. Ook mogen zij zich in rechte laten vertegenwoordigen door hun consulaire autoriteiten als zij dat wensen.³¹⁵

Minderjarigen

Ten aanzien van minderjarigen bevat de richtlijn een paar specifieke bepalingen die hierboven reeds zijn vermeld. Voorts is van belang dat in de overwegingen van deze richtlijn wordt gesteld dat de bepalingen van de richtlijn ertoe dienen om de bescherming van de rechten van kinderen te bevorderen en dat er rekening wordt gehouden met de *Guidelines for child-friendly justice* van de Raad van Europa.³¹⁶

V.2 De status van de richtlijn in Nederland

Op 19 februari 2015 is het wetsvoorstel 'Implementatie van richtlijn 2013/48/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 oktober 2013 betreffende het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures en in procedures ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel en het recht om een derde op de hoogte te laten brengen vanaf de vrijheidsbeneming en om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren tijdens de vrijheidsbeneming (PbEU L294)' ingediend. De Tweede Kamer heeft het voorstel op 31 mei 2016 met algemene stemmen aangenomen. Het voorbereidend onderzoek door de Eerste Kamercommissie voor Veiligheid en Justitie vond plaats op 12 juli 2016.³¹⁷

V.3 Geldende regels en beleid inzake het recht op toegang tot een advocaat, het recht om een derde op de hoogte te laten stellen vanaf de vrijheidsbeneming en het recht om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren in Nederland

Verdachten hebben in Nederland het recht op bijstand van een advocaat. Tot aan de Salduz-uitspraak³¹⁸ bestond dat recht niet onmiddellijk na aanhouding: het recht om voorafgaand aan een politieverhoor een advocaat te consulteren of deze bij het verhoor aanwezig te laten zijn, bestond toen nog niet. Dit recht is nadien wel in beleid vastgelegd, maar nog niet in wetgeving. Als het wetsvoorstel ter implementatie van de richtlijn door de Eerste Kamer wordt aangenomen, brengt deze derhalve een aantal belangrijke wijzigingen met zich mee.

Hieronder volgt eerst een overzicht van de huidige Nederlandse wet- en regelgeving inzake het recht op een advocaat, het recht om een derde op de hoogte te brengen van de vrijheidsbeneming en met hen te communiceren en het recht op contact met consulaire autoriteiten (par. V.3.1). De wijzigingen die zijn voorgesteld worden apart toegelicht (par. V.3.2).

³¹⁵ Art. 7 lid 2 richtlijn 2013/48/EU.

³¹⁶ Zie overweging 55 richtlijn 2013/48/EU.

³¹⁷ De schriftelijke voorbereiding vindt gezamenlijk plaats met het wetsvoorstel 34.159: 'Aanvulling van bepalingen over de verdachte, de raadsman en enkele dwangmiddelen'.

³¹⁸ EHRM-arrest EHRM 27 november 2008, 36391/02 (Salduz t. Turkije).

V.3.1 Huidige regels en beleid

a. Het recht op rechtsbijstand:³¹⁹

Consultatiebijstand en verhoorbijstand

Op dit moment is het recht op consultatiebijstand (bijstand voorafgaand aan het verhoor) nog niet wettelijk vastgelegd.³²⁰ Bij wet is geregeld dat de verdachte die in het kader van een in verzekeringstelling wordt voorgeleid zich mag laten bijstaan door een advocaat, maar voorzieningen daarvoor hoefden niet van overheidswege te worden getroffen.³²¹ In de praktijk werd in de regel pas na afloop van het politieverhoor en na een bevel tot in verzekeringstelling rechtsbijstand verleend aan de verdachte van een strafbaar feit waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan.³²²

Na de Salduz-uitspraak van het EHRM, het arrest van de Hoge Raad van 30 juni 2009³²³ en de daarop gebaseerde Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor (hierna: de Aanwijzing)³²⁴ is er in deze praktijk een grote verandering gekomen. In de Aanwijzing is vastgelegd dat een verdachte het recht heeft op consultatie met een advocaat voorafgaand aan het politieverhoor.³²⁵ Deze consultatie- en verhoorbijstand geldt alleen voor aangehouden verdachten.³²⁶ Volgens de Aanwijzing is de politie verplicht minderjarigen te wijzen op het recht om voorafgaand aan het eerste inhoudelijke verhoor een advocaat te raadplegen (consultatiebijstand).³²⁷ Deze wordt toegewezen op grond van de zogenaamde piketregeling.³²⁸ Het is ook mogelijk een eigen advocaat te kiezen.³²⁹ De Aanwijzing bepaalt dat dan wel voldoende gegevens van deze advocaat moeten worden verstrekt om deze te kunnen oproepen. Bovendien moet deze advocaat door de aangehouden verdachte zelf betaald worden. De piketcentrales zijn geopend van 07:00 uur tot 20:00 uur.³³⁰ Buiten die tijden worden in principe geen advocaten opgeroepen voor consultatiebijstand. Bij aankomst krijgt de verdachte een half uur om (vertrouwelijk) zijn advocaat te consulteren. De Aanwijzing maakt een onderscheid in A-, B- en C-zaken, afhankelijk van de zwaarte van het strafbare feit. Voor A- en B-zaken geldt dat consultatiebijstand altijd in persoon moet geschieden en dat deze kosteloos is. Voor C-zaken kan worden volstaan met telefonisch overleg, tenzij dit niet wenselijk is. De verdachte krijgt maximaal twee keer de kans om in contact te komen met zijn - zelfgekozen - advocaat. De advocaat heeft twee uur de tijd om te verschijnen. Als de advocaat niet binnen twee uur verschijnt dan beslist in A-zaken de officier van justitie of met het verhoor kan worden aangevangen. In B-zaken is dat de hulpofficier van justitie. In C-zaken hoeft na twee uur niet langer te worden gewacht met het verhoor.

Minderjarigen hebben naast consultatiebijstand ook recht op zogenaamde verhoorbijstand.³³¹ Dit kan of door een advocaat of een andere vertrouwenspersoon worden verleend. Dit geldt voor alle verhoren, niet enkel het eerste verhoor. De politie dient de minderjarige te wijzen op dit recht. Het verdient volgens de Aanwijzing de voorkeur dat minderjarigen door hun advocaat worden bijgestaan tijdens het verhoor, maar de minderjarige mag ook kiezen voor een vertrouwenspersoon. De vertrouwenspersoon mag het verhoor uitsluitend bijwonen als de minderjarige verdachte daarom heeft verzocht.³³²

Tijdens het verhoor dient de advocaat zich terughoudend op te stellen. Voor de vertrouwenspersoon geldt dat hij het verhoor niet mag onderbreken en geen contact mag maken met de verdachte. Advocaten en vertrouwenspersonen die het verhoor verstoren kunnen worden verwijderd naar aanleiding van telefonisch overleg met de officier van justitie.

319 Hiermee wordt bedoeld recht op toegang tot rechtsbijstand van een advocaat, niet tot gefinancierde rechtsbijstand.

320 In art. 41 Sv is vastgelegd dat een raadsman wordt toegevoegd wanneer de bewaring of gevangenneming van de verdachte is bevolen of gevorderd, wanneer er hoger beroep is ingesteld in een zaak waarin de voorlopige hechtenis van de verdachte is bevolen.

321 Art. 28 lid 1 Sv en art. 57 lid 2 Sv.

322 *Kamerstukken II* 2014-15, 34 157, nr. 3, p. 14.

323 HR 30 juni 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH3079.

324 Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor, stc. 2010, 4003.

325 Tenzij anders vermeld is de informatie in deze paragraaf ontleend aan deze Aanwijzing.

326 HR 9 november 2010, ECLI:NL:HR:2010:BN7727 en HR 11 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA2555.

327 Aanleiding voor het introduceren van deze vorm van consultatiebijstand vormde het EHRM-arrest EHRM 27 november 2008, 36391/02 (*Salduz t. Turkije*).

328 Op grond van beleid van de Raad voor de Rechtsbijstand krijgen advocaten een vergoeding voor verleende consultatie- en verhoorbijstand.

329 Art. 38 lid 1 en 2 Sv.

330 Meldingen die na 20:00 binnenkomen worden om 07:00 doorgegeven.

331 HR 30 juni 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH3079, r.o. 2.6. Inmiddels geldt deze verhoorbijstand ook voor meerderjarigen, zie HR 22 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3608 en de beleidsbrief van het College van Procureurs-Generaal van het Openbaar Ministerie d.d. 10 februari 2016 betreffende 'Raadsman bij verhoor per 1 maart 2016'.

332 De vertrouwenspersoon dient eveneens aanwezig te zijn binnen twee uur nadat die is opgeroepen. Is de vertrouwenspersoon de Nederlandse taal niet machtig dan behoeft niet gezorgd te worden voor een tolk. Als vertrouwenspersoon mag optreden een persoon die meerderjarig is, behoort tot de directe kring van de verdachte en evident niet bij het strafbare feit is betrokken.

ZSM

Het Openbaar Ministerie hanteert sinds 2011 de ZSM-werkwijze. In die nieuwe aanpak werken meerdere ketenpartners met elkaar samen om het afdoeningsproces te versnellen. Zoals eerder aangegeven werken het Openbaar Ministerie, de politie, Reclassering, de Raad voor de Kinderbescherming en Slachtofferhulp Nederland in de ZSM-werkwijze nauw samen.³³³ Het gaat daarbij om relatief eenvoudige zaken, waarbij er een Justitieel Casus Overleg wordt gehouden als er niet binnen zeven dagen een beslissing wordt genomen over de vervolgstappen. De wijze waarop zaken kunnen worden afgedaan staat beschreven in de Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten.³³⁴ Advocaten zijn niet standaard partij bij de multidisciplinaire ZSM-procedure.

Afstand doen van consultatie- en verhoorbijstand

De hoofdregel is dat het bij A-zaken niet mogelijk is om afstand te doen van consultatiebijstand. Bij B- en C-zaken kan dit in principe wel. Voor minderjarigen gelden uitzonderingen:

- voor minderjarigen tussen de twaalf en vijftien jaar die worden verdacht van een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan, geldt dat zij geen afstand kunnen doen van het recht op consultatiebijstand;
- voor minderjarigen van zestien en zeventien jaar geldt dat zij geen afstand kunnen doen van het recht op consultatiebijstand als het gaat om een A-zaak. Bij B-zaken kunnen zij wel afstand doen van zowel consultatie- als verhoorbijstand;
- voor minderjarigen tussen de twaalf en zeventien jaar geldt dat zij afstand kunnen doen van zowel consultatie- als verhoorbijstand als het gaat om een C-zaak.

Het doen van afstand van consultatiebijstand wordt tevens beschouwd als het doen van afstand van het recht op verhoorbijstand. De opsporingsambtenaar dient dit expliciet te melden aan de verdachte die afstand doet van consultatiebijstand. Afstand doen van een advocaat betekent niet automatisch dat ook afstand wordt gedaan van bijstand van een vertrouwenspersoon. Van bijstand van een vertrouwenspersoon kan evenwel ook afstand worden gedaan. De persoon die afstand heeft gedaan in een B-zaak, kan daar later op terugkomen.³³⁵ De rechtbank Amsterdam oordeelde in 2009 dat een minderjarige verdachte geen afstand kan doen van zijn recht op consultatie omdat de minderjarige zijn positie minder goed kan overzien en eerder bezwijkt onder de druk.³³⁶ Later is door het Hof Amsterdam meermaals geoordeeld dat een minderjarige verdacht slechts afstand kan doen van het recht op een advocaat voorafgaand aan en tijdens het politieverhoor, indien de minderjarige in staat moet worden geacht de betekenis van die rechten te begrijpen en de consequenties van afstand te overzien.³³⁷ De rechtbank Haarlem voegde hier nog aan toe dat de verbalisant zich hiervan dient te vergewissen.³³⁸

Bijzondere gevallen

De Aanwijzing vermeldt nog een aantal regels voor bijzondere gevallen. Hier wordt volstaan met de opmerking dat die bijzondere gevallen zien op noodgevallen, spontaan verklarende verdachten, nieuwe verdenkingen tijdens het verhoor, het opnieuw aanhouden van een eerdere in vrijheid gestelde verdachte, een verdachte die terugkomt op het doen van afstand en het lichten van een reeds gedetineerde verdachte.

Registratie

Van het feit dat de mededelingen inzake het recht op bijstand zijn gedaan, wordt melding gemaakt. Ook eventuele reacties en de wens om afstand te doen worden geregistreerd. De hulpofficier van justitie aan wie de verdachte wordt voorgeleid, dient te controleren of de mededelingen zijn gedaan. Ook van deze verificatie wordt melding gemaakt.

Deskundigheidsvereisten in jeugdstrafzaken

Sinds 1 juli 2013 geldt het zogenaamde minderjarigenstrafpiket. Ten aanzien van rechtsbijstand aan minderjarigen wordt extra specialistische kennis vereist. De Raad heeft afzonderlijke deskundigheidsvereisten opgenomen voor een aantal rechtsgebieden, waaronder het jeugdstrafrecht.³³⁹

³³³ <https://www.om.nl/vaste-onderdelen/zoeken/@24445/factsheet-zsm/>, laatstelijk geraadpleegd op 13 juli 2016.

³³⁴ Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, Stc. 2014, 8284.

³³⁵ In dit kader wordt ook verwezen naar art. 28 Sv.

³³⁶ ECLI:NL:RBAMS:2009:BK4115, r.o. 3.3.

³³⁷ ECLI:NL:GHAMS:B08217, ECLI:NL:GHAMS:B08219, ECLI:NL:GHAMS:B08221 en ECLI:NL:GHAMS:B08230.

³³⁸ ECLI:NL:RBHAA:2009:BK3403.

³³⁹ Art. 6a, 6b en 6h Inschrijvingsvoorwaarden Advocatuur 2014 jo. Art. 15 lid 1 sub b Wet op de rechtsbijstand.

b. Het recht om een derde op de hoogte te brengen van de vrijheidsbeneming en met hen te communiceren

Een derde dient op de hoogte te worden gesteld van de vrijheidsbeneming. In het geval van minderjarigen worden de wettelijk vertegenwoordigers zo snel mogelijk geïnformeerd, zonder dat het kind hierom hoeft te verzoeken.³⁴⁰

c. het recht op communicatie met de consulaire autoriteiten

Op grond van het Verdrag van Wenen inzake consulaire betrekkingen hebben verdachten die onderdaan zijn van een andere Staat het recht om te communiceren met de consulaire autoriteiten van die Staat.³⁴¹ Een verschil met de richtlijn is dat het Verdrag van Wenen rechten toekent aan de consulaire autoriteiten, terwijl de richtlijn dit recht expliciet toekent aan de verdachte.³⁴²

V.3.2 Voorgestelde wijzigingen

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de voorgestelde wijzigingen ter implementatie van de richtlijn 2013/48/EU.

Ten aanzien van het recht op een advocaat

Er wordt een wettelijke basis geïntroduceerd voor consultatiebijstand. Tevens wordt er een wettelijke basis gecreëerd voor de aanwezigheid van de advocaat tijdens het verhoor. Dit recht zal gelden voor eenieder die verdacht wordt van het plegen van een strafbaar feit, ongeacht of deze persoon is aangehouden of niet. Alleen in die gevallen waarin de verdachte is aangehouden en zijn vrijheid dus is ontnomen, is de Staat verplicht om ervoor te zorgen dat de verdachte dit recht kan uitoefenen.³⁴³

Voor de verdachte die is aangehouden, wordt een advocaat geregeld, tenzij het gaat om een kleine overtreding.³⁴⁴ In dat geval mag de verdachte zelf een advocaat oproepen.³⁴⁵ Ambtshalve toevoeging vindt alleen plaats als de officier van justitie een taakstraf oplegt van meer dan 32 uur of een boete van meer dan €200. Dat betekent een verhoogde drempel voor toevoeging van een advocaat, van 20 uur naar 32 uur en van €115 naar €200.³⁴⁶ De advocaat dient binnen twee uur aanwezig te zijn.³⁴⁷ De verdachte die is aangehouden heeft het recht om een half uur te consulteren met zijn advocaat, voorafgaand aan het verhoor. Deze termijn kan op verzoek van de verdachte of zijn advocaat met een half uur worden verlengd als het belang van het onderzoek zich daar niet tegen verzet en de hulpofficier daar toestemming voor geeft.³⁴⁸ Hiervan kan slechts afstand worden gedaan nadat de verdachte over de gevolgen daarvan is ingelicht door een advocaat.³⁴⁹ De advocaat van de verdachte krijgt het recht om, op verzoek van de verdachte, aanwezig te zijn en deel te nemen aan de verhoren.³⁵⁰ Het verhoor kan onderbroken worden voor onderling overleg, maar een onderbreking mag de voortgang van het verhoor niet verstoren. Van de aanwezigheid van de advocaat wordt een aantekening gemaakt in het proces-verbaal.³⁵¹ Woont de advocaat het verhoor niet bij dan kan de verdachte verzoeken om onderbreking voor overleg. Hiertoe wordt hij zoveel mogelijk in de gelegenheid gesteld.³⁵² Een afwijzing van een dergelijk verzoek wordt gemotiveerd weergegeven in het proces-verbaal.³⁵³ Secundaire regelgeving zal voorzien in richtlijnen aangaande de manier waarop de advocaat deelneemt aan het verhoor.³⁵⁴ Het recht op consultatie- en verhoorbijstand kan in het belang van het onderzoek bij uitzondering, en met toestemming van de officier van justitie, worden ingeperkt.³⁵⁵ Voorts wordt er een wettelijke basis gecreëerd voor het doen van afstand van het recht op een advocaat.³⁵⁶ De verdachte moet

340 Art. 27 lid 1 ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en andere opsporingsambtenaren.

341 Art. 36 Verdrag van Wenen inzake consulaire betrekkingen.

342 Een nadere uitwerking van deze regeling zou te vinden zijn in een instructie van het Openbaar Ministerie, zie Kamerstukken II 2014-15 34 157, nr. 3, p. 50. Deze instructie blijkt niet vrij toegankelijk.

343 Kamerstukken II 2014-15 34 157, nr. 3, p. 20.

344 De Raad voor de Rechtsbijstand wijst een advocaat aan, waarbij de verdachte een voorkeur kan doorgeven.

345 Concept art. 28b Sv.

346 Concept art. 491 Sv.

347 Concept art. 28b lid 4 Sv.

348 Concept art. 28c lid 1 Sv.

349 Concept art. 28c lid 2 Sv.

350 Concept art. 28d Sv.

351 Concept art. 28d lid 1 Sv.

352 Concept art. 28d lid 2 Sv.

353 Concept art. 28d lid 3 Sv.

354 Concept art. 28d lid 4 Sv.

355 Concept art. 28e Sv.

356 Concept art. 28a lid 1 Sv.

door de opsporingsambtenaar gewezen worden op de mogelijke gevolgen van het doen van afstand van een advocaat en op het feit dat het recht op elk moment weer kan worden herroepen.³⁵⁷ Personen die verdacht worden van een feit waar meer dan twaalf jaar gevangenisstraf op staat en kwetsbare personen kunnen geen afstand doen van het recht op consultatiebijstand, maar wel van het recht op verhoorbijstand.³⁵⁸ Het wetsvoorstel bevat geen regels over de bijstand van een vertrouwenspersoon tijdens het verhoor.

De hulpofficier stelt de ouders of voogd van een minderjarige verdachte zo spoedig mogelijk in kennis van de vrijheidsbeneming van de minderjarige. Indien dit wordt uitgesteld wordt de Raad voor de Kinderbescherming ingelicht.³⁵⁹

Ten aanzien van het recht om een derde op de hoogte te brengen van de vrijheidsbeneming en met die derde te communiceren

De hulpofficier van justitie brengt een door de verdachte aangewezen persoon op de hoogte van de vrijheidsbeneming.³⁶⁰ Voor minderjarigen geldt nog steeds dat de wettelijk vertegenwoordiger zo snel mogelijk geïnformeerd wordt. Uitzonderingen kunnen worden gemaakt als dit noodzakelijk is in het belang van het onderzoek.³⁶¹ Wanneer van deze uitzondering gebruik wordt gemaakt wordt de Raad van de Kinderbescherming op de hoogte gebracht.³⁶²

Ten aanzien van: het recht op communicatie met de consulaire autoriteiten

Het recht op contact met de consulaire autoriteiten bestaat thans al en is gebaseerd op het Verdrag van Wenen inzake consulaire betrekkingen. Om technische redenen wordt van de gelegenheid gebruik gemaakt om dit recht te verankeren in het nieuwe artikel 27e lid 2 Sv.

V.4 De praktijk over het recht op toegang tot een advocaat, het recht op een derde op de hoogte te (laten) stellen vanaf de vrijheidsbeneming en het recht om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren (interviews)

Ook ten aanzien van het recht op een advocaat lijkt er geen verschil te bestaan in de manier waarop het geregeld is voor enerzijds minderjarigen mét en anderzijds minderjarigen zonder de Nederlandse nationaliteit. Uit de interviews die zijn gehouden, is een aantal mogelijke knelpunten naar voren gebracht, waar hieronder nader op zal worden ingegaan.

Vertrouwelijkheid communicatie

Zoals eerder is opgemerkt in het hoofdstuk over het recht op vertolking en vertaling komt het soms voor dat de tolk die aanwezig is bij de verhoren eveneens de tolk is die aanwezig is bij het vertrouwelijke 'gesprek onder vier ogen' tussen de minderjarige verdachte en zijn advocaat. De vraag is gerechtvaardigd of hiermee de vertrouwelijkheid van deze gesprekken wel voldoende gewaarborgd is.

Los van dit mogelijke knelpunt komt uit sommige interviews naar voren dat de vertrouwelijkheid voor het overige goed is geborgd, terwijl andere respondenten aangeven dat dit niet altijd het geval is. De respondenten die verklaard hebben dat de vertrouwelijkheid niet altijd verzekerd is, wijzen erop dat er niet altijd een kamer is waar overleg (zoals consultatiebijstand) met de minderjarige verdachte kan plaatsvinden, waardoor het voor komt dat de advocaat genoodzaakt is om bij de verdachte in de cel te gaan zitten om het overleg te voeren. Het wordt onwenselijk genoemd om een gesprek met een minderjarige verdachte in deze setting te moeten voeren. Over de accommodatie bij de rechtbanken wordt eveneens geklaagd dat deze niet in voldoende mate de vertrouwelijkheid van het te voeren gesprek garanderen.

357 Concept art. 28a lid 2 Sv.

358 Concept art. 28b lid 1 Sv jo. art. 488c Sv.

359 Concept art. 488b Sv.

360 Concept art. 27e Sv.

361 Concept art. 488b lid 1 Sv.

362 Concept art. 488b lid 2 Sv.

Een ander punt dat door de respondenten is genoemd, is de aanwezigheid van ouders bij een gesprek met de advocaat. Meerdere advocaten geven aan dat minderjarigen niet altijd in staat zijn vrijuit te spreken wanneer een of beide ouders aanwezig is. Dit probleem wordt ook door een tolk waargenomen.

Advocaat voldoende in staat werk te doen?

Een advocaat merkt op dat de consultatiebijstand van een half uur erg kort is. Dit geldt al helemaal wanneer het gesprek vertolkt moet worden. Door deze extra schakel gaat veel tijd verloren die anders besteed had kunnen worden aan het geven of vragen van aanvullende informatie aan de minderjarige verdachte. Voor het stellen van persoonlijke vragen en het winnen van vertrouwen binnen het korte tijdsbestek, is geen tijd meer over.

Vanuit de hoek van de tolken wordt aangegeven dat er een groot verschil in kwaliteit bestaat tussen advocaten. De ene advocaat kan veel beter met minderjarigen omgaan dan de andere. Een rechter merkt op dat advocaten er “doorgaans veel werk van maken” en dat advocaten derhalve voldoende tijd besteden aan de zaak. Eén rechter geeft aan dat advocaten soms behoorlijke kennis van het (kinder)strafprocesrecht ontberen.

V.5 Positieve- en aandachtspunten ten aanzien van het recht op toegang tot een advocaat, het recht om een derde op de hoogte te laten stellen vanaf de vrijheidsbeneming en het recht om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren voor niet-Nederlandse minderjarige verdachten

De richtlijn 2013/48/EU over het recht op toegang tot een advocaat, het recht om een derde op de hoogte te laten stellen vanaf de vrijheidsbeneming en het recht om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren dient per 16 november 2016 te zijn geïmplementeerd. Het wetsvoorstel ter implementatie van deze regeling ligt thans bij de Eerste Kamer. Hierboven zijn de voorgestelde wetswijzigingen reeds besproken. Voor minderjarigen is sinds de Saldz-uitspraak van het EHRM en de interpretatie van die uitspraak door de Hoge Raad reeds consultatie- en verhoorbijstand geregeld in het beleid. Hiermee liep de praktijk al vooruit op wetswijzigingen die nog zouden worden doorgevoerd. De voorgestelde wettelijke wijzigingen zijn grotendeels een codificatie van dit reeds gewijzigde beleid.

Uit de interviews komt het beeld naar voren dat het recht op een advocaat als heel vanzelfsprekend wordt beschouwd. Deze gerapporteerde vanzelfsprekendheid getuigt van het bewustzijn onder professionals dat bijstand van een advocaat onontbeerlijk is voor een goede verdediging. Ook ten aanzien van de rechten uit deze richtlijn is geen verschil in behandeling geconstateerd op grond van het al dan niet hebben van de Nederlandse nationaliteit. Hetgeen in de interviews niet heel duidelijk naar voren is gekomen, maar wat wel een belangrijk knelpunt is, is dat de advocaat in Nederland niet standaard wordt betrokken bij de ZSM-werkwijze. Minderjarige verdachten krijgen in deze fase niet altijd rechtsbijstand van een advocaat, terwijl zij daar conform de richtlijn wel recht op hebben. Hieronder volgen op dit onderwerp de positieve punten en een aantal aandachtspunten.

Positieve punten

Vanzelfsprekendheid

Uit de interviews komt sterk naar voren dat het recht op toegang tot een advocaat zo vanzelfsprekend is dat daarover eigenlijk niet echt hoeft te worden gesproken. Dit is een positieve bevinding nu het vooral voor minderjarigen belangrijk is dat zij kunnen worden bijgestaan door een deskundig rechtsbijstandverlener. Het belang van deskundige bijstand voor minderjarige verdachten wordt verder bevestigd door het feit dat voor het verlenen aan rechtsbijstand aan minderjarigen in het strafproces sinds 2013 afzonderlijke deskundigheidsvereisten worden gesteld.

Consultatiebijstand: afstand

De consultatiebijstand van minderjarigen geldt altijd en daarvan kan slechts in bepaalde gevallen afstand worden gedaan. De richtlijn schrijft voor: “Onverminderd de bij het nationale recht voorgeschreven aanwezigheid of bijstand van een advocaat, zorgen de lidstaten ervoor dat, met betrekking tot afstand van een in de artikelen 3 en 10 bedoeld recht: a) de verdachte of beklaagde

mondeling of schriftelijk duidelijke en toereikende informatie in eenvoudige en begrijpelijke bewoordingen is gegeven over de inhoud van het betrokken recht en over de mogelijke gevolgen van het afstand doen daarvan, en b) deze vrijwillig en ondubbelzinnig geschiedt". Het is positief dat Nederland verdergaat, door het afstand doen door minderjarigen in zaken waarin het gaat om een zwaarder delict onmogelijk te maken.

Aandachtspunten

Advocaat bij buitengerechtelijke afdoening

Sommige zaken kunnen buitengerechtelijk worden afgedaan bij het Openbaar Ministerie, zoals de HALT-afdoening. De minderjarige heeft in Nederland dan geen recht op ambtshalve toevoeging van een advocaat.³⁶³ Ambtshalve toevoeging van een advocaat vindt pas plaats als de officier van justitie een taakstraf oplegt van meer dan 20 uur of een boete van meer dan €115. Er is zelfs voorgesteld deze drempel te verhogen door: pas bij een taakstraf van 32 uur of een boete van meer dan €200 wordt ambtshalve een advocaat toegevoegd. Wel staat het de minderjarige vrij in die situatie zelf een advocaat in te schakelen. De vraag is echter of de minderjarige hiervan op de hoogte is? Als de minderjarige al een advocaat heeft dan dient die advocaat op de hoogte te moeten worden gesteld, maar dat blijkt niet altijd te gebeuren. Overleg met een advocaat kan ook in het geval van een buitengerechtelijke afdoening zeer zeker nuttig zijn, nu het voor de minderjarige vaak niet te overzien is welke consequenties er kleven aan het al dan niet accepteren van het gedane aanbod. Bovendien heeft een eerste verhoor dan vaak al plaatsgevonden. Immers, pas daarna kan worden beoordeeld of de verdachte in aanmerking komt voor een HALT-afdoening.

Advocaat bij ZSM

Advocaten zijn bij de ZSM-werkwijze geen partij die aan tafel zit en ook geen partij die automatisch wordt betrokken. Dit is het Openbaar Ministerie op kritiek komen te staan nu dit een grote ondermijning betekent van de rechtspositie van de minderjarige.³⁶⁴ In drie regio's³⁶⁵ is in de periode van november 2015 tot augustus 2015 een proef gehouden, waarbij binnen de ZSM-procedure standaard advocaten werden ingeschakeld tijdens het eerste consult (consultatiebijstand), voorafgaand aan het politieverhoor, en het tweede consult, als de officier van justitie de zaak direct of na de inverzekeringstelling wil afdoen. Uit de Eindrapportage Werkwijze ZSM en Rechtsbijstand blijkt dat verdachten die bijstand positief waarderen. Tevens blijkt uit die evaluatie dat er vaker een beroep op wordt gedaan wanneer die mogelijkheid bestaat. Ook verdachten die in eerste instantie geen bijstand wensten, maar dit later toch accepteerden, bleken hierover positief. Er is zelden afstand gedaan van het recht op bijstand van een advocaat. Binnen de pilot maakten aanzienlijk meer verdachten gebruik van het recht op rechtsbijstand van een advocaat dan binnen de reguliere ZSM-werkwijze. Dit werd door hen bovendien positief beoordeeld.³⁶⁶ Volgens een advocaat die deelnam aan de pilot toont het feit dat veel minder – nagenoeg geen – verdachten nog afstand doen van hun recht op rechtsbijstand wanneer zij ten overstaan van een advocaat door die advocaat op deze mogelijkheid gewezen worden, aan dat het noodzakelijk is dat de informatie over rechtsbijstand door een advocaat – en niet door politie en/of justitie – wordt verstrekt.³⁶⁷ Ook vanuit het Openbaar Ministerie lijkt de wens te bestaan om advocaten beter te betrekken bij de ZSM-werkwijze.³⁶⁸

Volgens de Nederlandse Orde van Advocaten hebben advocaten een belangrijke rol in de controle op het proces, waarbij het belangrijk is dat de informatievoorziening tussen de ketenpartners en de advocatuur goed is. Het Ministerie van Veiligheid en Justitie heeft op 12 juli 2016 laten weten in een nadere brief in te gaan op de wijze waarop de structurele organisatie van rechtsbijstand in de eerste fase van het opsporingsonderzoek zal worden vormgegeven.

Consultatiebijstand: informatie daarover voor niet-aangehouden verdachte

In het huidige wetsvoorstel dat voorligt bij de Eerste Kamer staat dat het wettelijke recht op consultatie- en verhoorbijstand altijd geldt, ongeacht of de verdachte is aangehouden. Echter, slechts in die gevallen waarin de verdachte is aangehouden – en dus van zijn vrijheid is beroofd – is de Staat verplicht om ervoor te zorgen dat de verdachte dit recht kan uitoefenen. Met andere woorden, er is dus een verschil in de inspanning die van de autoriteiten gevraagd wordt.

363 Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten inclusief strafmaten Halt.

364 Zie bijvoorbeeld Universiteit Utrecht, 'Snel, Betekenisvol en Zorgvuldig. Een tussenevaluatie van de ZSM-werkwijze', Utrecht: 2016, p. 16. I. van den Brule, 'Gezocht: rol voor de advocatuur bij ZSM', *PROCES*, 2014-93.

365 Rotterdam, Oost-Nederland en Midden-Nederland.

366 G. Jacobs e.a. (2015), 'Eindrapportage Werkwijze ZSM en Rechtsbijstand', Rotterdam: RSM & WODC, p. 6 en 8. Zie ook C. Grijsen, 'De pilot voorbij', *Strafblad*, 2015-57, p. 406.

367 C. Grijsen, 'De pilot voorbij', *Strafblad*, 2015-57, p. 408.

368 Algemeen Dagblad, 30 april 2015, 'Iedereen is voorstander van snelle 'rechtszaak' via ZSM'.

De richtlijn staat een verschil in behandeling toe. Zo blijkt uit overweging 27 van de preambule dat de lidstaten zich ertoe dienen in te spannen om algemene informatie ter beschikking te stellen — bijvoorbeeld op een website of door middel van een folder op het politiebureau — om verdachten te helpen een advocaat te vinden. Er hoeven evenwel geen actieve stappen te worden gezet om ervoor te zorgen dat verdachten van wie de vrijheid niet is ontnomen, bijstand krijgen van een advocaat. Vanuit de Nederlandse Orde van Advocaten is echter – terecht – kritiek geuit op de wijze waarop Nederland deze inspanningsverplichting heeft geïnterpreteerd. Op Nederland rust een positieve verplichting om ook de niet-aangehouden verdachte te helpen aan een advocaat. Immers, ook hier betreft het een verdachte die het recht heeft op bijstand van een advocaat. Hiervoor moeten dan wel de noodzakelijke randvoorwaarden worden geschepd. Op zijn minst is noodzakelijk dat schriftelijke informatie wordt verstrekt over de rechtspositie van de niet-aangehouden verdachte waarin bijvoorbeeld wordt verwezen naar het Juridisch Loket. Tevens dient duidelijk te worden gemaakt dat de niet-aangehouden verdachte ook een toevoeging kan aanvragen wanneer hij de kosten van rechtsbijstand zelf niet kan dragen. Het verdient aanbeveling om deze werkwijze alsnog op te nemen in het beleid.

Consultatiebijstand: afstand

Het is positief dat het voor minderjarigen in sommige zaken niet mogelijk is om afstand te doen van het recht op consultatiebijstand. In de Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor staat nu dat als een verdachte in een categorie B-zaak afstand heeft gedaan van zijn recht op consultatiebijstand en nadien toch om een advocaat verzoekt, dit recht hem niet kan worden ontzegd. Dit impliceert dat dit anders zou zijn in een categorie C-zaak. Dit laatste zou in strijd zijn met de richtlijn, op grond waarvan immers alle verdachten in elk type zaak te allen tijde moeten kunnen terugkomen op hun beslissing afstand te doen van de bijstand van een advocaat.

Verder dient te worden opgemerkt dat het thans beleid is dat de verdachte in C-zaken ten hoogste twee keer de kans krijgt om in contact te komen met zijn advocaat. De vraag dringt zich op of die beleidsregel te rijmen is met hetgeen de richtlijn bepaalt over het doen van afstand van rechtsbijstand van een advocaat. Het doen van afstand kan op grond van de richtlijn immers alleen worden aangenomen wanneer dit vrijwillig en ondubbelzinnig geschiedt. Daarvoor dient de verdachte goed geïnformeerd te zijn. Het vaststellen van een maximum aan het aantal pogingen, kan in voorkomende gevallen *de facto* leiden tot door de overheid afgedwongen afstand van consultatiebijstand.

Consultatiebijstand: duur

Thans hebben minderjarigen een halfuur de tijd om te consulteren met hun advocaat voorafgaand aan een verhoor. De advocaten geven aan dat dit halfuur erg kort is om alles in te kunnen bespreken, te meer wanneer het gesprek vanwege een taalbarrière moet worden vertolkt en kostbare tijd aan die vertaalslag verloren gaat. Voor persoonlijke aandacht is nauwelijks tijd. De dertig minuten die er dan staan voor consultatiebijstand zijn onvoldoende. Minderjarigen met een gebrekkige (of geen) beheersing van het Nederlands staan met betrekking tot de voorbereiding van een verhoor zodoende op grote achterstand ten opzichte van minderjarigen die deze taalbarrière niet hebben. Met hen kan per definitie minder besproken worden en het verhoor kan derhalve minder goed worden voorbereid. Deze ongelijkheid in rechtspositie zou niet mogen bestaan.

Verhoorbijstand: deelname advocaat

In het huidige beleid staat opgenomen dat de advocaat zich terughoudend dient op te stellen tijdens het verhoor. Door één van de respondenten is opgemerkt dat de advocaat er niet voor niets zit en derhalve wel een rol dient te mogen spelen bij het verhoor. Hierin lijkt verandering te komen nu in de voorgestelde wetswijziging de rol van de advocaat tijdens het verhoor wordt vastgelegd en in de Memorie van Toelichting wordt opgemerkt dat de invulling hiervan nader wordt uitgewerkt in secundaire regelgeving. Van belang is dat de rol van de advocaat zodanig invulling krijgt dat deze bijdraagt aan de rechtspositie van de minderjarige verdachte. Wel wordt in ieder geval in de wet vastgelegd dat de advocaat mag deelnemen aan het verhoor, en dat het verhoor kan worden onderbroken voor onderling overleg. Dit overleg mag de voortgang van het verhoor echter niet te veel verstoren.

Verskil in kennis en kunde onder advocaten

Alhoewel er speciale deskundigheidsvereisten worden gesteld voor het mogen verlenen van rechtsbijstand aan minderjarigen wordt er door sommige respondenten toch aangegeven dat er een groot verschil is tussen de kennis en kunde van de verschillende advocaten. Waar dit aan ligt, is niet helemaal duidelijk. De advocaten die in het kader van dit onderzoek zijn gesproken, hebben geen speciale opleidingen gevolgd die zien op de ontwikkeling van minderjarigen en de wijze waarop met hen moet worden omgegaan. Naast juridische kennis is kennis over de omgang met minderjarigen en een bepaalde mate van kennis over de ontwikkeling van minderjarigen eveneens belangrijk.

Vertrouwelijkheid van de communicatie met advocaat

De vertrouwelijkheid van de gesprekken tussen de minderjarige verdachte en zijn advocaat is volgens de respondenten in de praktijk niet altijd geborgd. Zo is er niet altijd een geschikte ruimte beschikbaar om het gesprek met elkaar aan te gaan. Dit geldt zowel voor politiebureaus als voor rechtbanken. Wanneer de advocaat moet aanschuiven in de cel van de minderjarige cliënt, waar het galmt en er ook nog eens gebruik moet worden gemaakt van een telefonische tolk, kan niet gesteld worden dat er afdoende faciliteiten zijn om de vertrouwelijkheid van die communicatie te waarborgen.

Een ander punt dat raakt aan de vertrouwelijkheid van de communicatie tussen de minderjarige verdachte en zijn advocaat is eerder al aan de orde geweest bij de aandachtspunten voor vertolking en vertaling. Het betreft de situatie waarin de tolk die het verhoor vertolkt tevens wordt ingezet als tolk bij de vertrouwelijke gesprekken tussen de minderjarige en zijn advocaat. Een aantal respondenten, waaronder enkele tolken, heeft zich bezorgd over de vraag of een tolk zijn neutraliteit kan bewaren op het moment dat hij tijdens het tolken van deze vertrouwelijke gesprekken tussen de verdachte en de advocaat informatie hoort die afwijkt van hetgeen in het verhoor naar voren komt. De vertrouwelijkheid van de communicatie tussen de minderjarige verdachte en zijn advocaat is van een te groot belang om de mogelijke schending van die vertrouwelijkheid als gevolg van deze dubbelrol van de tolk te riskeren. Derhalve dienen de nodige maatregelen getroffen te worden om de vertrouwelijkheid ook in deze situatie te borgen.

VI. Conclusies en aanbevelingen

Onderzocht is of de rechten van minderjarige verdachten in Nederland, zoals vervat in een drietal Europese richtlijnen, voldoende zijn geborgd. Het gaat kort gezegd om het recht op vertolking en vertaling, het recht op informatie en het recht op toegang tot een advocaat. De doelgroep betreft meer specifiek minderjarigen die niet de Nederlandse nationaliteit hebben. Het doel was om na te gaan of de procedurele rechten van deze niet-Nederlandse minderjarigen die in aanraking komen met het strafrecht voldoende zijn geborgd, zowel in wetgeving en beleid als in de praktijk.

Het onderzoek bestond uit een deskresearch en interviews met professionals. Bij de opzet van het onderzoek was voorzien om ook niet-Nederlandse minderjarigen die verdachte zijn (of zijn geweest) in het strafproces te interviewen over hun ervaringen. De verwachting was dat dit waardevolle informatie zou kunnen opleveren over de gang van zaken in de praktijk en de visie van de minderjarigen zelf op die praktijk. Helaas bleek het moeilijk om in contact te komen met deze specifieke groep minderjarigen. In de eerste plaats is dit een gevolg van het feit dat deze doelgroep in Nederland relatief gering is. Bovendien hebben de paar minderjarigen met wie contact is geweest, aangegeven geen interesse te hebben in deelname. De redenen daarvoor zijn niet expliciet gemaakt.

Ondanks het ontbreken van inzicht in de ervaringen van minderjarigen heeft het onderzoek een veelheid aan informatie opgeleverd die in de voorgaande hoofdstukken uitgebreid aan bod is gekomen. Eén van de eerste dingen die is opgevallen, is dat de aanname dat het niet hebben van de Nederlandse nationaliteit kwetsbaarder maakt in het strafproces niet noodzakelijkerwijs juist is. Wel is het zo dat een taalbarrière kwetsbaar maakt, en die is er logischerwijs relatief vaker bij personen die niet de Nederlandse nationaliteit hebben. Dit kwam naar voren gedurende het onderzoek en komt derhalve ook tot uitdrukking in dit rapport. Het is echter niet zo dat elke niet-Nederlandse minderjarige per definitie de Nederlandse taal onvoldoende beheerst, noch is het zo dat elke minderjarige met de Nederlandse nationaliteit per definitie de Nederlandse taal voldoende beheerst.

Uit de bestudeerde wet- en regelgeving en het beleid valt niet op te maken dat er op welke wijze dan ook een onderscheid wordt gemaakt tussen de toekenning van rechten aan Nederlandse en niet-Nederlandse minderjarigen. Uit de interviews kon evenmin worden opgemaakt dat dit in de praktijk wel gebeurt. Het tegenovergestelde was eerder het geval. In de voorgaande hoofdstukken is per richtlijn uitgebreid aan bod gekomen wat de inhoud daarvan is, wat de geldende wetgeving en het geldende beleid in Nederland op dat gebied zijn en wat daarover naar voren is gekomen in het onderzoek. Per onderwerp zijn ook uitgebreid positieve aspecten en aandachtspunten beschreven. Om die reden wordt hieronder per onderwerp volstaan en afgesloten met een korte reprise van de positieve punten, gevolgd door een aantal aanbevelingen die zijn ontleend aan de genoemde aandachtspunten.

Aanbevelingen

Recht op vertolking en vertaling: richtlijn 2010/64/EU

In Nederland bestaat er een register waar tolken en vertalers zich in kunnen laten registreren als zij aan bepaalde eisen voldoen. Dit maakt dat er kwaliteitsvereisten kunnen worden gesteld en dat kan worden gecontroleerd of hieraan wordt voldaan. Dit register is zeer omvangrijk waardoor er een groot aanbod van tolken en vertalers is. Problemen bij het vinden van een tolk zijn er doorgaans alleen bij weinig gesproken (stam)talen. Tolken zijn over het algemeen ruim en tijdig beschikbaar, enerzijds dankzij het feit dat de afstanden in Nederland relatief klein zijn en anderzijds doordat gebruik kan worden gemaakt van een uitgebreid en goed functionerend netwerk van telefoontolken. Het bewustzijn over het belang van de inzet van een tolk in het geval dat de verdachte de Nederlandse taal niet of onvoldoende begrijpt, is groot. Toch is er een aantal aanbevelingen te formuleren:

- aanbeveling I: zorg dat er bij zowel tolken als andere betrokkenen wordt geïnventariseerd aan welke vereisten minimaal moet worden voldaan om tolk- en vertaalwerk van een 'goede' kwaliteit te kunnen bieden en pas de eisen voor registratie in het register hierop aan. Bij het bepalen van wat als 'kwalitatief goed' kan worden aangemerkt, is het van belang dat ook de personen voor wie wordt getolkt, waaronder minderjarigen, worden betrokken. Onderzoek in dit kader de mogelijkheid en wenselijkheid van het aanbieden van specifieke cursussen over de ontwikkelingen van en omgang met minderjarigen aan tolken die met minderjarigen werken;
- aanbeveling II: zorg dat meer aandacht wordt gegeven aan de inzet van een gespecialiseerde doventolk voor kinderen die doof of slechthorend zijn. Hiervoor is onder meer van belang dat verbalisanten meer kennis hebben van de taalontwikkeling van deze groep kinderen;

- aanbeveling III: zorg ervoor dat de onafhankelijkheid van de tolk gewaarborgd blijft door niet dezelfde tolk die wordt ingezet bij het politieverhoor, in te zetten voor het vertrouwelijke gesprek tussen de minderjarige verdachte en zijn advocaat. Zie ook aanbeveling XV;
- aanbeveling IV: zorg ervoor dat bij de beoordeling van een verzoek om vertaling van een processtuk het belang van de minderjarige verdachte bij het kunnen begrijpen van de informatie uit dat processtuk vooropgesteld wordt en niet de kosten die met vertaling gemoeid zijn;
- aanbeveling V: zorg ervoor dat ook strafbeschikkingen ten aanzien van overtredingen kunnen worden vertaald.

Recht op informatie: richtlijn 2012/13/EU

Sinds kort wordt er op politiebureaus een folder uitgedeeld aan minderjarige verdachten met daarin informatie over hun rechtspositie. Deze folder is in ongeveer twintig talen beschikbaar en bevat de informatie die op grond van de richtlijn vereist is en nog meer dan dat. Verscheidene respondenten geven ook aan te toetsen of deze informatie aan de minderjarige verdachte is verstrekt. Ten aanzien van het recht op informatie kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan:

- aanbeveling VI: verifieer of er voldoende adequaat informatiemateriaal voorhanden is. Meerdere respondenten hebben aangegeven hun twijfels te hebben over de toegankelijkheid van de politiefolder voor minderjarigen. Bovendien is voor wat betreft dove of slechthorende minderjarige verdachten aangegeven dat dergelijk informatiemateriaal niet op hun beperkingen is afgestemd en dat zij over het algemeen compleet verstoken zijn van informatiemateriaal dat is afgestemd op hun capaciteiten. Betrek bij de verificatie en eventuele aanpassingen aan het informatiemateriaal wederom minderjarigen voor wie deze informatie bestemd is;
- aanbeveling VII: zorg ervoor dat ouders/wettelijk vertegenwoordigers al op de hoogte worden gesteld van de vrijheidsbeneming van hun minderjarige kind op het moment waarop die vrijheidsbeneming aanvangt en niet vanaf het moment dat de minderjarige niet langer hoeft vast te zitten. Zorg er tevens voor dat de ouders/wettelijk vertegenwoordigers vrije toegang hebben tot de minderjarige.

Recht op toegang tot een advocaat, een derde op te hoogte te stellen van vrijheidsbeneming en contact met consulaire autoriteiten: richtlijn 2013/48/EU

Het wetsvoorstel ter implementatie van richtlijn 2013/48/EU ligt thans bij de Eerste Kamer. Sinds de Salduz-uitspraak van het EHRM en de interpretatie daarvan door de Hoge Raad zijn de consultatie- en verhoorbijstand reeds geregeld in het beleid waarmee de praktijk van dit beleid vooruitloopt op de door te voeren wetwijziging.³⁶⁹ Het recht op een advocaat wordt algemeen als heel vanzelfsprekend beschouwd. Onder professionals bestaat een groot bewustzijn van het feit dat bijstand van een advocaat onontbeerlijk is voor een goede verdediging, zeker ook in het geval van minderjarige verdachten. Dit wordt onderstreept door het feit dat er sinds 2013 aanvullende deskundigheidsvereisten gelden voor het verlenen van rechtsbijstand aan minderjarigen in het strafproces. De consultatiebijstand van minderjarigen geldt te allen tijde en uitsluitend in bepaalde gevallen kan hiervan afstand worden gedaan. Nederland gaat hierin verder dan wat door de richtlijn wordt geveerd, door het doen van afstand van rechtsbijstand door een advocaat in het geval van zwaardere delicten onmogelijk te maken. Dat staat in schril contrast met de verhoging van de drempel voor ambtshalve toevoeging van een advocaat door hier pas een recht op te laten ontstaan bij een taakstraf van 32 uur of een boete van €200.

Ten aanzien van het recht op toegang tot een advocaat, het recht een derde op de hoogte te (laten) stellen van de vrijheidsbeneming en het recht op contact met de consulaire autoriteiten kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan:

- aanbeveling VIII: zorg ervoor dat een minderjarige die wordt geconfronteerd met een buitengerechtelijke afdoening bij het Openbaar Ministerie – zoals een HALT-afdoening – ervan op de hoogte is dat het ook in die situatie het mogelijk is een advocaat in te schakelen;
- aanbeveling IX: betrek advocaten standaard bij de ZSM-procedure. Biedt de minderjarige toegang tot een advocaat voorafgaand aan het politieverhoor en op het moment dat de officier van justitie de zaak direct of na de inverzekeringstelling wil afdoen. Zorg ervoor dat de informatie over toegang tot rechtsbijstand wordt verstrekt door een advocaat;
- aanbeveling X: zorg ervoor dat ook aan niet-aangehouden minderjarige verdachten schriftelijke informatie wordt verstrekt over diens rechtspositie. Hierbij dient duidelijk te worden gemaakt dat ook de niet-aangehouden verdachte in voorkomende gevallen gebruik kan maken van gefinancierde rechtsbijstand;

³⁶⁹ Hierbij zij nog opgemerkt dat Nederland een voorbehoud heeft gemaakt bij artikel 40 van het IVRK met betrekking tot het recht op advocaat bij kleine overtredingen, zie Trb. 2001, 169.

- aanbeveling XI: verduidelijk dat in *alle* gevallen teruggekomen kan worden op de beslissing om afstand te doen van het recht op bijstand van een advocaat;
- aanbeveling XII: verleng de maximale duur van de consultatiebijstand voorafgaand aan het verhoor in het geval deze wordt vertolkt;
- aanbeveling XIII: zorg ervoor dat de rol van de advocaat tijdens het verhoor van de minderjarige verdachte in de secundaire regelgeving een zodanige invulling krijgt dat de advocaat in staat wordt gesteld de rechtspositie van de minderjarige effectief te beschermen;
- aanbeveling XIV: zorg ervoor dat advocaten die minderjarige verdachten bijstaan specifieke opleidingen en cursussen volgen die gaan over de ontwikkeling van en omgang met minderjarigen;
- aanbeveling XV: zorg ervoor dat de vertrouwelijkheid van de communicatie tussen de minderjarige verdachte en zijn advocaat gewaarborgd blijft door niet dezelfde tolk als degene die wordt ingezet bij het politieverhoor in te zetten voor vertrouwelijke gesprekken tussen de minderjarige verdachte en zijn advocaat. Zie ook aanbeveling III.

Bibliografie

Blackstock e.a., 2013

Blackstock e.a. 'Inside Police Custody', Antwerpen: Intersentia 2013, p. 410 e.v.

Braanker, 2010

M.B. Braanker, 'Verstandig recht, recht naar verstand. De rechtspositie van kwetsbaardere verdachten, in het bijzonder verstandelijk beperkten, na Salduz', *Strafblad* 2010-7, p. 302-319.

Van den Brink en Liefwaard, 2014

Y.N. van den Brink en T. Liefwaard, Voorlopige hechtenis van jeugdige verdachten in Nederland. Naar rechterlijke besluitvorming conform internationale kinderrechten, *Strafblad* 2014-1, afl. 1, p. 44-55.

Brouwer e.a., 2014

J. Brouwer, Profileren en selecteren binnen de strafrechtspleging; efficiëntie of discriminatie?, *PROCES* 2014/1.

Brouwer, 2015

D.V.A. Brouwer, 'ZSM en de verdediging', *DD* 2015-26 (red.).

Brúle, van der, 2014

I. van den Brúle, 'Gezocht: rol voor advocatuur bij ZSM', *PROCES* 2014/1, p. 92.

Corstens & Borgers, 2014

G.J.M. Corstens & M.J. Borgers. Het Nederlandse strafprocesrecht. Deventer: Kluwer 2014.

Dienst Jusititële Inrichtingen Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2014

Dienst Jusititële Inrichtingen Ministerie van Veiligheid en Justitie, JJI in getal 2009-2013, 2014.

Dienst Jusititële Inrichtingen Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2015

Dienst Jusititële Inrichtingen Ministerie van Veiligheid en Justitie, JJI in getal 2010-2014, 2015.

Dienst Jusititële Inrichtingen Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2016

Dienst Jusititële Inrichtingen Ministerie van Veiligheid en Justitie, DJI in getal 2011-2015. De divisies GW/VB en ForZo/ JJI nader belicht, 2016.

European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe,

European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, Handbook on European law relating to the rights of the child, 2015.

G. Jacobs e.a., 2015

G. Jacobs e.a., Eindrapportage Werkwijze ZSM en Rechtsbijstand, Rotterdam: RSM & WODC 2015.

Grijsen, 2015

C. Grijsen, 'De pilot voorbij. Pleidooi voor een Permanente rol voor de advocatuur binnen de ZSM-werkwijze', *Strafblad* 2015-57, afl. 5, p. 403-409.

Gyurkó, Sz. (ed) - Nemeth, B.

Gyurkó, Sz. (ed) - Nemeth, B. Comparative situation analysis of juvenile justice systems in 20 CEE countries in accordance with the four relevant Terre des hommes scopes, Budapest, Tdh. 2016 (nog niet bekendgemaakt)

De Jonge & Van der Linden, 2013

G. de Jonge & A.P. Van der Linden. Handboek Jeugd & Strafrecht. Een leer- en praktijkboek over het (internationale) jeugdstrafrecht en jeugdstrafprocesrecht. Deventer: Kluwer 2013.

P.H.M.V. van Kempen, 2016

P.H.P.H.M.C. van Kempen, 'Aandacht voor de slechts beperkt capabele verdachte in voor- en hoofdonderzoek – aanbevelingen voor de wetgever', *DD* 2016/22.

Kooijmans, 2015

T. Kooijmans, 'ZSM en dadelijke tenuitvoerlegging als vorm van snelle afdoening', *DD* 2015-24.

Van der Laan en Weijters, 2015

A. van der Laan en G. Weijters, Daling in geregistreerde jeugdcriminaliteit. Enkele mogelijke verklaringen, *Tijdschrift voor Criminologie* 2015, p. 203-228.

Van der Laan en Goudriaan, 2015

A. M. van der Laan en H. Goudriaan. Monitor Jeugdcriminaliteit. Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015. Den Haag: WODC 2016.

Van der Leun

P. van der Leun en M. van der Woude, Kleurenblind de criminaliteit te lijf? Een bredere blik op selectief criminaliteitsbeleid dan etnisch profileren alleen, *PROCES* 2014/1

Liefwaard & Van den Brink, 2014

T. Liefwaard en Y. van den Brink, 'Juvenils'Right to Counsel during Police Interrogations: An interdisciplinary Analysis of a Youth-Specific Approach, with a Particular Focus on the Netherlands', *Erasmus Law Review* 2014-4.

Meij, 2012

Interview met P. van der Meij, *Opportuun* 2012-11, p. 7-8.

Van der Meij, 2014

P. van der Meij, 'De andere kant van de ZSM-medaille. Het gebrek aan controle op beleid en beslissingen van het Openbaar Ministerie', *NJB* 2014/1225, p. 1666-1671.

Olcer, 2014

F.P. Olcer, '(Recente) rechtspraak EHRM aangaande de minderjarige in het straf(proces)recht', *Strafblad* 2014-3, p. 3-6.

Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2014

Ministerie van Veiligheid en Justitie. *Factsheet De jeugdige in het jeugdstrafprocesrecht*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie 2014

Rapport Commissie Wolfsen, 2015

Rapport commissie onderzoek oorzaken kostenstijgingen stelsel gesubsidieerde rechtsbijstand en vernieuwing van het stelsel, bijlage bij Kamerstukken II 2015/16, 31 753, nr. 110.

Spronken, 2013

T. Spronken, De EU-Richtlijn over het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures, *NJB* 2013/1433, afl. 24, p. 1559.

Van Toor, 2015

D. van Toor, 'De kracht van het verhoor en het belang van een goede verdediging', *NJB* 2015-32, p. 2221-2223.

Vanderhallen, e.a. 2014

Vanderhallen, M. e.a.. *Rechtsbijstand en de waarde van het verhoor*. Maastricht: Maastricht University.

Winkels, 2014

J. Winkels, 'Een kindvriendelijk strafproces?', *NJB* 2014-471.

Procedural Rights of Juveniles Suspected or Accused in the European Union

